ANNAN PLANI ÇERÇEVESİNDE TÜRK TEZLERİNİN ANALİTİK İRDELENMESİ

Zeliha Özdemir

161145113

YÜKSEK LİSANS TEZİ

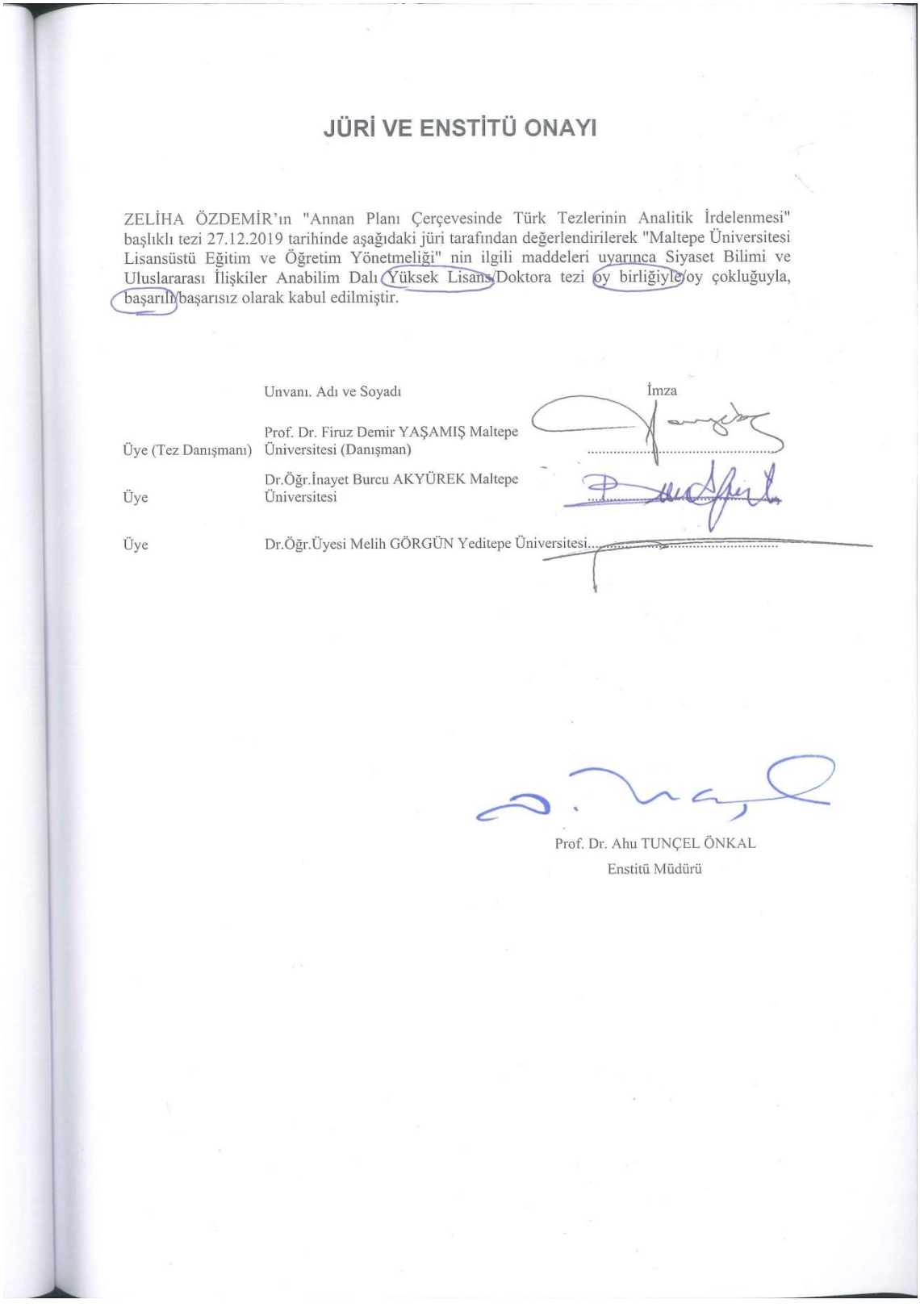
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Firuz Demir Yasamış

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Aralık, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ZELİHA ÖZDEMİR'ın "Annan Planı Çerçevesinde Türk Tezlerinin Analitik İrdelenmesi" başlıklı tezi 27.12.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof. Dr. Firuz Demir YAŞAMIŞ Maltepe Üniversitesi (Danışman)	.....
Üye	Dr.Öğr.İnayet Burcu AKYÜREK Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Melih GÖRGÜN Yeditepe Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	**ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI**	Doküman No	**FR-178**
		İlk Yayın Tarihi	**01.03.2018**
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	**00**
		Sayfa	**1/1**

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

27/12/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Zeliha Özdemir

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Dokuman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren ve destek olan değerli danışman hocam Sayın Pr. Dr. Firuz Demir Yaşamış'a, bu yorucu süreçte yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Sena Öztürk Miroğlu, Hatice Öztürk ve Fatma Nur Tavlaşoğlu'na kuzenlerim Beyza Özdemir ve Saliye Yazıcı'ya, kız kardeşim Zeynep Avcı'ya ve bu hayatta benim için her şeyden değerli olan annem Safiye Özdemir ve babam Haydar Özdemir'e desteklerini biran olsun esirgemedikleri ve bana hep inandıkları için teşekkür ederim.

Zeliha Özdemir

Aralık, 2019

ÖZ

ANNAN PLANI ÇERÇEVESİNDE TÜRK TEZLERİNİN ANALİTİK İRDELENMESİ

Zeliha Özdemir
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Firuz Demir Yasamış
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Kıbrıs sorunu geçmişten günümüze kadar devam eden ve güncelliğini hiçbir zaman kaybetmeyen uluslararası bir mesele olmuştur. Hala çözümü bulunamayan bu sorunun sebebi; Ada'nın jeopolitik ve jeostratejik konumudur. ABD, İngiltere, AB gibi küresel güçlerin Ada'yı önemsemesinin nedeni, Doğu Akdeniz'de deniz hâkimiyetini sağlayan stratejik bir liman ve güvenlik açısından askeri üs olarak kullanılabilecek stratejik mevki görevi görmesidir. Kıbrıs meselesi Türk ve Yunan dış politikasının en önemli sorunsalıdır. Ada'da yaşayan iki halk arasındaki sorunu çözebilmek için garantör devletlerden Türkiye ve Yunanistan'ın çabaları günümüzde de devam etmektedir. Sorunun ilk defa uluslararası bir mesele haline gelmesi Yunanistan'ın BM'ye başvurusu ile gerçekleşmiştir. Bu konuyla alakalı olarak BM, sorunun çözümü için Perez de Cuellar, Buthros Gali ve Kofi Annan gibi birçok kişiyi görevlendirmiştir. Annan tarafından hazırlanan plan bu çalışmaların en kapsamlı olanıdır. Bu çalışmada Annan Planı'nın oluşumundaki nedenler ve planın aşamaları detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bunun yanında Annan Planı'nın maddeleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda Kıbrıs sorununun çözümü ve çıkarlarını korumak için izlenmesi gereken planlar ve stratejiler hakkında öneriler sunulmuştur. Konuyla ilgili yapılan akademik çalışmalar incelenerek farklı bir perspektiften bakılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda literatüre katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Annan Planı, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Kıbrıs Sorunu.

ABSTRACT

ANALYTICAL ANALYSIS OF TURKISH THESES WITHIN THE FRAMEWORK OF ANNAN PLAN

Zeliha Özdemir
Master Thesis
Department of Political Science and International Relations
Political Science and International Relations Programme
Advisor: Prof. Dr. Firuz Demir Yasamış
Maltepe University Graduate School of Social Science, 2019

The Cyprus problem has been an international issue that has continued from the past to the present and has never lost its actuality. The reason for this problem, which still has no solution; It is the geopolitical and geostrategic location of the island. The reason why global powers such as the USA, Britain and the EU care about the island is that it serves as a strategic port that provides sea control in the Eastern Mediterranean and can be used as a military base for security. The Cyprus issue is the most important problematic of Turkish and Greek foreign policy. The efforts of the guarantor powers Turkey and Greece in order to solve the problem between the two people living on the island continues today. For the first time, the issue became an international issue with Greece's application to the UN. In this regard, the UN has assigned many people to solve the problem, such as Perez de Cuellar, Buthros Gali and Kofi Annan. The plan prepared by Annan is the most comprehensive of these studies. In this study, the reasons for the formation of the Annan Plan and its stages are explained in detail. In addition, the articles of the Annan Plan were examined and evaluated. At the end of the study, suggestions were made about the plans and strategies that should be followed in order to solve the Cyprus problem and protect the interests. It is aimed to look at the academic studies on the subject from a different perspective. In this context, contribution will be made to the literature.

Keywords: Annan Plan, United Nations, European Union, The Problem of Cyprus.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
KISALTMALAR ix
ÖZGEÇMİŞ x
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Amacı: 3
1.2. Hedef: 3
1.3. Araştırma Sorusu/soruları: 4
1.4. Araştırma Yöntemi: 5
BÖLÜM 2. KIBRIS TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ 6
2.1. 1571-1878 Arası Dönem 6
2.2. 1878-1960 Arası Dönem 8
2.3. 1960-1974 Arası Dönem 10
2.4. 1974-1983 Arası Dönem 13
2.5. 1983-2004 Arası Dönem 17
BÖLÜM 3. ANNAN PLANI ÖNCESİ BM'NİNÇÖZÜM PAKETLERİ 21
3.1. Galo Plaza değerlendirme raporu 21
3.2. Kurt Waldheim Değerlendirme Raporu 23
3.3. Perez de Cuellar'ın Taslak Çerçeve Antlaşması 25
3.3.1. 1986 Tarihli Perez de Cuellar'ın Taslak Çerçeve Anlaşması Teklifi 28
3.4. Buthros Gali Fikirler Dizisi 30
3.4.1. Buthros Gali Fikirler Dizisi'nin Hazırlanması 31
3.4.2. Kapsamlı Çerçeve Antlaşması'nın İçeriği 33
3.4.3. Kapsamlı Çerçeve Antlaşmasının Dayandığı Temel ve Özel Prensipler 34
BÖLÜM 4. ANNAN PLANI 40
4.1. Annan Planını Hazırlayan Nedenler 40

4.2. Annan Planı Aşamaları 41
4.3. Referandum ve Sonuçları 43
BÖLÜM 5. ANNAN PLANI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 44
5.1. Yönetim ve Güç Paylaşımları 44
5.1.1. Federal Hükümet 45
5.1.2.Geçici Federal ve Kurucu Devlet Kurumları 46
5.2.Vatandaşlık 47
5.3.Toprak Düzenlemesi 52
5.4. Mal- Mülk Mübadelesi 55
5.4.1. Toprak Düzenlemelerine Tabi Bölgelerdeki Mülkiyet 55
5.4.2. Toprak Düzenlemesine Tabi Olmayan Bölgedeki Mülkiyet 57
5.5. Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi 59
BÖLÜM 6. GARANTÖR DEVLETLERİN KIBRIS POLİTİKALARI 62
6.1. İngiltere'nin Kıbrıs Politikası 62
6.2.Türkiye'nin Kıbrıs Politikası 66
6.2.1.Kıbrıs Türk Tarafının Tezleri 70
6.3.Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası 73
6.3.1.Kıbrıs Rum Tarafının Tezleri 75
BÖLÜM 7. SONUÇ 77
ÖNERİLER 78
KAYNAKÇA 80

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devleti

AT : Avrupa Topluluğu

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BMGS : Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

ENOSİS : Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleştirilmesi ideali

EOKA : Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü (Ethnikí Orgánosis Kipriakoú Agónos)

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KMMO : Kıbrıs Millî Muhafız Ordusu

KTFD : Kıbrıs Türk Federe Devleti

TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı

UNCIFYP : Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü

ÖZGEÇMİŞ

Zeliha ÖZDEMİR

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	2019	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Ls.	2015	Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Lise	2006	Özel Bilgiçağı Koleji

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Stratejik açıdan Doğu Akdeniz'de önemli bir ada olan Kıbrıs uluslararası toplumda sorunlu bir ada olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs bölgesel ve küresel aktörlerim güç mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Neredeyse yüz yıldır çözülemeyen sorun günümüzde de güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Kıbrıs adası 1571 tarihinde Osmanlı devleti tarafından fethedilmiştir. 307 yıl boyunca Osmanlı egemenliği altında kalmış olan adanın yönetimi, 1878 tarihinde, belirli bir para karşılığında İngiltere'ye kiralanmıştır. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin İttifak grubu içinde yer alması sonucu, İngiltere adayı tek taraflı olarak ilhak ettiğini açıklamıştır. Bu kararı yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti 1923 Lozan Antlaşmasıyla tanımak zorunda kalmıştır.

Adanın hâkimiyeti İngiltere'ye geçmesiyle birlikte Ada'da yaşayan Rumlar 1931 yılından itibaren Yunanistan ile birleşme (Enosis) taleplerini İngiliz yönetimine bildirmiştir. İngiltere Rumların bu talebini reddetmiştir. İkinci Dünya Savaşıyla birlikte bu düşünceler daha da derinleşmiştir. Yunanistan bu düşünceyi 1954 tarihinde Birleşmiş Milletler'e taşıyarak konunun uluslararası bir mesele haline gelmesine neden olmuştur. Helen imparatorluğunu kurma düşüncesiyle 1954-1958 tarihleri arasında 'self-determinasyon' için başvurularda bulunan Yunanistan istediği sonuca ulaşamamıştır.

1955 tarihinde Yunanistan'dan gelen Albay Grivas önderliğinde EOKA terör örgütü kurulmuş ve adada şiddet eylemlerine başlamıştır. 1955-1958 tarihleri arasında Kıbrıslı Türkler 33 karma köyü terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu gelişmelerden sonra Ada'daki Kıbrıslı Rumların başlattığı ENOSİS fikrine karşı soruna müdahil olan Türkiye 'Taksim' tezini savunmuştur.

Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlerden 'self-determinasyon' için sonuç alamaması, Kıbrıslı Türklerin Enosis'in karşısında durmaları ve Türkiye'nin kendilerini desteklemekteki kararlı tavrı iki toplum arasında olayların şiddetlenmesine neden olmuştur. 1958 yılında girişimlerde bulunularak tarafların bir araya getirilmesiyle, 1959 yılında Zürih ve Londra Antlaşmaları bunları takiben 1960 yılında da Garantörlük ve İttifak antlaşmaları imzalanarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelleri atılmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının temeli Ada'da yaşayan iki toplumun eşit siyasi hak ve statüsüne dayandırılmıştır. Rum Kesimi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu şekliyle yaşamasına izin vermemiş, Türkleri devlet kurumlarından dışlayarak izole etmeye, Adadaki varlıklarını yok etmeye ve Yunanistan'la birleşme yolunu açmaya yönelik değiştirme girişimleri başlatmıştır.

Bunun sonucunda Kıbrıs Rum tarafı 1963 tarihinden başlayarak sistematik olarak Türklere karşı saldırılara geçmiştir. Bu tarihteki saldırılar Türk tarihinde 'Kanlı Noel' olarak yerini almıştır. Türkleri adadan yok etme fikri 'Akritas Planı'na dayandırılmıştır. Türkleri Ada'dan temizleme veya Ada'dan atılmasını öngören plan, basit bir örgütün eylem planı olmayıp, Rum yetkililerce hazırlanan bir etnik temizleme girişimidir. Dolayısıyla, 'Kıbrıs Cumhuriyeti' Rum Kesiminin 1963 tarihinde tek taraflı olarak güç kullanımıyla anayasayı feshetmesinden sonra ortadan kalkmıştır. Yaşanan 'Kanlı Noel' olayları neticesinde BM Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964'te aldığı kararla adaya uluslararası barış gücü (UNFICYP) konuşlandırılmıştır. Fakat BM Barış Gücü Ada'da konuşlandırılmasına rağmen Rum saldırılarını durduramamıştır.

Kıbrıs'ta iki kesim arasındaki ilk müzakereler 1968 tarihinde başlamıştır. Ancak bu görüşmelerde 15 Temmuz 1974 Rum/Yunan darbesiyle son bulmuştur. Bu darbenin amacı Yunan ilhakının gerçekleştirilmesi ve Kıbrıs Helenik Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır. Türkiye, bu durumu İngiltere ile görüşmüş ve Kıbrıs'a müdahale edilmesinin gerektiğini savunmuştur. Ancak İngiltere'den olumlu bir yanıt alamayan Türkiye 20 Temmuz 1974 tarihinde Garantörlük Antlaşmasının dördüncü maddesine istinaden Ada'ya tek taraflı olarak müdahale etmiştir. 1974 tarihinde başlayan askeri operasyon Ada'da barışın tesisi için yapılmış bir harekâttır. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden sonra Yunanistan'daki askeri yönetim ile darbe hükümeti görevlerini bırakmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri 1974'ten 1997 yılına kadar belirli aralıklarla iyi niyet misyonu adı altında önerilerini sunmuştur. Bunların en kapsamlısı Kofi Annan'ın Planıdır. 1 Ocak 1997 tarihinde beş yıllık dönem için Birleşmiş Milletler'in Genel Sekreteri olarak Kofi Annan seçilmiştir. Bu süreçte Annan'dan Kıbrıs sorununa etkili bir çözüm getirmesi beklenilmiştir.

2002-2004 yılları arasında gerçekleştirilen müzakereler sonucu Annan Planı ortaya çıkmış ve bu plana göre iki etnisite kurumlarıyla birlikte yeni kurulacak sistemle bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece Avrupa Birliği sistemi içerisinde sosyal düzeni dengeleme çabasına girilmiştir.

2004 yılında yapılan referanduma Rumların hayır oyu vermesiyle Annan Planı yürürlüğe girememiştir. Ancak Rum tarafı, referanduma hayır demesine ve Kıbrıs'ta barış sağlanamamasına rağmen Avrupa Birliği'ne alınarak ödüllendirilmiştir. Bu sayede Yunanistan ve Rum tarafı Enosis'i fiili olarak değil dolaylı olarak gerçekleştirmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye Ada'da işgalci durumuna düşmüştür.

Bu durumla ilgili Winston Churchill'in düşünceleri şu şekildedir;

> "Yunanistan ile Ada arasında ne tarihi ne de coğrafi bir bağ vardır. Adanın, tarih boyunca herhangi bir dönemde Yunanistan'a bağlandığını gösteren herhangi bir bilgi yoktur. Geniş bir hayal gücüyle düşünülse bile coğrafi açıdan Kıbrıs Yunanistan'ın bir parçası olamaz. Ada'da yaşayan insanlar Yunanlı değildir. Onları Yunan geleneklerine bağlayan tek şey dildir" (Bostancı, 2015, s.319).

Churchill bu sözleriyle Ada'nın Rumlar'a ait olmadığını açıkça dile getirmekten çekinmemiştir.

1.1. Amacı:

Bu tez Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin tarihsel süreçlerine teorik yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır. Bu perspektif içerisinde değişen aktörlerin soruna bakış açıları ekonomik, toplumsal, siyasal alanlarda; istatistiklerden, olgulardan, nesnel durumlardan yararlanarak olayların dizilişine göre anlatılmaya çalışılacaktır. Bu olgular esas alınarak uluslararası aktörlerin çözüm noktasındaki başarısızlık deneyimleri neden-sonuç bağlamında Annan Planı içinde Türk kesimi ve Türkiye açısından değerlendirilecektir.

1.2. Hedef:

Bu araştırmayla Kıbrıs meselesi daha yakından takip edilerek iç yüzü anlaşılmaya çalışılacaktır. Araştırma süresi boyunca birçok yazarın kitap ve makalelerinden faydalanıp, Annan Planı'nın değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Kıbrıs sorununda Türk kesimi ve Türkiye'nin tezleri anlatılmaya çalışılıp Referandumda neden 'evet' denildiği araştırılarak Kıbrıs sorununda yeni bir analize imkân sağlayan bir teorik çerçeve çizmeyi hedeflemektedir. Çalışmayla ilgili yapılan derinlemesine araştırmalar konunun daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda yapılan bu araştırmanın da literatürde yer edinmesi hedeflenmektedir. Kısaca değinilecek konular aşağıdaki gibidir;

-Kıbrıs Türkleri tarihini araştırmak

-Siyasi, ekonomik, güvenlik vb. alanlarda olumsuz olduğu düşünülen maddeleri içermesine rağmen Türk kesiminin neden 'evet' dediğini araştırmak

-Türkiye'nin Kıbrıs'ta nasıl bir politika izlediğini araştırmak

-Bu konuda yapılan araştırmaları derinlemesine ve karşılaştırmalı inceleyip ortaya koymak hedefler arasındadır.

1.3. Araştırma Sorusu/soruları:

Bu konuda araştırma ve yayın yapanların ortaya koyduğu, görüşler, kanılar ve öneriler nelerdir?

- Annan Planı öncesindeki girişimler ve başarısızlık nedenleri
- Annan planı neden ve nasıl hazırlandı?
- Rumlar neden "hayır" oyu verdi?
- Türkler neden "evet" oyu verdi?
- Yunanistan'ın Kıbrıs politikası
- Kıbrıslı Rumları izlediği politika
- Üçüncü garantör devlet olan İngiltere'nin Kıbrıs politikası
- Planın Türkiye ve Kıbrıs Türk kesimi açısından olumlu-olumsuz tarafları nelerdir?
- Annan Planı'nın çözüm önerileri nelerdir? (Planda çözüme kavuşulacağı düşünülen ana maddeler nelerdir?)
- Annan planının kabul edilmemesinin altında yatan gerçek nedenler nelerdir?
- Plan kabul edilmiş olsaydı bugün dünya çapında hala bir sorun olarak devam edecek miydi yoksa çözüm sağlanmış bir devlet olarak planın uygulanış süresi dolacak mıydı?

- Ortaya çıkan sonuçlar taraflar açısından nedir?
- Kıbrıs sorunu çözümlenebilir mi? Yoksa, çözümsüz müdür?
- Hangi taraf kazançlı ve hangi taraf zararlı çıkmıştır?

1.4. Araştırma Yöntemi:

Bu çalışma nitel bir araştırma yöntemi olup, kitap incelemeleri ve kelime analizleri ile oluşturulmuştur.

BÖLÜM 2. KIBRIS TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

2.1. 1571-1878 Arası Dönem

Kıbrıs Doğu Akdeniz'deki stratejik konumu ile tarih boyunca birçok devletin yönetimi altına girmiştir. Kıbrıs adası Sardunya ve Sicilya adasından sonra Akdeniz'de üçüncü en büyük adadır. Kıbrıs adası, Osmanlı hâkimiyetine girmeden önce sırasıyla Mısır, Hitit, Akad, Dor, Fenike, Asur, Pers, Makedonya, Roma, Arap, Bizans, İngiliz, Ceneviz, Memlük ve Venediklilerin yönetiminde bulunmuşlardı (Elmacı, 2018). Stratejik konumundan ötürü doğu ticaret yollarına egemen olması coğrafi konumunun önemini vurgulamaktadır.

Kıbrıs'ın Stratejik bir hedef olmasının nedeni; Ortadoğu petrolünün ulaşım güzergâhın da olması, Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan mihveri kontrol etmesi, Anadolu-Ortadoğu-Süveyş kanalı, hattı üzerinde hâkimiyetinin olması, Süveyş Kanalı'ndan Pasifik ve Hint Okyanusu'na uzanan deniz ulaşım hattının kontrol bölgelerinden olması, Hint ve Pasifik Okyanusu'na uzanan deniz yolunun kontrol bölgelerinden biri olması, Ortadoğu'da petrol odaklı olası bir savaşta depo görevini üstelenebilecek olması ve adaya hâkim olan devlet açısından da Ortadoğu ülkelerini denetleyebileceği anlamına gelmektedir (Vatansever, 2012).

1402 'den sonra Kıbrıs, Venedik korsanlarının kontrolündeydi. Venedikliler Ada'yı daha çok sömürge olarak kullanmışlardır. Venediklilerin hâkimiyeti boyunca Kıbrıs'ta yaşayan halkın ekonomik hayatını dikkate almamakla birlikte halka ağır vergiler yüklemişlerdir (Vatansever, 2012). Öte yandan Kıbrıs adasının Venediklilerin elinde olması Akdeniz'de egemenliğini sağlamaya çalışan Osmanlı İmparatorluğu'nu rahatsız etmiştir (Manisalı, 2000).

1517'de Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı ele geçirmesi ve ardından 1521'de Rodos'u alması (Elmacı, 2018) Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyetinin kesin olarak tesis edilmesi için Ada'nın fethedilmesi gerekliydi. 1570'de kuşatmalar başlamış ve 1 Ağustos 1571'de Ada fethedilmiştir (Emircan, 2000). Ada'nın Osmanlı tarafından fethedilmesi Ortodoks dinine mensup kişilerce memnuniyet ile karşılanmıştır. Çünkü Katoliklerin büyük baskısı altında yaşamaktaydılar (Manisalı, 2000).

Osmanlı Devleti'nin adayı fethinden sonra 1571 yılında, Yavuz Sultan Selim tarafından Kıbrıs Beylerbeyliği kuruldu. Ada'da nüfus ve köy sayımı gerçekleştirildi. Padişah yerli halka adil davranılmasını bir ferman vasıtasıyla emretti: '*Yerli halk bize Allah'ın emanetidir. Onları daima koruyacak, onlara kimsenin zulmetmesine izin vermeyeceksiniz'* (Manisalı, 2000).

Osmanlı Devleti tarafından Ortodoks kilisesi açılarak kilisenin özerkliği tanındı. Aynı zamanda halktan yardım toplamasına izin verildi. Feodalite (toprak sahipliği üzerine dayalı yönetim biçimi) sona erdirildi. Toprak köleliği kaldırıldı ve Venedik sömürgesi bitti. Kıbrıs Yunan, Venedik ve İtalyan korsanlarından arındırıldı. Güvenlik ve yargı örgütleri kuruldu. Fransız ve Venedik aristokratlarına ait olan topraklar da topraksız köylülere dağıtılacaktır (Özakman, 2012).

Ada 307 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı hâkimiyeti boyunca tüm yerli halkın can ve mal güvenliği sağlanacak, dini görevlerini yerine getirmekte özgür olacaklar ve göç etmek isteyenler bütün mal varlıkları ile birlikte istedikleri yere gitmelerine izin verilecektir (Emircan, 2000).

Osmanlı Ordusu Kıbrıs'ın fethini tamamlayıp 15 Eylül 1571'de geri dönerken Kıbrıs'ta 3779 asker bırakmıştır. Bu askerler daha sonra ailelerini de yanlarına getirdiler. Fakat Ada'nın tamamının bir Türk adası haline gelmesi, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen Türk ailelerinin iskân edilmesi ile olmuştur (İnaf, 1992). Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti boyunca Rum ve Türk kesimi olarak halk ikiye ayrılmamıştır. Barış ve refah içinde 307 yıl boyunca yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Yabancı yazarlar da Kıbrıs'taki Osmanlı yönetiminin mükemmelliğinden bahsetmiştir. Örneğin, Hamilton Long, '1870'de Osmanlı vilayetleri arasında en kusursuz yönetime sahip olduğunu' belirtirken, (Denker,2001) Phrandokes, '1840'dan sonra Ada'da Osmanlı yönetimin mükemmel olduğunu, Ada'nın geliştiği, nüfusunun arttığı, Ortodoksların iyi muamele gördüklerini' (Denker, 2001) dile getirmiştir. 1845'den sonra İngiliz Konsolosluk raporları: Ada'nın çok iyi yönetildiği, suç oranının neredeyse hiç olmadığı ve Ada'nın dünyanın en sakin ve huzurlu bir yer olmasında hem fikirdirler' (Denker, 2001). Ancak bu barış ortamı 1877-1878 Osmanlı-Rus harbine kadar devam edebilmiştir.

2.2. 1878-1960 Arası Dönem

1877-78 (93 harbi) Osmanlı-Rus savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin yenilgisi üzerine Yeşilköy Antlaşması imzalanmıştır. Yapılan bu antlaşmanın Osmanlı Devleti'ni zarara sokacak maddelerinin olmasından dolayı İngiltere'nin de içinde olduğu devletler Rus ve Osmanlı Devletlerini yazılı belgelerle bilgilendirerek Yeşilköy Antlaşması'nın yerine Berlin Antlaşması'nı kabul ettirdiler.

İngiltere Kıbrıs'a "Ortadoğu'nun anahtarı" gözüyle bakıyordu (Özakman, 2012). İngiltere böylece hem Osmanlı'yı kendine bağımlı yapacak hem de Doğu Akdeniz'i denetleyebilecek, yeni Süveyş Kanalını, dolayısıyla Hindistan'daki sömürgelerinin güvenliğini sağlamış olacaktır (Özakman, 2012).

İngiltere Osmanlı'yı Rusya'ya karşı koruma amacıyla ve sadece savaşın devamı süresinde Ada'da askeri üsler kurma hakkını elde etmiştir. Ancak barışın sağlanmasına rağmen İngiltere sözünde durmayıp Ada'dan çıkmamıştır. İngiltere'nin asıl amacı Osmanlı Devleti'ni içinde bulunduğu zor durumdan yararlanarak kendisine Ortadoğu'nun kapılarını açarak Kıbrıs'a yerleşmektir. Osmanlı Devleti, Rusya karşısında zor durumda olmasından dolayı İngiltere'nin isteğini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Kıbrıs Adasını Osmanlı Devleti 1878'de İngiltere'ye kiralamıştır. 12 Temmuz 1878'de de Ada'nın yönetimini geçici olmak suretiyle İngiltere'ye devretmiştir. Ancak Kıbrıs Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kalmaya devam etmiştir (İnaf, 1992). Kıbrıs hukuki olarak olmasa bile fiili olarak Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmış oluyordu. Ada'da yaşayan Türkler adanın İngiltere'ye geçmesinden hoşnut değildir. Fakat Rumlar bu durumdan memnundur. Çünkü Enosis'i gerçekleştirmekte ilk adım olarak görmüşlerdir.

İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında 1. Dünya Savaşı'na girmesini bahane ederek 5 Kasım 1914'de Kıbrıs adasını tek taraflı ve uluslararası anlaşma kurallarına aykırı olarak ilhak ettiğini açıklamıştır. İngiliz yönetimine karşı çıkan Kıbrıslı Türkler her şeylerini satarak Anadolu'ya göç etmişlerdir (Emircan, 2000).

1923 Lozan Anlaşması ile de Ada İngiltere'ye resmen bırakılmıştır. İngiltere yönetiminde Türkler siyasal, ekonomik ve kültürel olarak haksızlığa uğratılan kesim olmuştur. Yönetime daha çok Rumlar getirilmiştir. 1878'den 2. Dünya Savaşına kadar geçen dönemde Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Türklerine gereken desteği vermemesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu dönemde etkin bir rol oynayamaması, Kıbrıs Türklerinin, Rumların, İngilizlerin ve Ortodoks kilisesinin baskısı altında kalmasına neden olmuştur.

1925'de Kıbrıs, İngiltere'nin taç kolonisi ilan edilmiştir. 1929'da Kıbrıs Rum delegasyonu Londra'ya Enosis (Yunanistan ile birleşme) düşüncelerini iletmişlerdir. Bu girişim İngiltere tarafından reddedilince 1931'de Ada'da bir ayaklanma patlak vermiştir (Türk, 2003). Bu ayaklanma Ada'nın İngiltere yönetiminden bağımsızlığını kazanması için değil bir başka ülke olan Yunanistan'a bağlanması yani Enosis için yapılmıştır. Kıbrıslı Türkler ise kendilerinin yok olmasına neden olacak Enosis'i reddetmişlerdir. Enosisci Rumlar ise "milli kurtuluşumuz için tek yol Yunanistan ile birleşmektir" diyen papaz Niko Dimos'un önderliğinde ilhak bağırışları içerisinde devlet binalarına saldırı düzenlemişlerdir ve vali konağını yakmıştırlar. Bu saldırılarda yedi kişi vefat etmiş, altmış yedi kişi yaralanmış, çok fazla maddi hasar meydana gelmiştir. Sonuç olarak İngiliz yönetimi bu isyanı sert bir şekilde bastırmıştır (Ürer, 2003).

1950'ye kadar İngiltere yönetiminin seçtiği kişilerle adanın yönetimine devam edilmiştir. 1950 yılına gelindiğinde kilise yetkilileri Larnaka Piskoposu 'nu, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposluğuna Makarios'u seçmiştir. Enosis yanlısı Makarios Yunan darbesine kadar bu emelini gerçekleştirmek için elinden geleni yapmıştır.

Yunanistan 1954'de meseleyi BM'ye taşımıştır. Bu amaçla self-determinasyon ile ilgili Birleşmiş Milletlere yaptığı başvurularda bir başarı sağlayamamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2019). Birleşmiş Milletlerin self determinasyonu reddetmesi olayların daha da büyümesine neden olmuş ve 1955 yılında Grivas liderliğinde EOKA terör örgütü kurularak, silahlı eylemlere geçilmiştir. EOKA, Kıbrıs Türk halkını ortadan kaldırıp Adayı Yunanistan hâkimiyetine almak için kurulmuş bir terör örgütüdür.

Rumların Enosis girişimlerine karşı Kıbrıs Türkleri "taksim" fikrini ortaya koymuşlardır. Olayların şiddetlenmesine karşı 1957 yılında Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş liderliğinde Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuştur. TMT'nin kuruluş amacı;

- “Kıbrıs da bulunan Türklerin mal ve can güvenliğini koruma altına almak,
- Enosis eylemlerinin karşısında durmak, teröre engel olmak,
- Türklere olası saldırıların karşısında durabilmek,
- Türk kesiminin bütünlüğünü ve birliğini bozacak her türlü tedbiri almak,
- İngiltere’ye ve Rum kesimine karşı en doğal haklarını savunmak,
- Türkiye ile ilişkileri bozacak engelleri ortadan kaldırmak ve Kıbrıs Türklerinin Türkiye’ye bağlılığını devam ettirmektir” (Yüksel, 2017).

TMT, Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığı ile ilgili önemli adımlar attığı için çok önemlidir. İki grup arasında olaylar şiddetlenince 1958 yılında girişimlerde bulunularak tarafların bir araya getirtilmesiyle 1959 yılında Zürih ve Londra antlaşmaları bunları takiben 1960 yılında da Garantörlük ve İttifak antlaşmaları imzalanmıştır (Günöz, s.4).

2.3. 1960-1974 Arası Dönem

Kıbrıs ve Türk milletinin Enosise karşılık gösterdiği savunma, 1960 yılına kadar Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin doğmasına neden olan mühim etkenlerden olmuştur (Ürer, 2003). İki toplum arasında başlayan çatışmalar sonrasında, Rumların “Enosis” ve Türklerin “Taksim” tezine karşılık ortak bir çözüm yolu bulunarak Kıbrıs’ın bağımsızlık düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda 1958’de Zürih Antlaşması, 1959’da Londra Anlaşması imzalanmıştır (Manisalı, 2000).

Kıbrıs Adası iki milletin müşterek egemenliğinde, iki toplumlu bir Cumhuriyet olarak doğmuştur. Bu antlaşmalara göre Cumhurbaşkanı Rum tarafından seçilecek ve Yardımcısı mutlaka Türk olacaktır.

Temsilciler Meclisi 35 Rum 15 Türk üyeden; Bakanlar Kurulu 7 Rum, 3 Türk üyeden; Cumhuriyet Ordusu 60-40 ve memur kadroları 70-30 oranı ile her iki tarafın bireylerinden oluşacaktır.

İki toplumundan da kendi iç meseleleriyle uğraşacak birer Cemaat Meclisi olacak ve bu Meclis topluma yönelik harcamalara vergi uygulaması getirme özgürlüğüne sahip olmakla beraber kültür, eğitim ve din alanlarında da yetkili olacaktır. İç güvenlikten jandarma ve polis sorumlu olacaktır. Ceza davalarında oluşturulacak olan mahkeme heyetinin yargıçları suçlunun ait olduğu kesimden seçilecektir. Beş büyük şehir için farklı belediyeler olacaktır. Resmi dil Rumca ve Türkçe olacaktır. Cumhurbaşkanı yardımcısının veto hakkı bulunacaktır (Ürer, 2003).

Kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Taksim ve Enosis yasaklanmıştı, ancak Rum tarafı eski EOKA'cıları Cumhuriyetin önemli merkezlerine yerleştirmiştir. Anayasa'da yasaklanmasına rağmen Makarios'un liderliğinde Enosis amaçlı faaliyetleri devam etmiştir.

Zürih ve Londra anlaşmalarına ek olarak 11 Şubat 1959'da Garantörlük Antlaşması imzalanmıştır. Bu Antlaşmaya göre, Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini sağlamayı anayasasına saygı göstermeyi ve başka bir devletle hem siyasi hem de ekonomik bir birliğe katılmayı yasaklar (Kızılyürek, 2015).

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü, güvenliğini, bağımsızlığını ve Anayasanın ana maddeleriyle kurulmuş olan düzeni tanımakla ve garanti etmekle yükümlüdürler (Denker, 2001).

Anayasa'nın en önemli maddesi; müşterek bir hareket olmadığı zaman garantör devletler, bu anlaşma ile oluşan düzeni tekrar kurmak maksadıyla harekete geçme hakkını muhafaza etmektedir (Ürer, 2003). Bu maddeyi öne sürerek Türkiye Kıbrıs'a müdahale etmiştir.

Yeni Cumhuriyet kurulmasına rağmen Makarios'un Enosis emelleri devam etmektedir. Uluslararası topluma da zorla Zürih ve Londra antlaşmalarını imzaladığını söylemektedir. Kurulan Cumhuriyet uzun ömürlü olamamıştır; çünkü tek millet unsuru benimsenememiş ve devletin önemli makamlarına EOKA terör örgütüne mensup kişiler getirtilmiştir. Bu sebeple Türk tarafının belediyeler açmasına karşı durmuş ve böylece Ada'da Türklerden oluşan bir cemaat meclisi oluşmuştur.

Yaşanan gerginlikler sonrasında Rumların Kıbrıs üzerinde tek hâkimiyet kurma çabaları devam etmiş ve Rumlar 1963 yılının son aylarında *'Türklerin etnik temizlik hareketi'* anlamına gelen '*Akritas Planı'* ile harekete geçmişlerdir (Elmacı, 2018). 100'e yakın Türkün bir gecede öldürüldüğü '*Kanlı Noel'* olayı yaşanmıştır. Yaşanan bu olay sonucunda Türk hükümeti tek yanlı müdahale kararı alarak Lefkoşa üzerinde uyarı uçuşları yapmıştır. İki grup arasındaki çarpışmanın yeniden yaşanmaması için tedbir olarak Lefkoşa'yı yeşil hat üzerinden ikiye bölen bir anlaşmaya varılmıştır (Türk, 2003). Ancak bu anlaşma iki grup arasındaki çatışmaya engel olamamıştır ve Rumların

Türklere karşı kitlesel saldırıları devam etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Ada'nın ikiye bölünme fikrinin önü açılmıştır.

Cumhurbaşkanı Makarios bunun sonucunda 1964 yılında ittifak antlaşmasını feshettiğini ilan etmiştir (Vatansever, 2017). Rumların Türklere karşı toplu saldırılarda bulunması Türklerin yönetimden çekilmesine neden olmuştur. Rum yönetiminin, Anayasa'ya aykırı davranması ve dünya devletlerinin Makarios'un meşru yönetimi olarak kabul etmesi ve sonrasında da garantör devletlerin de bir türlü uzlaşamaması sonucu yaşanan olayları daha da büyütmüştür (Elmacı, 2018). Olayların büyümesi üzerine Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNCIFYP) kurulmuştur. Bu gücün amacı Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasındaki çatışmaları önlemektir. Fakat BM Barış Gücü'nün Ada'da bulunması Rum saldırılarını durduramamıştır. Rum saldırıları özellikle Mansura-Erenköy bölgesinde Türkleri yok etme aşamasına kadar gelmiştir.

Bunun üzerine Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a garantör devlet yükümlülüğünü hatırlatması da sonuç vermeyince Türk hükümeti ikinci müdahale kararı almıştır. Ancak ABD Başkanı Johnson 1964'te Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı mektupta; yapılacak herhangi bir müdahalede Amerika'dan aldığı askeri malzemelerin kullanılmamasını, eğer kullanılırsa bu durumun Türk ve Yunan kuvvetlerini karşı karşıya getireceğini, Türkiye'nin NATO yükümlülüklerine aykırı düşeceğini ve olası bir Sovyet müdahalesinde NATO'nun Türkiye'yi savunmayacağını bildirmiştir (Türk, 2003). Bu mektupla Türkiye Adaya müdahale etmekten vazgeçmiştir (Kesiktaş, 2005).

Yaşanan bu mektup olayı iki ülke arasında soğuk ve olumsuz bir havanın doğmasına sebep olmuştur. Bu aşamadan sonra ABD Kıbrıs sorununun çözümü için arabulucular tayin ederek Türk-Yunan taraflarını bir araya getirmiştir. Ancak yapılan bu arabuluculuk faaliyetleri herhangi bir sonuç doğurmamıştır. Sıkıntılı bir dönem sonrasında kurulan Cumhuriyet Rumlar tarafından sonlandırılmıştır ve bunu dünya kamuoyuna sanki Türkler uzlaşmaz davranıyormuş gibi aksettirmiştir.

1967 yılına gelindiğinde Grivas önderliğinde Rum-Yunan orduları Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırdılar. Bu saldırıda 24 kişi hayatını kaybetti. Türkiye yine müdahale etmek istedi ancak ABD, İngiltere ve Kanada Türk müdahalesini önlemeye

çalıştı. Rumların işgal ettiği bölgelerde zararın karşılanması için tazminat ödenmesinin gerekli olduğunu söylemektedirler. Fakat Rumlar yine üzerine düşen görevi yapmadılar.

1967 yılı Yunanistan'da da ağır geçiyordu. Albaylar Cuntası yönetime el koymuştu. Bu yönetimle Makarios'un arası açılmış ve başpiskopos Enosis fikrinden uzaklaşmıştır. Başpiskopos 1968 yılında Türklere uygulanan ambargonun kaldırıldığını ve Türklerin Ada'da seyahat edebileceğini açıklamıştır. Yaşanan bu olaylar üzerine Rum ve Yunanlılar harekete geçmiştir. 1971 yılında adaya gizlice giren Grivas Eoka'yı yeniden örgütledi. Bu defa çatışmalar Rum halkı içerisinde gerçekleşiyordu.

1974'te Yunan Cuntası Kıbrıs'ta da bir darbe yaparak Makarios'un yerine Eokacı Sampsons'ı Cumhurbaşkanlığı görevine getirdi. Lefkoşa Rum radyosu da Kıbrıs Helen cumhuriyetinin kurulduğunu duyuruyordu (Türk, 2003).

Makarios İngiliz üslerine sığınarak canını kurtarmıştı ancak kendisini savunanlar ve cuntacılar arasında yoğun çatışmalar oldu. Bunun sonucunda 2000 Rum öldü. Olaylar dünya basınında kınanırken Türk Hükümeti Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve anayasal düzeni kaldırmayı hedefleyen Enosis girişiminin durdurulması için öncelikle barışçı yollara başvurmuştur. Ancak barışçıl görüşmeler de sonuç vermeyince Türkiye Garanti Antlaşması'nın dördüncü maddesine dayanarak ve tek yanlı olarak Adaya askeri müdahale kararı almıştır (Türk, 2003).

2.4. 1974-1983 Arası Dönem

1967 yılında Yunanistan'daki darbeye karşı bir darbe de 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Makarios'a karşı gerçekleşmiştir. Yunanistan'daki askeri cuntanın isteği ile yapılan darbe Kıbrıs Millî Muhafız Ordusu (KMMO), Yunan-Rum paramiliter kuvvetleri (EOKA-B) ile birlikte yapılmıştır. Darbe sonrasında Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios'un görevi sonlandırılarak onun yerine EOKA-B'nin lideri Nikos Sampson getirilmiştir. Darbenin asıl gayesi adada Yunan ilhakının gerçekleştirilmesi ve Kıbrıs Helenik Cumhuriyeti'nin kurulmasıydı (Kömürcü, 2018).

Kıbrıs'ta meydana gelen darbeyi Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na Lefkoşa'daki Türk Büyükelçiliği şifreli bir mesajla iletilmiştir. 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşması'nın dördüncü Maddesi'ne binaen Türkiye, garantör ülkelerden biri

olan İngiltere ile ortaklaşa bir harekât gerçekleştirmek için görüşme düzenlemiştir. Ancak İngiltere'den destek göremeyen Türkiye'nin, tek taraflı olarak askeri harekât gerçekleştirme kararı almasına sebep olmuştur.

16 Temmuz 1974'te Dışişleri Bakanlığı, ABD ve İngiltere Büyükelçiliklerine durumu bildirmiştir. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, o dönemin muhalefet partilerinin liderleri ile durumu görüşmüştür. Bülent Ecevit görüşmelerden bir gün sonra müzakerelerde bulunmak üzere Londra'ya hareket etmiştir. Londra'da İngiltere ve ABD ile Kıbrıs meselesini görüşmüştür. Ancak bu iki devlet de Ecevit'e olumlu yanıt vermemiştir.

Türk heyetiyle geri dönen Ecevit Genelkurmay Başkanlığı'nda bulunan komutanlar ile görüşmüştür. Görüşmenin sonrasında Bakanlar Kurulu oybirliği ile Ada'ya askeri harekât kararı almıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974'te Girne'nin Pradini Plajı'nda başlamıştır (Keser, 2006). Türkiye, müdahalenin "Barış Harekâtı" olarak gerçekleştirileceğini belirtmiştir.

Bülent Ecevit, harekâtın Türk milletinin yanı sıra bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olmasını dilemiştir. Ecevit, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin amacının savaş değil, barış olduğunu ve yalnızca Türklere değil, Rumlara da barış ortamını oluşturmak için Kıbrıs'a gittiğini belirtmiştir. Ecevit tüm politik ve diplomatik yolların denenmesinden sonra mecbur kalınarak harekât kararının alındığını açıklamıştır (İsmail, 1988).

Türkiye'nin Adaya müdahalesinden sonra Yunanistan'daki askeri yönetim ile Kıbrıs'taki Nikos Sampson liderliğinde darbe hükümeti görevlerini bırakmıştır. Türk kuvvetleri tarafından Ada'nın bir kısmı ele geçirilmiştir.

Harekâttan kısa bir süre sonra ateşkes ilan edilmiştir. Cenevre'de Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin dışişleri bakanları Ada'da kalıcı bir barışın tesis edilebilmesi için görüşmelere başlamışlardır. Zirvede, Türkiye'nin elinde bulunduğu toprakları genişletmemesi ve Rum-Yunan birliklerinin Türk yerleşim bölgelerinden çekilmesi kararları alınmıştır.

Konferansta uzlaşıya varılmasına rağmen Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO) işgale uğrattığı yerlerden çekilmemiştir (Akgün, 2018). Bunun üzerine ikinci Cenevre görüşmeleri başlamıştır. Yapılan görüşmelerden netice elde edilemeyince Türkiye, harekât sonrası Ada'da elde ettiği üstünlüğü kaybetmemek ve Kıbrıslı Türklere yöneltilebilecek herhangi bir saldırıyı önlemek için Adaya ikinci bir müdahale kararı almıştır (Güleda, Çakı, 2018).

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in 14 Ağustos 1974'te '*Ayşe Tatile Çıkabilir*' parolasıyla başlamıştır. İkinci Barış Harekâtı'nın başlamasından altı saat sonra bir basın toplantısı düzenleyen Başbakan Bülent Ecevit Kıbrıs sorununda müzakere yoluyla çözüm aranabilmesi için durdurulan harekâtın, bu arayışlardan sonuç alınamayacağı belli olunca, tekrardan başlatıldığını açıklamıştır. İkinci Barış Harekâtı, Bülent Ecevit'e göre, Kıbrıs'ı kurtarmak ve bağımsızlığını korumak için gerçekleştirilmiştir.

Bu harekât amacına uygun sonuçlandığında, Türk halkıyla birlikte Rum halkı da Kıbrıs'ta güvenliğe ve kalıcı bir barış ortamına ulaşmış olacaktır. Bu harekât ne Kıbrıs Rum halkına ne de Yunanistan'a karşı yapılmamıştır.

Harekâtın amacı, Ada'da kurulacak dengeyi tekrar Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlarla eşit şartlar altında iş birliği yaparak birlikte sürdürmek, aynı zamanda güçlendirmektir (İsmail, 1988). İki gün boyunca devam eden harekâtın sonunda Kıbrıs'ın kuzeyinin kontrolü Türklere geçmiş ve ateşkes 16 Ağustos tarihinde ilan edilmiştir. Bu sayede, Karpaz Yarımadası'nın doğu ucundan başlayıp batıdaki Yeşilırmak'ı da içine alan günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni oluşturan sınırın kuzey kesiminde Türklerin kontrolü sağlanmıştır (Yılmaz, 2017).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Türkiye için önemi, Türk halkının uluslararası yapılan anlaşmalara sadık kaldığını ve kendi güvenliğiyle birlikte Kıbrıs Türk halkının da güvenliğini tehlikeye düşürecek durumlara asla seyirci olmayacağını göstermiş olmasıdır. Türkiye bununla beraber Ada'da işgalci olmadığını, İngiltere'ye birlikte müdahale teklifinde bulunmasına rağmen İngiltere'nin olumlu yaklaşmaması ve Kıbrıs'ın tamamını ele geçirme fırsatı varken almaması ile niyetini açıkça ortaya koymuştur (Ürer, 2003).

Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği bu müdahaleler neticesinde Kıbrıslı Türkler için yaşamlarını sürdürebilecekleri bir yer güvenceye alınmıştır. Dünya basınında olumlu tepkiler almasına rağmen uluslararası ortamda tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'nı sebep göstererek Türkiye'yi önceden yaptığı yardımlardan mahrum bırakması ve '*silah ambargosu uygulaması*' bu tepkilerin en somut örnekleridir (Günöz, 2017). Bu durum Türkiye ve ABD ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. ABD tarafından Türkiye'ye uygulanan silah ambargosu, Türkiye'nin kendi asker ve silah ihtiyacını gözden geçirmesine ve Türk Savunma Sanayii'nin kurulmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin askeri müdahalesinden sonra BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim 1974 tarihinde Kıbrıs'a gelerek her iki tarafın liderleri ile her hafta bir araya gelmiş ve insani konuları görüşmeye başlamıştır. Bu toplantılar sonunda bütün esirler her iki tarafta da serbest bırakılmıştır.

Ancak Kıbrıslı Türklerin 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni (KTFD) ilan etmesini olumlu karşılamayan Rum kesimi görüşmeleri kesmiştir. 1977'ye kadar bir uzlaşı komisyonu kurulamamıştır. Rauf Denktaş'ın isteği ile BM Genel Sekreteri'nin gözetimi altında Makarios'la görüşmeler başlamıştır.

1977 yılında ilk Doruk antlaşması imzalanmıştır (Akgün, 2018). Görüşmeler sonucunda Denktaş tarafından önerilen dört ilke Makarios tarafından kabul edilmiştir. Ancak Makarios ölünce yerine gelen Spiros Kiprianu ile Denktaş'ın görüşmeleri ancak iki yıl sonra, BM Genel Sekreteri Dr. Waldheim'in Kıbrıs eski Özel Temsilcisi Perez de Cuellar'ın çabasıyla, 19 Mayıs 1979'da gerçekleşmiştir.

1979'da, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in huzurunda, Lefkoşa'da 10 maddeden oluşan ikinci Doruk Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın maddeleri şu şekildedir:

"1-Toplumlararası görüşmeler 15 Haziran 1979'da yeniden başlayacaktır.

2- Görüşmelerin temelini Denktaş-Makarios anlaşması ve BM kararları oluşturacaktır.

3- Cumhuriyetin tüm vatandaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilecektir.

4- Görüşmeler toprak ve anayasa sorunlarını kapsayacaktır.

5- Maraş'la ilgili anlaşmaya varılması durumunda, diğer bölgelerle ilgili anlaşma beklenmeden Maraş kullanıma açılacaktır.

6- Görüşmelerin sonucunu olumsuz etkileyebilecek tavırlardan kaçınılacak, iyi niyet, karşılıklı güven ve olağan koşullara dönüşü kolaylaştırabilecek pratik önlemler alınacaktır.

7- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askerden arındırılması ve bununla ilgili konular görüşülecektir.

8- Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığı, bir başka ülke ile kısmen veya bütün olarak birleşmesi veya taksimi ve de ayrılmanın her şekline karşı olunacağı hususunda gerekli garantiler konusunda anlaşılmıştır.

9- Görüşmeler, gecikmelerden kaçınılarak sürekli ve temelli bir şekilde sürdürülecektir.

10- Görüşmeler Lefkoşa'da yapılacaktır" (Erol, 2016).

Denktaş-Kipruanu görüşmelerinde uzlaşma sağlanmasına rağmen devam eden görüşmelerde Rum Kesimi'nin, kendi egemenliğinde ÜNİTER Devlet kurma ve ENOSİS emellerinden vazgeçilmediği anlaşılınca 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Akgün, 2018).

2.5. 1983-2004 Arası Dönem

Yukarıda belirtildiği gibi Rum kesiminin ÜNİTER devlet kurma ve ENOSİS hayalinden vazgeçmemesi, iki taraf arasında görüşmelerin çözümsüz kalmasına neden olmuştur. Rum tarafı, BM'den Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kabul görmeyeceğine dair karar çıkarttırmasına istinaden, Kıbrıs Türk Federe Meclisi 15 Kasım 1983'te Self-determinasyon hakkını ileri sürerek bağımsızlığını ilan etmiş ve '*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*'ni (KKTC) kurmuştur (Elmacı, 2018).

KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş olmuştur. Bu durum uluslararası ortamda olumsuz karşılanmış, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi KKTC'nin kurulması kararını "hukuken geçersiz" sayarak devletlerin sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımalarını istemiştir.

Bağımsızlığı kabul eden birkaç devlet de bu baskılar sonucunda kararından vazgeçmek zorunda kalmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu bu baskıcı karar KKTC'nin diğer devletler tarafından tanınma ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

KKTC'yi tanıyan tek devlet Türkiye'dir (Günöz, 2017). 15 Kasım 1983'te Türk Federe Devleti Meclisi'nin gerçekleştirdiği tarihî oturumu sadece KKTC ilân edilmesi ile bitirilmemiştir. Kuruluş Bildirisi'nden ayrı olarak kabul edilen Bağımsızlık Bildirgesi'yle de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan nedenleri sıralanmıştır.

Hür ve bağımsız yaşamak Kıbrıs Rum halkının olduğu kadar, Kıbrıs Türk halkının da hakkıdır, ifadesinin yer aldığı Bağımsızlık Bildirgesi'nde, Rum halkı eşit müzakerelere çağrılarak ENOSİS hayalinden vazgeçmesi istenmiştir (Kurşunoğlu, 2015). Bu gelişmeler üzerine, dünya devletleri seyahat, iletişim ve ticaret alanlarında Kıbrıs Türklerine ambargo uygulamışlardır. Kıbrıs Türkleri'nin dünya ile ilişkileri sınırlandırılmıştır. Kıbrıs Türkleri, uluslararası topluluğun kendilerine karşı ayrımcılık yaptığını ve bu tutumun Kıbrıs sorununu olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Uluslararası bir kuruluş olan BM'nin aldığı kararların ve büyük güçlerin uygulamış olduğu Rum yanlısı politikaların, Ada'da iki halkın yakınlaşmasına engel olduğu ve hatta bu durumun daha fazla kutuplaşmalara neden olduğu görüşündedirler (Atakol, 2006).

KKTC'nin ilanını, ABD yönetimi kabul edilebilir olmadığını belirtmiş ve diğer ülkelerin de KKTC'yi tanımaması yolunda düşüncelerini dile getirmiştir. Tüm bu diretmelere rağmen Türk tarafı kararından vazgeçmemiştir.

ABD 1984 yılında Kıbrıs'ta federal bir devletin kurulmasını çözüm olarak sunmuştur. Ekonomik açıdan bütünleşmeyi sağlamak için gerekli olduğu takdirde maddi destek sunacağını belirtmiştir. Kıbrıs Rum yönetimi lideri Vasiliu, ABD'nin isteği üzerine Türk tarafıyla toplumlararası görüşmelere başlamıştır. Ancak yapılan görüşmeler 1990 yılında başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Görüşmelerin hemen sonrasında BM Güvenlik Konseyi 649 sayılı kararı kabul etmiştir. Karar taraflara iki toplumlu ve iki kesimli bir federasyon kurmaları yönündedir. Soğuk Savaş döneminin son günlerinde 3 Temmuz 1990'da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Avrupa Topluluğuna (AT) Kıbrıs Adası'nın tamamı adına tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Artık Yunanistan'la birleşme emelleri başka bir boyuta taşınmıştır. Bundan sonraki zaman zarfında bu başvuru SSCB'nin dağılmasıyla beraber uluslararası arenada tek kutuplu bir dönemin başlamasına neden olmuş ve Kıbrıs sorunu

farklı bir boyut kazanmıştır (Kasım, 2007). AB Bakanlar Konseyi'nin başvuruyu iki ay sonra kabul etmesi sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale sokacaktır. 1960 Garanti Anlaşması'na göre Ada'nın tamamının veya bir bölümünün başka bir toplulukla ekonomik ya da siyasal bir birliğe girmesi yasaktır. Ancak AT'nin bu tavrı Rum Kesimini cesaretlendirmiştir (Elmacı, 2018).

6 Mart 1995 tarihi, Türkiye ve Kıbrıs için Avrupa Birliği ile ilişkilerde bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu tarihte, Türkiye-AB ortaklık Konseyi toplantısında Gümrük Birliği kararı imzalanmıştır." (Demir, 2005). 1996'da AB, Türkiye'yi Gümrük Birliği'ne almıştır. Bu alışık olmadık bir karardır. Çünkü o tarihe kadar hiçbir devlet AB üyeliğine sahip olmadan Gümrük Birliği'ne üye olamamıştır. Bu durum Türkiye'nin ekonomik anlamda AB'ye bağımlı hale gelmesine neden olmuş ve Kıbrıs politikasına engel olmuştur. Çünkü AB, Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla Rum kesiminin AB ile müzakerelerinin önünde, Türkiye en büyük engeli oluşturmaktadır.

1960 Garanti Antlaşması, Kıbrıs'ın tek başına garantör devletlerin olmadığı bir birliğe girmesini yasaklamaktadır. Bu sebeple garantör ülkelerden biri olan Türkiye, Rum yönetiminin AB'ye dâhil olmasına şiddetle karşı çıkmıştır.

Rum yönetiminin çıkarlarını gözeterek taraflı bir politika izleyen AB, 1998'de de "*Kıbrıs Cumhuriyeti*" adı ile tanınmış olan Rum yönetimi ile ortaklık müzakerelerine başlama kararını almıştır. Rum kesimi böylece emellerine dolaylı olarak ulaşmış olacaktır. Avrupa Birliği, üye olacak ülkelerin, komşularıyla iyi geçinmesi herhangi bir sorun içinde olmaması şartını bulundurmasına rağmen; bu koşulu Rum yönetimi için geçersiz saymış ve 1999 yılında iki tarafında sorunlarını çözüme kavuşturmadan Kıbrıs'ın AB'ye üye olabileceğini ifade eden bir açıklama yapmıştır (Elmacı, 2018).

Kıbrıs Rum tarafı ile görüşmelere yeniden başlanılmış; iki liderin 1993-1994 yılları arasında Lefkoşa ve New York'ta, 1997 yılında Lefkoşa ve İsviçre'de gerçekleştirdiği görüşmelerden yine uzlaşı çıkmamıştır. 1999 yılında yeni Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın bildirisiyle New York'ta başlayan görüşmeler Cenevre'de devam etmiştir. BM öncelikli olarak Kıbrıs'ta olası çözümün ana unsurlarını "toprak, güvenlik, hükümet ve anayasa" şeklinde sıralamış ve görüşmelerin bu unsurlar üzerine yoğunlaştırılmasını istemiştir. Türk tarafı, konuların bunlarla sınırlı olmadığını belirterek konfederasyon modeli, KKTC üzerine uygulanan eşit statü ve

ambargo gibi konular üzerinde durmuştur. Türklere yüzde 24 toprak bırakılması önerisini getiren Rum heyeti ise federasyon modeli ve Türk askerinin adadan çekilmesi gibi konular üzerinde durmuştur. Rum kesiminin 1990'da yaptığı üyelik başvurusunun kabulü nedeniyle Kıbrıs sorununun müzakere kapsamına bir de Avrupa Birliği boyutu eklenmiştir (Akgün, 2018).

Kıbrıs meselesinin çözümü maksadıyla KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş ve dönemin Rum lideri Klerides arasında Ocak 2002'de başlayan görüşmeler BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 11 Kasım 2002'de taraflara Annan Planı olarak anılan '*Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm İçin Anlaşma Temeli'* başlıklı belgeyi sunmasıyla devam etmiştir (Tamçelik, 2013).

Annan Planı ilk kez 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara sunulmuştur. Sırasıyla 10 Aralık 2002, 26 Şubat 2003 ve 29 Mart 2004 tarihlerinde bazı düzeltmeler ve eklemeler yapılmıştır. Planın son şekli 31 Mart 2004 tarihinde Kofi Annan tarafından İsviçre'de taraflara sunulmuştur.

Kısaca plana değinecek olursak Ada, federal nitelikte ve bağımsız bir devlet olacaktır. Plan doğrultusunda Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bakanlıkların minimum üçte biri Türk halkından oluşacak olup başbakanlık ve devlet başkanlığı makamları Türkler ve Rumlar arasında on ay süreyle değiştirilecektir. Nisan 2004'te Kuzey ve Güney Kıbrıs'ta yapılan seçimlerle oylamaya sunulan plan, Türk tarafında yüzde 65 oyla kabul görürken; Rum tarafından yüzde 76 ret oyu almıştır. Planın yürürlüğe girebilmesi için iki tarafın da kabul etmesi gerekmektedir. Ancak Rum tarafının ret oyu vermesi planın hayata geçirilmesine engel olmuştur. Annan planına yukarıda kısaca değinilmiştir. Bu plana Annan Planı başlıklı bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

BÖLÜM 3. ANNAN PLANI ÖNCESİ BM'NİNÇÖZÜM PAKETLERİ

3.1. Galo Plaza değerlendirme raporu

4 Mart 1964'te 186 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararla Kıbrıs'a Uluslararası Barış Gücü (UNFICYP) konuşlandırılmıştır (TC Dışişleri Bakanlığı, 2019). BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'taki Barış Gücü'nün görev kapsamını, iki kesim arasındaki çatışmaların tekerrür etmesini önleme, intizamın ve hukukun tesis edilmesi ve korunmasına katkıda bulunma ve normal düzene dönme koşullarına bağlamıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 25 Mart 1964 tarihinde Mr. Sakari S. Tuomioja'yı arabulucu olarak atamıştır. Ancak Mr. Sakari S. Tuomioja 9 Ekim 1964 tarihinde hayatını kaybetmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi, Mr. Galo Plaza Lasso'yu arabuluculuk görevine getirmiştir (Öksüz, 2018).

16 Eylül 1964'te arabulucu olarak görevlendirilen Galo Plaza sorunun çözümü için bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre; Kıbrıs sorunu, Ada'da yaşayan iki topluluk tarafından çözülmeli, dışarıdan müdahalede bulunulmamalıdır (Bozkurt, 24 Şubat 1965).

Galo Plaza'nın Mart 1965 tarihinde hazırladığı öneri, iki kesimin tezlerine ilişkin tutumu ve Kıbrıs Rum tarafına yakınlığı nedeniyle önem taşımaktadır. Plaza sunduğu raporunda, iki topluluğun çözüme ilişkin tutumlarının birbirleri tarafından kabul edilemeyecek olduğunu belirtmiştir. Tarafların sergilediği tutumlar değişmediği sürece iki kesim arasında anlaşmanın mümkün olamayacağını belirtmiştir. Bu hususta bir uzlaşıya varılabilmesi için Plaza;

a) "bağımsızlık, kendi kaderini tayin ve uluslararası barış,

b) devletin yapısı,

c) kişi ve azınlık haklarının korunması konularına ilişkin görüşlerini açıklamıştır*"* (Sönmezoğlu,1984,s.237-238).

Plaza, fiilî bir durum yaratmak için hukuki bir durumun değişebileceği görüşüne dayanarak, Londra ve Zürih antlaşmalarını dikkate almamıştır. Plaza Kıbrıs sorununun çözümü için 'tam bağımsız devlet' ilkesini kabul etmiştir. Nitekim rapor yayımlandıktan sonra Makarios, arabulucunun 'samimi ve kıymetli gayretlerinin çok faydalı olacağını' söylemiştir (Türk, 2003, s.86). Aslında Plaza, daha çok Rum kesiminin yani Makarios'un görüşlerini benimsemiştir. Bu durum da Türk tarafı ile Rum tarafının uzlaşma konusunda mutabık kalmasına engel teşkil etmektedir. Plaza, ENOSİS düşüncesine de değinerek en olası çözüm yolunun, bağımsız kalmayı ve diğer bir devletle birleşmeye yönelik herhangi bir girişimden kaçınmayı taahhüt eden "tam bağımsız bir devlet" olduğunu belirtmiş, bölgedeki barış ve güvenliği sağlamak amacıyla Ada'nın silahtan arındırılması konusunda da Rum kesiminin üzerine düşen görevi yerine getireceğini bildirmiştir. Plaza, nüfus mübadelesinin zaruri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca coğrafi unsura dayalı federasyon tezinin kabul edilebilir bir çözüm yolu olmadığını dile getirmiştir. Plaza, Kıbrıs'taki Türklerin haklarının korunması ve güvenliği için enternasyonal bir garanti önermekle beraber BM'nin çeşitli görevler yüklenebileceğini ifade etmektedir (Sönmezoğlu, 1984, s.238).

Galo Plaza, Ada'da yaşayan Rum ve Türk halkının, tarih, ırk ve diğer konularda birbirinden ayrı iki halk olduğunu belirtmesine rağmen, Türk kesimini azınlık durumuna getiren Rumcayı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ana dili yapan öneriler sunmuştur. Arabulucu, Türkiye'nin ve Türk kesiminin federal devlet düşüncesinden vazgeçmesini ve Ada'da yaşayan Türklerin anavatana göç etmesinin zaruri olduğunu dile getirmiştir (Uğurtay, Keser, 2019). Kıbrıslı Türklerin fikirlerine ters düşen bu öneri BMGK'ya gönderilen mektupla Türkiye Hükümeti tarafından eleştirilmiştir. Raporun Makarios'un istekleri doğrultusunda ilerlediğini, özellikle kendi kaderini tayin, ENOSİS ve Ada'nın silahsızlandırılması gibi konuların Türk kesimi ve Türkiye tarafından kabul edilemeyeceğini dile getirmişlerdir. Sonuç olarak rapor geçersiz sayılmış ve iki kesim arasında görüşmeler 1974 yılına kadar kesintiye uğramıştır.

3.2. Kurt Waldheim Değerlendirme Raporu

Kurt Waldheim, 1972-1981 yılları arasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olarak iki dönem görev yapmış Avusturyalı diplomat ve devlet adamıdır. Yunanistan'da yönetimi ele geçiren Albaylar Cuntası bu defa Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı darbe yapmıştır. Bunun üzerine 20 Temmuz'da Türkiye'nin müdahalede bulunması bu zamana kadar yapılan müzakere ortamını ve içeriğini tamamen değiştirmiştir. Güvenlik Konseyi, garantör devletlerle Cenevre'de yapılan iki konferans ve Viyana'da 1975-1976 tarihleri arasında BM gözetiminde yapılan beş basamaklı görüşmelerle Kıbrıs'ta barışı sağlamaya davet etmiştir. Viyana görüşmeleri Ada'nın iki 'etnik bölgeye' bölünmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Rumlar Ada'nın güney kesiminde Türkler ise kuzey kesiminde yaşayacak ve buna yönelik bir nüfus değişim süreci başlatılacaktır. Görüşmeleri müzakerelerin tabanını belirleyecek olan 'Zirve Toplantıları' takip edecektir.

1977'de Makarios-Denktaş zirvesi; bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu bir Federal Cumhuriyet kurulmasını esas almıştır (Ulusoy, 2015). Ancak Makarios'un ölümü üzerine görüşmeler kesintiye uğramıştır. Makarios'un ölümüyle birlikte yerine gelen Spiros Kiprianu Birleşmiş Milletler'in devreye girmesiyle Mayıs 1979 tarihinde iki lider arasında yeni bir zirve gerçekleşmiştir (Çoşkun, 2018, s.121). Kiprianu-Denktaş zirvesi 'Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, bağlantısızlığı ve toprak bütünlüğü, herhangi bir devlet ile kısmen veya tamamen katılmaya karşı ve her ne sebeple olursa olsun taksime ya da ilhaka karşı yeterli güvenceye kavuşturulmalıdır' (Ulusoy, 2015).

Buradan anlaşılacağı üzere iki zirvenin ortak noktası Cumhuriyetin bağımsızlığı konusudur. Taraflar karşılıklı güven inşa etmeye, ülkenin bağımsızlığını, birliğini ve devletin 'iki toplumlu-iki bölgeli' karakterini devam ettirmede mutabıktırlar. BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim ilk kez 1981 yılında bir rapor hazırlayarak, soruna ilişkin çözüm önerisi ortaya atmıştır.

Genel Sekreter Kurt Waldheim'ın "değerlendirme raporunun" temel hedefi, görüşmeleri devam ettirebilmek amacıyla bir yöntem belirlemektir. Bunun için bir

değerlendirme raporu taraflara sunmuştur ve tarafların beş noktada uzlaşmaya vardığı ifade edilmektedir:

> 1. İki bölgeli federal Cumhuriyet kurulacak ve Cumhuriyetin kuzey bölgesi iki idari kazadan; güney bölgesi, dört kazadan oluşacaktır.
> 2. Kısmen veya tamamen, Cumhuriyetin, bir başka devlet ile bütünleşmesi, birleşmesi veya ayrılması yasaklanacaktır.
> 3. Sadece federal devlet, uluslararası kimliğe sahip olmakla beraber egemenlik, federal hükümet tarafından yürütülecektir.
> 4. Federal kanunlar ile düzenlenmiş tek vatandaşlık (Kıbrıs vatandaşlığı) olacaktır.
> 5. Her federatif bölge, kendi bayrağına ve milli marşına sahip olacaktır (Olcay, 2014, s.145).

Genel Sekreter Kurt Waldheim değerlendirme raporunda, Rum ve Türk bölgelerinden oluşan bağlantısız, egemen, bağımsız iki bölgeli federal tezini savunmaktadır (Efegil, Olcay, s.118). Cumhuriyetin yürütme organı, 4'ü güneyden, 2'si kuzeyden gelecek altı üyeli Federal Konsey tarafından yerine getirilecektir. Federal Konsey üyelerinin atanması, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın seçimi konuları, toplumlararası görüşmelerle belirlenecektir. Federal Konsey'in, dış ilişkiler, savunma, vatandaşlık, adalet ve yüksek eğitim, uluslararası ticaret ve turizm, posta ve iletişim hizmetleri, uluslararası seyrüsefer, federal maliye, Merkez Bankası, para politikası, gümrükler, çevre, doğal kaynaklar, sağlık ve sosyal güvenlik gibi konularda yetkili olması önerilmektedir. Federal yasama, iki meclisten oluşacaktır. Birinci meclis, her birinde 10 üyenin olacağı Türkler ile Rumların eşit temsil edileceği Bölgeler Meclisi'dir. İkincisi ise, Halk Meclisi'dir. Halk Meclisi'nin üyeleri, yapılacak seçimle nüfus oranına göre belirlenecektir. İki bölge de meclislerini kendileri belirleyecek, kendi adalet ve polis teşkilatlarını kurabilecek, ancak federal meselelerde bu bölgelerin yetkileri bulunmamaktadır.

Toprak düzenlemesindeki oran, 70'e 30'dur. Buna göre adanın yüzde 70'i Rumlara bırakılırken, yüzde 30'luk kısım Türklere bırakılması hedeflenmiştir. Bu orandan çıkabilecek kuzeydeki mali sıkıntı güney kesim tarafından tedarik edilecektir (Olcay, 2018, s.148).

Bu rapordan sonra başlayan iki kesim arasındaki müzakere ortamı, Rumların BM Genel Kurulu'na başvurdukları 1983 tarihine kadar kesintilerle devam etmiştir.

1983 yılında Rumların mevzuyu tek taraflı BM Genel Kurulu'na taşıyarak Türk halkı adına haksız bir kararın çıkmasına neden olmuştur. Çıkan kararda, Kıbrıs'taki Türklerin varlığı kabul edilmiyor ve 'Kıbrıs Cumhuriyeti halkı' terimi kullanılıyordu. Rum kesimi yasal hükümet olarak kabul ediliyordu. İlâveten Kıbrıs'ta bulunan bütün işgal kuvvetlerinin Ada'yı terk etmesi isteniyordu (Kurşunoğlu, 2015). Türk Federe Devleti 15 Kasım 1983'te bu karara karşı self-determinasyon (ulusların kendi kaderini belirlemesi) hakkını kullanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) ilan etmiştir (Ürer, 2003, s.88).

Kurt Waldheim raporu kapsamlı bir çözüm önerisi değildir. İki tarafın eşit statüde olmasını öngörmüşse de daha çok Rum kesimine yakınlığı yüzünden rapora imza atılmasına rağmen görüşmelerin kesintiye uğraması kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla uzlaşma sağlanamadan rapor geçersiz sayılmıştır.

3.3. Perez de Cuellar'ın Taslak Çerçeve Antlaşması

Javier Pérez de Cuéllar, Peru asıllı diplomat ve Birleşmiş Milletler'in beşinci Genel Sekreteridir. Avusturyalı Kurt Waldheim'ın yerine 1 Ocak 1982'de BM Genel Sekreterliğine görevlendirilmiştir. 15 Kasım 1983'te Kıbrıslı Türklerin, KKTC'yi ilan etmesinin ardından BM Genel Sekreteri Cuellar'ın çabaları sonucu 10 Eylül 1984'te New York'ta "dolaylı görüşmeler" başlamıştır (Bilge, Mayıs 2018). 10 gün boyunca süren görüşmelerden sonra, ikinci turun "doğrudan görüşmeler" olarak yapılmasına karar verildi. 15-26 Ekim 1984'te ikinci tur gerçekleştirildi. 26 Kasım 1984'te görüşmelerin son turu yapıldı. Görüşmeler sonunda Perez de Cuellar taraflara bir belge sundu ve 17 Ocak 1985 tarihinde New York'ta tarafların bir araya gelmelerini sağladı (Volkan, Ocak 2017). Hazırlanan belgede, yürütme erkine ilişkin olarak, Waldheim'ın önerisinde taraflarca ele alınması istenen konuyla alakalı iki öneri ortaya atılmıştır. Birinci öneride, Rum Cumhurbaşkanı, güney bölgesi; Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı da, kuzey bölgesi tarafından seçilecektir.

İki bölgenin, federal yönetimdeki temsil oranı, 60'a 40 olacaktır. İkinci öneri, Cumhurbaşkanı ve Başbakan konularıdır. Güney ve kuzey bölgelerinin seçilmiş başkanları, dönüşümlü olarak yer değiştirecektir. Bu durumda, federal yönetimde temsil

oranı 70/30 olacaktır. Yasamayla alakalı Waldheim'ın önerisi aynen tekrarlanacaktır (Olcay, 2014, s.148). Cuellar, toprak konusunda iki öneride bulunmuştur;

> 1. "Güney eyaletinin toprağı Kıbrıs'ın %77'sini, Kuzey eyaletinin toprağı ise %23'ünü veya
> 2. Güney eyaletinin toprağı Kıbrıs'ın %70'ini, Kuzey eyaletinin toprağı ise %30'unu kapsayacaktır" (Tamçelik, 2012, s.419).

Görüleceği üzere BM Genel Sekreteri Cuellar, toprak konusunda iki öneri sunmuştur. Bu önerilerin Türk kesimini alakadar eden kısmı, anayasal haklar ile toprak arasında ters orantı oluşturmasıdır. Buna göre;

Türklere % 23 toprak bırakılırsa, toplum olarak merkezî hükümet organlarında temsil oranı % 40; % 30 toprak bırakılırsa Türklerin merkezî hükümetteki temsil oranı %30 olacaktır" (Tamçelik, 2012, s.419-420). Bu tekliflerden anlaşılacağı üzere Türklere bırakılan en yüksek toprak oranı bile, Türk kesimini tatminden uzaktır. BM Genel Sekreter Cuellar 6-7 Ağustos 1984 yılında "Çalışma Konuları" adı altında yeni bir öneri hazırlamıştır. Öneriye göre, Türklerin 1981 yılında sunduğu toprak önerileri temel alınmıştır. Maraş, Yeşilırmak ve Akıncılar Rumlara bırakılarak sınır boylarında yine Rumların lehine düzenlemeler yapılmıştır (Tamçelik, 2012, s.420).

Bir yıl sonra, taraflar arasında sürdürülen görüşmelere temel oluşturması amacıyla, Perez de Cuellar taraflara yeni bir öneri sunmuştur. Öneride tarafların kabul ettiği ve üzerinde halen daha tartıştıkları noktalar sıralanmaktadır. 1984 tarihli öneride, devletin yapısı, federal devletin görevleri ve yasama organı hakkında önceden ortaya konulan öneriler tekrarlanıyordu. Genel Sekretere göre, devletin yapısı hakkında taraflar arasında ortak görüş hâkimdi. Ancak diğer konular üzerinde taraflar arasında görüş ayrılıkları vardı. Öneride getirilen yenilikler, yürütme erki ve askeri meselelerle ilgiliydi. Öncelikli olarak ülkenin birliğini ve iki kesimin eşit siyasi statüsünü Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, temsil edecekti (Olcay, 2014).

Aktif bir hükümetin işlevsel beklentileri yürütme organı tarafından yansıtılmıştır. Bu sebeple, üçlü komite federal devlet ile bölgeler arasındaki yetki ve görev dağılımıyla alakalı konuları tartışmıştır. Buna ek olarak, bir çalışma grubunun kurulması tavsiye edilmiş ve bu çalışma grubunda toprak düzenlemesi ve serbest dolaşım, yerleşme ve mülkiyet edinme gibi konular ele alınmıştır (Bostancı, 2015, s.327).

Bununla birlikte anlaşmanın taslağı içerisindeki noktalar şunlardır:

1) 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan Bakanlar Kurulu'nun oluşturulması,
2) Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın, 1960 Anayasası'nda zikredilen meselelere ilişkin yasama organı ve Bakanlar Kurulu kararlarını veto edebilmesi,
3) Ağırlıklı oy sisteminin benimsenmesi,
4) Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, Bakanlar Kurulu kararlarını ve yasama organları tarafından kabul edilen yasaları, Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi veya tekrar görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderilmesi vurgulanmıştır (Olcay, 2014, s.149).

Diğer meselelerde basit çoğunluk prensibi geçerliyken önemli konularda ise yasama organında, ayrı çoğunluk aranılacaktır. 3 Rum ve 2 Türk'ten oluşan Uzlaşma Kurulu oluşturulacaktır. Oluşturulan bu kurul, yasama organının iki meclisi arasındaki hukuksal sorunları çözüme ulaştırmakla görevli olacaktır (Olcay, 2014). Bu süreçte, en az bir Türk üyenin karar yönünde oy kullanması aranılacaktır. Kıbrıslı Türkler, federal devletin yetkilerinin federatif bölgelerden belirlenmesini ve merkezi hükümetin de yetki alanlarının tanımlanmasını savunmuştur. Diğer taraftan Kıbrıslı Rumlar güçlü bir merkezi yönetimin kurulmasını ve federatif bölgeler ile federal yönetimin yetkilerinin ayrı ayrı belirlenmesini savunarak Türk kesimini azınlık durumuna düşürmeye çalışmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı'nda düzenli yer değişimi uygulanmasını reddetmektedirler (Aştı, 2015).

Ancak iki taraf da, iki bölgeli federal devletin kurulmasını, Türk ve Rum vekillerinden oluşan Senato'nun kararı ile 70: 30 temsil oranı ile alt meclisten oluşan iki meclisli federal yasamanın oluşturulmasını ve Cumhurbaşkanı ile Yardımcısı'nın, ülkenin birliğini ve iki toplumun siyasi eşitliğini temsil ettiğini kabul etmiştir (Olcay, 2014, s.150).

Ayrıca Kıbrıs'ta bulunan Türk ve Yunan askerleri Ada'dan çekilecektir ve anlaşmanın kabul edilmesinden sonra geçiş dönemi yönetimi kurulacaktır. Maraş bölgesinde muhacirlerin yeniden ikametlerinin sağlanması ve yerleştirilmesi ile Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın kullanıma tekrar açılması gibi konular müzakereler sırasında ele alınacak konular arasındadır. Genel Sekreterin teklif ettiği çalışma komitesinin gündemindeki konular; Türk ve Yunan askeri kuvvetlerinin Kıbrıs adasından ayrılmasını, Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın kullanıma açılmasını, serbest dolaşım, yerleşme ve mülk edinme meselelerini kapsamaktadır. Fakat Cuellar'ın bu girişimi

başarılı olamamıştır. Çünkü Rumlar, Türk askeri ile Türkiyeli muhacirlerin adadan ayrılmasına ek olarak, serbest dolaşım, yerleşme ve mülk edinme konularının öncelikli ele alınmasını istemektedirler (Olcay, 2014).

3.3.1. 1986 Tarihli Perez de Cuellar'ın Taslak Çerçeve Anlaşması Teklifi

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar, 1984 ve 1985 yıllarında devam eden görüşmelerin arkasından, 29 Mart 1986 günü "Taslak çerçeve Anlaşması" adlı önerisini gündeme getirdi. 1984 tarihli teklifte yer alan devletin yapısına ve federal hükümetin yetkilerine dair öneriler 1986 tarihli dokümanda da tekrarlanmaktadır. Federal hükümetin yetkileriyle alakalı getirilen yenilikler şunlardır:

Federal hükümetin ek görevler üstlenebilmesi için her iki toplumun bu koşulu kabul etmesi gerekmektedir. Federal hükümetin yetkilerini aşan durumlar, federatif bölgeler tarafından yerine getirilecektir (Tamçelik, 2008). Federal hükümetin oluşumuna dair daha önce sunulmuş teklifleri tekrar eden Taslak Çerçeve Anlaşmasına göre, federal devlet yetkisi altındaki konular ile alakalı yasama çıkarma yetkisi federal yasama birimlerindedir. Ayrıca her mecliste ayrı çoğunluk; diğer sorunlarda da basit çoğunluk sistemi uygulanacaktır.

Uzlaşma Komitesi 3 Rum ve 2 Türk azadan oluşmak üzere, federal yönetimin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla kurulacak ve bu komite, yasama organında tıkanıklığın yaşanması halinde, bu tıkanıklığı gidermekle yükümlü olacaktır. Uzlaşma Komitesi kararlarında, bir Türk azanın da karar yönünde oy kullanılması şartı aranılacaktı. Uzlaşma Komitesi soruna çözüm bulamadığı durumda, görevde bulunan Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, sorunla alakalı her iki kesimden de sorunun çözümüne ilişkin rapor hazırlayıp ve bu raporu yasama organlarına sunmakla görevli olan birer uzman tayin edecektir. Yasama organının kararlarını inceleme yetkisi Anayasa Mahkemesi'ne aittir. Başkanlık sistemi Federal Devlet tarafından kabul edilmiştir. Ülkenin birliği ile iki toplumun siyasi denkliği Rum olan Cumhurbaşkanı ve Türk olan yardımcısı tarafından temsil edilecektir (Olcay, 2014, s.152).

Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın kapsamındaki konularla alakalı yasama organı ile Bakanlar Kurulu'nun kararlarını, ayrı ayrı veya birlikte veto etme hakkına sahiptir. Ayrıca yasaların, Bakanlar

Kurulu'nda tekrar ele alınmasını talep etme hakları vardır. Bakanlar Kurulu, 7 Rum ve 3 Türk üyeden oluşacaktır (TC. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Güçlü bakanlıklardan birinin başına Türk üyelerden birisi getirilecek ve "ağırlıklı oy" ile alınacak kararların kabulünde Bakanlar Kurulu'nda etkin bir rol alacaktır. Kısacası, Türk Bakanlardan bir tanesi basit çoğunluk prensibine göre alınan kararlar doğrultusunda oy vermediği sürece geçersiz sayılacaktır.

Federatif devletler ile federal hükümet arasındaki yetki paylaşımıyla alakalı yaşanabilecek yasal tartışmayı ele alacak olan Anayasa Mahkemesi bir Rum, bir Türk ve bir Kıbrıslı olmayan üç üyeden oluşacak ve bu üyeler sorunun neticelendirilmesinde görevlendirilecektir (Olcay, 2014, s.153).

1981 yılında, Kıbrıslı Türklerin ortaya atmış olduğu harita toprak düzenlemesi sorununun çözümü için önerilmiştir. Yabancı askeri birliklerin silahlarıyla adadan ayrılmaları ve güvenliğin garantisi üzerine hemfikir olunmadığı sürece geçici federal hükümetin kurulması gecikecektir. Türk tarafının kalkındırılması için bir kaynak oluşturulacak ve böylece Federatif bölgeler arasındaki ekonomik denklik sağlanacaktı. Rum muhacirler hanelerine yeniden yerleştirilecek ve toprak düzenlemesi yapılacaktır. Böylece yerinden edilecek Kıbrıslı Türklerin yeni hanelere yerleştirilmesinde ihtiyaç duyulan finansal desteği bu kaynak oluşturacaktır. Bu kaynak sadece yerel olmamakla birlikte yabancı ülkeler ile uluslararası örgütlerin de katkı yapmaları talep edilecektir.

Birleşmiş Milletler'in gözetiminde 1981 tarihli Türk kesiminin haritasında belirtilen altı yerleşim yeri ile Maraş bölgesi yeniden iskâna açılacaktı. Aynı zamanda Lefkoşa Uluslararası Havaalanı her iki tarafın sivil uçuşları Birleşmiş Milletler gözetiminde açılacaktı. Anlaşmanın detaylarını belirlemek için her iki tarafın kararı ile çalışma grubu oluşturulacaktır (Kıbrıs Gazetesi, 1 Şubat 2017). Rumlar açısından üç temel konuda talepleri karşılanmadığı için Taslak Antlaşmaya karşı çıktılar. Rumların vazgeçemediği üç talep şunlardır:

* Türkiyeli Türklerin ve Türk askerlerinin adadan ayrılması,
* 1960 Garanti Antlaşması'nın yerine yeni ve etkili uluslararası garantilerin getirilmesi

* Herhangi bir kısıtlamaya uğramadan serbest dolaşım, yerleşme ve mülk edinme haklarının uygulanması (Olcay, 2014).

Kıbrıslı Türkler ise, Genel Sekreter Perez'in her iki devletin eşit ortaklıktan doğan iki toplumlu ve iki bölgeli federal devlet kurma amacına yönelik çalışmalarını olumlu karşılamışlardır. Kıbrıslı Türklere göre, Perez'in sunmuş olduğu antlaşma metni Türk tarafının talep ettiği şu görüşleri içermektedir:

Türk askerlerinin adadan ayrılması, Kıbrıslı Türklerin etkin güvenliği, karar aşamasına Kıbrıslı Türklerin eşit katılımı, her iki toplumun siyasi yönden eşit konumda olmaları, iki bölgelilik ve 1960 Garanti antlaşması kesin bir sonuca ulaştırılana kadar gerçekleşmeyecektir. Temel hak ve özgürlükler ile ilgili konularda Türk kesiminin güvenliğini koruyacak şekilde tedbirler alınmasını istemektedirler (Olcay, 2014, s.149). Perez'in Türk kesimini memnun eden maddeleri bulunmasına rağmen Rum kesiminin sıkı sıkıya bağlandığı bahsi geçen üç talepten ötürü anlaşma kabul görmemiş ve dolayısıyla uygulamaya konulmamıştır.

3.4. Buthros Gali Fikirler Dizisi

Butros Gali 1992-1996 yılları arasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği yapmış Mısırlı bir diplomattır. Görev başlangıcından itibaren sorunları çözümlemeyi hedefleyen Gali, toplumlararası müzakerelere önem vererek hız kazanmasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetiminde, New York'ta ilk tur görüşmeleri 18-23 Haziran 1992 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu müzakereler esnasında, Rauf Denktaş'a toprak meseleleriyle ilgili % 28'lik bir harita sunulmuş ve Denktaş'ın görüşleri beyan etmesi istenmiştir. Hazırlanan bu harita ile 37 Türk köyü ve Güzelyurt'un Rumlara bırakılması, Karpaz'da bir Rum eyaletinin oluşturulması ve 1974 yılından önce Ada'nın kuzeyinde yaşayan Rumların geri dönmesi amaçlanmıştır. Denktaş bu haritayı çok fazla Türk'ü tekrar göçmen durumuna düşüreceği sebebiyle reddetmiştir. Denktaş teklif edilen % 28'lik haritayı inebileceği minimum toprak oranın % 29 ve üzeri olabileceğini ve Güzelyurt bölgesinin hiçbir koşulda Rumlara verilmeyeceğini dile getirmiştir (Ürer, 2003). İkinci tur görüşmeleri 15 Temmuz ve 25 Temmuz 1992 tarihinde New York'ta gerçekleşmiştir. Görüşmeler sonucu ortaya çıkan maddeler şu şekildedir:

1. Rum göçmenlerin yerlerine dönmesi sağlanacak
2. Güzelyurt'ta sınır ayarlamaları yapılacak
3. Türk tarafının elinde % 28.8'den fazla toprak bulunmayacak
4. Lefkoşa'nın doğusundan Maraş'a kadar olan köylerin güneye geçirilmesi
5. Maraş'ın kuzey kesimi hariç, gerisi Rum tarafına verilerek, batıda Lefke Barajı Türklere kalacak (Denker, 2001, s.60).

Lefkoşa Havaalanı'nı ve Maraş'ın tel örgüyle kapatılarak Birleşmiş Milletler yönetimi altına alınması önerisi, Genel Sekreter Gali'nin Türk tarafını ikna edebilmesi adına getirilmiştir. 1992 Kasım ayındaki görüşmeler Rum kesimi lideri Yorgo Vasos Vasiliu ile Türk kesimi lideri Denktaş arasında müzakereler devam etmiştir. Genel Sekreter bu toplantılarda, "Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Bir Barışçı Çözümü İçin Çerçeve" başlığı ile bir antlaşma tasarısı sunmuş ve bu tasarıyı açıklamaya çalışmıştır. "Fikirler Dizisi" aslında bir Çerçeve Anlaşması ile meydana gelmektedir. Çerçeve Anlaşması, bölgedeki etkin güçlerin hiçbirini memnun edecek düzeyde değildi (Tamçelik, 2008).

Bu anlaşma, daha çok barışın ve önemli meselelerin çözümü ile temel ilkelerini tespit etmektedir. New York görüşmelerinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.

3.4.1. Buthros Gali Fikirler Dizisi'nin Hazırlanması

Soğuk savaş döneminin sona erdiği ve dünyada yeni bir döneme girildiği zamanda, Kıbrıs sorununun çözümsüz kalmasına Batı ittifakı daha fazla göz yumamazdı (Demirer, 1993, s.71). Bu sebeple 1990 yılında görüşmelerde zorluk çıkartan taraf olarak KKTC ve Türkiye gösterildiği için Türk kesimi baskıların merkezindeydi. Bu sebepten ötürü Denktaş yönetimi, Kıbrıs sorununun çözümü için yeni bir kavramsal çerçeveye duyulan ihtiyacı vurgulamıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında Kıbrıs'ta gerçekçi, kalıcı ve adaletli bir çözümün sağlanabilmesi için bazı temel konularda ortak birliğin oluşturulması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler, Rum tarafında Cumhurbaşkanı seçimlerini kazanan Vasiliu'nun girişimci bir şahsiyet olmasını fırsat bilerek Kıbrıs'taki süreci hızlandırmayı düşünmüştür (Cerrahoğlu, 1998, s.102). Bu amaç doğrultusunda ABD hükümeti 1989'da Nelson Ledsky'yi büyükelçilik sıfatıyla Kıbrıs Özel Koordinatörlüğü görevine atamıştır. Fakat Kıbrıslı Türkler bu durumdan hoşnut değildir. Çünkü Ledsky'nin barışçı ve eşit bir şekilde politikalar sürdüreceğini düşünmemektedirler (İsmail, 1990).

Rumlara göre ise ABD, 1992 yıllına kadar Kıbrıs'taki çözümsüzlüğün son bulması, böylece Kıbrıs'ın birleşip AB üyeliği önündeki setlerin kaldırılabilmesi için Türk tarafının üzerine baskı uygulayacağını düşünmektedirler (Uslu, 2001, s.154).

BM Genel Sekreteri Butros Gali'nin 1992 yılında arabuluculuğunu yapmış olduğu toplumlararası görüşmelerde, Gali'nin hazırlamış olduğu Fikirler Dizisi, Amerikalılar tarafından Kıbrıs meselesinin çözüme kavuşturulması adına gayet uygun ve yeterli bir çerçeve olduğu düşünülerek, Fikirler Dizisi'ne onay verilmiştir (İsmail, 1998, s.227).

BM Genel Sekreteri bu dönemde tarafları ikna aşamasını iyi niyet yaklaşımıyla çözmek yerine, baskıcı ve zorlayıcı yaklaşımlara yönelerek toplumlararası görüşmeleri devam ettirme tercihinde bulunmuştur. Göstermiş olduğu zorlayıcı yaklaşımın getirisiyle önerdiği çözümlere "hayır" veya "evet" şeklinde geri dönütler istemiş ve "bu sorunu belirlenmiş bir süre içinde sonuca bağlamadığınız takdirde BM Güvenlik Konseyi'ne gideceğim" (Tamçelik, 2008, s.75) tarzında uygulamalara ağırlık vermiştir.

1992 yılının 5 Şubat tarihine gelindiğine 9 Şubat 1992'ye kadar sürecek görüşmeler, Vasiliu ile Denktaş arasında ve BM temsilcileri olan Camillion, Feissel ve Kavanagh'ın başkanlığında Lefkoşa'da başlatılmıştır. Bu görüşmelerde ilk kez olmak üzere Gali'nin Fikirler Dizisi'nin içeriği ve "Kapsamlı Çerçeve Anlaşması Taslağı" tartışılmıştır.

17 Şubat 1992'ye gelindiğinde ise "Fikirler Dizisi" Ankara, Atina ve Lefkoşa'nın dâhil olduğu mekik diplomasisinde ve BM temsilcileri gözetmenliğinde ele alınarak taraflar arasında yaşanılan görüş ayrılıkları bir sona ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Bu görüşmelerin dışında bir de yalnızca Rum ve Türk tarafları ile birbirlerinden ayrı olmak üzere Kıbrıs'ta müzakereler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda ulaşılan gözlemlerde, iki kesimin resmi pozisyonları arasında oldukça farklı görüşlerin olduğu saptanmıştır. Görüşler arasındaki bu farklılık eğer ki ortadan kaldırılmaz ise meselenin çözümünde herhangi bir ilerlemenin sağlanamayacağı belirtilmiştir (Tamçelik, 2008, s.132). Özellikle iki kesim arasında egemenlik, toprak, mübadele, dönüşümlü başkanlık, Cumhurbaşkanlığı ve yardımcılığının seçimleri konusunda

sıkıntılar mevcuttu. Genel Sekreter Gali Güvenlik Konseyi'ne 3 Nisan 1992 tarihinde Kıbrıs'la ilgili "iyi niyet girişimine" ilişkin ilk raporunu sundu.

Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda, tarafların Kıbrıs'ta birçok konuda benzer görüşlere sahip olduklarını, ancak toprak paylaşımı ve mülteciler konusunda uzlaşı sağlanamadığı ve bunun için adımlar atılması gerektiğini ifade etmiştir. Gali'nin Genel Sekreter olmasından sonra, sorunun çözümü açısından temel oluşturabileceği düşüncesiyle "Fikirler Dizisi'ni" ortaya atmıştır (Bölükbaşı, 2001, s.467). Fikirler dizisinde, siyasal eşitlik, ulaşılacak sonucun her iki kesim tarafından kabul edilmesi, tek egemenlik ve tek uluslararası kişilik, esas düşüncelerdendir. Buna göre serbest dolaşım hakkı, yerleşme ve mülk edinme hakkı toprak düzenlemeleri, anayasanın kabul edilmesinden sonra geçerlilik kazanacaktır.

3.4.2. Kapsamlı Çerçeve Antlaşması'nın İçeriği

Kapsamlı Çerçeve Antlaşması Rum ve Türk kesimleri olmak üzere iki halk arasındaki ilişkilerin tamamını kapsayarak tarafların Birleşmiş Milletler himayesinde sulh içinde devam eden görüşmelerde barış ortamını sağlamak ve buna zıt düşecek bütün uygulamalardan feragat ettiğini ve çözüm amaçlı yapılan görüşmelere ters düşen tutumlarla kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda zarar verecek hareketlerden kaçınmayı kabul ettiğini belirten bir yazı olarak sunulmuş ve Kıbrıs'ta uygulamaya koyulması öngörülmüştür (Tamçelik, 2015). Bu antlaşmanın önemi Kıbrıs meselesinin kapsamlı bir çözüme kavuşturulması için hal çaresini gözler önüne sermesidir

Hâkim olan görüş her iki toplum liderinin de meseleye adil ve kalıcı yaklaştığı, BM Genel Sekreteri'nin de iyi niyet misyonu ile hareket ettiği yönündedir. Tüm bunlara rağmen taraflar görüşmeler devam ederken antlaşmanın bir paket antlaşma olduğuna da vurgu yapmaktadırlar. Bu paket antlaşma kavramının vurgulanması gerçekte belli bir amaca yöneliktir. Bu amaç müzakereler esnasında taraflardan birinin veya diğerinin kabul ettiği noktaların, antlaşmanın tümüne bağlı kalınmasından sonra geçerli sayılmasıdır. İki toplum tarafından da ayrı ayrı gerçekleştirilecek referandumlarla kabul edilecek uzlaşma, Geçici Düzenlemelerin yürürlüğe girmesinin ardından tamamlanmış olacaktır (Orhun, 2019).

3.4.3. Kapsamlı Çerçeve Antlaşmasının Dayandığı Temel ve Özel Prensipler

Kıbrıs Federal Cumhuriyet'ine dayanak olacak temel prensipler, Ada'da ki Türk ve Rum olmak üzere yaşayan her iki toplum arasında gerçekleşen çatışmaları bir sona bağlamak; bir arada geçinmelerine olanak sağlamak, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarını muhafaza etmek; Doğu Akdeniz'de siyasi dengeyi ve barışı mümkün kılmak; daimi bir çözümün tüm unsurlarına bağlı kalmak; BM genel kurul kararlarını gerçekleştirmek; BM Genel Sekreteri'nin hazırlayıp açıkladığı raporları desteklemek; BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı bazı kararlara atıfta bulunmak ve Doruk Antlaşmaları çerçevesinde çözüme ulaşmak şeklinde sıralanabilir (Ünay, 2017).

Her iki toplum liderinin antlaşmaya bağlı kalması durumunda gerçekleşmesi olası görülen özel prensipler ise, Kuruluş Antlaşmasının esaslarının belirlenmesi, kurulacak yeni düzenle alakalı uygun metnin imzalanması ve ortaya koyulması, her iki toplum liderinin siyasal mevzular üzerinde ortak fikre sahip olması, ortak bildirinin açıklanması (Efegil, Ülger, 2002), iki kesimin ilişkilerinin yeni halini açıklayan esasların belirlenmesi, federasyonu yönlendirecek prensiplerin belirlenmesi, federasyonun işlevlerinin anayasal yönünün belirtilmesi, bununla bağlı olarak federal hükümetin yapısı, var oluşu, amacı ve karar alma mekanizmasının ortaya koyulması, birleşik yasama organının oluşumu, güvenceleri ve amacı, federal boyuttaki yönetimsel mekanizmanın yapılanması (Öksüzoğlu, 2003) amacı, hususi düzenlemelerle güvence altına almak ve federal kararların yapılanması ve amacının hangi doğrultuda vuku bulacağının ispatı, her iki kurucu devletin hâkimiyet düşüncesinin belirlenmesi, siyasî düzeyde denklik sağlanması, savunma, garanti ve güvenlik sistemlerin faaliyete geçirilmesi, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere üçlüsünden oluşan müşterek bildirinin imzalanması, federasyonun toprak yönünün tespiti, mülk taleplerini araştırmakla görevli kurulun temel prensipler hakkında çalışmaya başlaması, ekonomik tedbirlerin alınması, ekonomik eşitliğin sağlanması ve kurulan dengenin korunması, uygulanacak yöntem ve usullerin tespiti ile geçici düzenlemelerin belirlenmesi yönündedir. Sonuç olarak Kıbrıs oluşturulacak olan barış ortamının temel prensibi sekiz alt başlıkta toplanmıştır (Kızılyürek, 2009).

A. Bütünlüklü Hedefler

- Kıbrıs'ın Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ortak evi olduğu kabul edilerek aralarında azınlık ve çoğunluk ilişkisi kabul edilmeyecektir.
- Siyasi yönden denk, iki topluluktan oluşan, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı garanti altında olan, tek egemenliğe, vatandaşlığa ve uluslararası kimliğe sahip iki kesimli ve bölgeli Kıbrıs devletinin kuruluşu güvence altına alınacaktır. Tanımı yapılan siyasi eşitliğe göre iki toplumun siyasi eşitliği garanti edilecektir (Keser, Uğurtay, 2019).

B. Yönlendirici İlkeler

- Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar tarafından iki kesimli ve iki toplumlu federal devlet kurulacaktır.
- Federal anayasa her bir topluluğun bütünlüğünü, kimliğini, güvenliğini ve sosyal, kültürel, ekonomik, dil ve dini haklarını güvence altına alacaktır (İnaf, 1992).
- Yunanistan ve Türkiye ile hususi ilişkiler kuracak Kıbrıs bu devletlere en çok gözetilen devlet statüsü verecektir.
- Her iki federatif devlette bir toplumun yönetimi altında bulunacak ve federal anayasaya uygun olarak hükümet düzenlemeleri yapacaktır. Federatif devletlerin adalet sistemi, güvenliği, hukuku ve düzeni bu devletlerin yetkisi altına alınacaktır (Olcay, 2014).

C. Güvenlik ve Garantiler

- Federal devletin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü sağlanacaktır.
- Federal devletin herhangi bir ülke ile ayrılması yahut birleşmesi engellenecektir
- Kıbrıslı Türk ile Kıbrıslı Rum federatif devletlerinin güvenliği garanti edilecektir.
- Her bir toplum tarafından federal devletin anayasal düzenine tek taraflı olacak şekilde değiştirme girişimi engellenecektir (İsmail, 1998).
- Eşit sayıda olmak kaydıyla Türk ve Yunan askeri birlikleri Kıbrıs'ta bulundurulacaktır.
- Federal devlet, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın emri altında, sayısı Yunan ve Türk askeri birliklerinden çok olmaması kaydıyla eşit sayıda Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlardan oluşan silahlı kuvvetlere sahip olabilecektir.

- Cumhurbaşkanı ve yardımcısının yerleştirileceği yere karar verdiği Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum askeri birlikleri, kendi toplumlarına ait federatif devletin toprağına konumlandırılacaktır (Bölükbaşı, 2001).
- Sivil gruplara ve yedek birliklere ait ek kuvvetler oluşturulmayacaktır.
- Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum askeri birlikleri iki kesim arasında karşılıklı dostluk, saygıyı ve yakın iş birliği olanaklarını geliştirmede yardımcı olacaktır.
- İki toplumun kapsamlı çerçeve antlaşmayı ayrı referandumlarla onaylamalarından sonra üç garantör devletin, iki toplumun ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün temsilcilerinden oluşan geçici izleme komitesi kurulacaktır.
- Bu komitenin Kıbrıslı Rum ve Yunan ile Türk ve Kıbrıslı Türk askeri birliklerinin kabul gören seviyeye kadar indirilmesinin izlenmesi ve Türk ile Yunan askeri birliklerinin, önceden varılan zaman çizelgesine göre azaltılmasının ve fazla personelle teçhizatın Kıbrıs'tan çıkarılmasının izlenmesi olmak üzere iki görevi bulunmaktadır (Gazioğlu, 1997).
- Garanti antlaşması çerçevesinde bir doğrulama komitesi kurulacak ve bu komite cumhurbaşkanı ile yardımcısı ve üç garantör devletin temsilcilerinden oluşacaktır. Bu komitenin görevi, gerekli görüldüğü durumda Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, garantör devletlerden biri tarafından federal devlete veya toplumlardan birine yönelik tehdit unsuru içeren bir gelişmenin yaşanması yönünde bir endişe açığa çıkarsa bu gelişmeyi izlemektir. Komite gelişmeyi tehdit olarak değerlendirirse, bu mevzu hakkında tavsiyelerde bulunma yetkisine sahip olacaktır. Taraflarda bu tavsiyelere vakit kaybetmeden iyi niyetle uyacaktır.
- BM barış gücünün görevleri tekrar belirlenecektir (Olcay, 2014, s.158).

D. Toprak Ayarlamaları

- Türk ve Rum toplumları, 1977 Doruk Anlaşması'nı göz önünde bulunduracakları ve federe devletlerin her biri, egemen olması düşünülen toprağın miktarında mutabık kalacaklarını dile getirmişlerdir (Tamçelik, 2012).
- Toprak düzenlemelerinden etkilenecek kişilerin, diğer toplumun kontrolü dâhilindeki federatif devlette yaşamlarını devam ettirme veya kendi toplumunun yönetimi altındaki topraklara yeniden yerleşmesi olmak üzere iki seçeneği bulunacaktır.

- Toprak ayarlaması, her bir federe devletçe kullanılabilecek su kaynaklarını etkilemeyecektir (Gazioğlu, 1997).

E. Mal Mülk Mübadelesi

- Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin mal mülk talepleri kabul edilecektir ve bu mesele sosyal düzeni ve barış ortamını sürdürebilecek şekilde çözülecektir.
- Kıbrıslı Rum yönetimi altında kalacak topraklarla ilgili olarak, öncelik eski evine dönecek Kıbrıslı Rumlar ile bu topraklardan ayrılacak ve Kıbrıs Türk yönetimi altında kalacak topraklara yeniden yerleşecek Kıbrıslı Türklere verilecektir.
- 1974 yılında yaşamını sürdürdüğü şimdiki topraklarının, Kıbrıs Rum yönetimi altında kalacak olan Kıbrıslı Türklerin önünde bu topraklarda yaşamaya devam etmek ya da Kıbrıs Türk idaresinde yaşama hakkı talep etmek olmak üzere iki seçenek sunulacaktır (Olcay, 2014).
- İki toplumdan oluşan bir ekip kurulacak ve bu ekip toprak düzenlemelerinden etkilenecek insanların sorunsuz bir şekilde yeniden yerleştirilmesini sağlayacaktır.
- Her iki federatif devlette yerinden edilen insanların sorunları ile ilgilenecektir.
- Kapsamlı çerçeve antlaşmasının onayından itibaren altı ay içerisinde tüm mülkiyet talepleri kurulan bu ekiplere iletilecektir.
- Belli bir yıl içinde yine belli sayıda daha önceki yaşadıkları yere geri dönmek isteyen kişilere imkân tanınacaktır (Gürel, 1993).

F. Ekonomik Gelişme ve Güvenceler

- Ekonomik dengesizliği düzeltmek ve Kıbrıs Türk toplumunca yönetilen federe devletin kalkınmasına yönelik özel tedbirlerle ekonomik denge sağlanmaya çalışılacaktır.
- Kıbrıs Türk federatif devletinin ekonomisini korumak amacıyla iki ayrı federal devletin bulunmasından kaynaklanabilecek olumsuz etkileri önlemek adına özel bir fon kurulacaktır.
- Her iki federatif devlette kendisine ait vergi sistemi kurabilecek ve ekonomik hedefleri doğrultusunda vergi oranlarını belirleyebilecektir (Gazioğlu, 1997).

G. Geçiş Dönemi Düzenlemeleri

- Geçiş dönemi düzenlemelerinin uygulaması kapsamlı çerçeve antlaşmasının kabulü ile başlayacaktır.
- Tüm geçiş dönemi düzenlemeleri 18 ayda tamamlanmalıdır.
- İki toplumdan oluşan federal anayasa ve seçim yasasını hazırlayan, onu yürürlüğe koyan, federal kamu kurumlarını oluşturan mal mülk taleplerini neticeye bağlayan ekonomik kalkınma ve toprak düzenleme uygulamaları ile ilgilenen bir komite kurulacaktır.
- İki toplumun liderinden ve BM Genel Sekreteri'nin temsilcisinden oluşan bir komite kapsamlı çerçeve antlaşmasının onayı için iki ayrı referandumun gerçekleşmesini sağlayacaktır.
- Günlük iç idari işlemler geçiş döneminde eskisi gibi devam edecektir ve yapılan değişiklikler vakit kaybı olmadan yürürlüğe sokulacaktır (Olcay, 2014).
- Dış ilişkiler kapsamlı çerçeve antlaşmasında öngörülen prensipler doğrultusunda f
- Kapsamlı çerçeve antlaşmasına zıt düşmeyen yasal düzenlemeler geçerliliğini sürdürecektir.
- Her iki toplumda kendi federatif devletinin seçim kanunu ve anayasasını hazırlayacak, kendi idari kurumlarını oluşturacaktır (Tamçelik, 2012).

H. Hareket programı

- Kıbrıs'tan veya Kıbrıs'a sağlanacak sermaye, hizmet, iletişim, kişi, mal, uluslararası yardım akışı tüm Kıbrıs'a eşit bir şekilde gerçekleştirilecektir ve bu konuda bir kısıtlama getirilmeyecektir.
- Kıbrıs Türklerinin seyahat özgürlüğüne dair uygulanan kısıtlamalar kaldırılacaktır.
- Uluslararası kültürel ve sportif faaliyete katılıma dair önceki itirazlar kaldırılacaktır.
- Serbest dolaşım kolaylaştırılacaktır ve turistlere getirilen sınırlamalar kaldırılacaktır.
- Maraş bölgesinin yönetimi BM'ye bırakılacak ve buranın yeni yapılandırması için planlar hazırlanacaktır.
- Tüm askeri yenilikler durdurulacak ve BM barış gücü ile iş birliği yapılacaktır. BM barış gücü serbest dolaşım hakkına sahip olacaktır.

- Kurulacak olan iki toplumlu bir komite ile ders kitaplarını ele alan ve iki kesim arasındaki iyi niyete zarar veren kısımların çıkarılmasıyla görevlendirilecektir.
- Her iki toplum ister birbirleriyle isterse de Türkiye ve Yunanistan ile iyi ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi için çaba sarf edecektir.
- Su kaynaklarını incelemek için bir komite kurulacak ve adanın su ihtiyacını belirleyecektir.
- Her iki toplumdan oluşan bir komite kurularak adadaki dini ve tarihi yerlerin restorasyonu sağlanacaktır.
- Her iki toplumdan oluşan bir komite ile nüfusun belirlenmesi sağlanacaktır.
- Her iki toplum kayıp kişileri araştırmak için kurulan komiteyi destekleyecektir (Olcay, 2014, s.168).

Sonuç ve Değerlendirme

Kıbrıs raporu Genel Sekreter tarafından 23 Kasım 1992 yılında yayımlanmıştır. BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs meselesine karşı tutumunu yansıtan belge niteliğini ve geçerliliğini korumasına; raporda yer edinmiş öneriler, fikirler, görüşler ve ilkeler önceki belgelerin tekrarı niteliğinde olması neden olmuştur.

Kıbrıs meselesinin bir bütün dâhilinde algılanmasını ve bulunacak çözümünde bu bütüncül ilkeye uygun olmasını hedeflemiştir. Kıbrıs raporu üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde kapsamlı çerçeve anlaşmasına dair Fikirler Dizisi'nin oluşturulması için sarf edilen çabalara, ikinci bölümde ise tarafların her iki tarafın gerçekleştirdiği görüşmelerin gündemindeki fikirlere ve üçüncü bölümde ise Genel Sekreter'in çıkardığı sonuçlara ve önerilerine yer verilmiştir. Gali'nin çözümüne göre federal Kıbrıs Cumhuriyeti iki millet arasında denklik olduğunu dile getirmektedir. Ancak Kıbrıslı Türk ve Rumların bu öneriyi kabul etmemesinden ötürü amaçlanan sonuca varılamamıştır.

BÖLÜM 4. ANNAN PLANI

Annan Planı'ndan önce de BM Genel Sekreterleri Kıbrıs ile ilgili rapor ve öneriler sunmuştur. Ancak ne var ki bu girişimler bu zamana kadar soruna çözüm odaklı yaklaşılmaması ve Rum tezlerine ağırlık verilmesi nedenleriyle sonuçsuz kalmıştır. BM Genel Sekreterinin adıyla anılan Annan Planı şimdiye kadar geliştirilen en kapsamlı çözüm paketidir. İki kesimin uzlaşmaz tutumundan ötürü planda Türk tarafının görüşleri de dikkate alınarak ortaya atılmış bir plan olmasına rağmen bu plan da çözümsüz kalmıştır.

4.1. Annan Planını Hazırlayan Nedenler

Annan Planı, Kıbrıs Adası'nın bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesini öngören bir plandır ve adını Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'dan almaktadır (Tamçelik, 2015, s.70). BM'nin yapmış olduğu önerilerin ardından Rum kesimi artık Türk kesimi ile herhangi bir görüşme yapmak istemiyordu. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri Kofi Annan, sorunun çözümü adına iki kesimin liderlerine çağrı yaptı. 1997-2000 yıllar arasında doğrudan ve dolaylı bir takım görüşmeler yapıldı. Yapılan bu görüşmelerden bir sonuç alınamayınca 2001 yılında Türk Kesimi lideri Rauf Denktaş, görüşme talebini Rum lider Klerides'e bir mektup yazarak iletmiştir. Denktaş'ın bu talebi üzerine 2002 yılında, görüşmeler yeniden başlamıştır. Görüşmeler sonucunda BM Genel Sekreteri Annan tarafından hazırlanan kapsamlı çözüm planı taraflara sunulmuştur (Vatansever, 2012). Plan, Kıbrıs'ta bulunan İngiliz üslerinin olduğu bölge dışında kalan kısımlarının federatif ve bağımsız bir devlet şeklinde olmasını öngörmektedir. Nisan 2004'de Annan Planı, KKTC ve GKRY'de yapılan referandumlarla oylamaya sunulmuş ve Türk kesiminden % 64.91 oranında kabul görürken, Rum kesiminden % 75.38'lik bir oranla ret yönünde karar çıkması planın uygulamaya geçirilmesini olanaksız kılmıştır. Planın temel özellikleri ise kurulacak yeni devletin, tek bir uluslararası kişilik ve egemenlik altında iki kurucu devlete sahip olacağıdır.

Annan Planı'nda Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın, iki temel maddesini oluşturan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve iki kurucu devleti tarif eden maddeler haricinde taraflar arasında uzlaşıyla birlikte federal parlamentonun kabul etmesi ve Kıbrıs Rum Devleti ile Kıbrıs Türk Devleti seçmenlerinin çoğunluğunun ayrı referandumlar sonucunda verecekleri onay üzerine değiştirilebileceği belirtilmiştir. Plana göre, bu anayasanın uygulanmasının denetimi Yüksek Mahkeme tarafından gerçekleştirileceği ve tek taraflı olarak değişimlerde bulunamayacağı ifade edilmiştir. Garanti ve İttifak Antlaşmalarının yürürlükte kalacağı, fakat bunların "gerekli değişikliklerle" yeni devlet ilişkilerine uyarlanacağı da ayrıca ifade edilmiştir (Tamçelik, 2015, s.71).

4.2. Annan Planı Aşamaları

Annan planı üç kere revize edildikten sonra referanduma sunulmuştur. Birinci Annan Planı, klasik devlet modellerinden hiçbirine benzemeyen bir devlet modeli içeriyordu. Belgede konfederasyon ve federasyondan söz edilmemiştir. KKTC'nin isteği üzerine Ada'nın güvenliği, bağımsızlığı, anayasal düzeni ve toprak bütünlüğü Garanti Antlaşması'nın içeriğinde yer alacağı ifade edilmiştir. Annan Planı'na göre 1960 Garanti Antlaşması'nın geçerliliği devam edecek ve Kıbrıs'taki güncel duruma göre uyarlanacaktı. Belgenin niteliği 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'yle paralellik göstermektedir. Ada'da özellikle "azınlık" durumuna düşürülen Kıbrıslı Türklerin istekleri görmezden geliniyordu. Belgede Ada'nın silahsızlandırılması konusunda, Kıbrıs'taki Türk-Yunan dengesini ilişkin Türkiye'nin aleyhine olacak hükümler bulunmaktadır. Bu durumda, Güney Kıbrıs Silahlı Kuvvetleri (Rum Milli Muhafız Ordusu) ve Kuzey Kıbrıs Silahlı Kuvvetleri (Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı) belirli bir süre dâhilinde tamamen dağıtılacak ve silahlarıyla mühimmatları Ada'dan uzaklaştırılacaktı. Bununla birlikte silah ithal ve ihracının tamamen yasaklanması hususu BM Güvenlik Konseyi tarafından alınacak karara bağlanacaktı. Ada'nın Türkiye kıyılarına olan mesafesi, silahsızlandırılmaya dair hazırlanan hükümlerde göz ardı edilmiştir.

Ekonomik değerler ve doğal kaynaklar bakımından Ada'nın en zengin olan bölgeleri, Birinci Annan Belgesi'nde önerilen haritalarda boşaltılması istenen toprakları oluşturmaktadır (Hatip, 2018, s.91).

Kofi Annan'ın taraflara sunduğu belgeye göre Kıbrıs Türk tarafının bulunduğu % 36'lık alan, % 28'e indiriliyor, aradaki % 8'lik fark Rum idaresine devrediliyordu. El değiştirecek topraklar, sorunun çözümünden itibaren 3 yıllık bir süre içerisinde aşamalı olarak devredilecekti (Akgün, 2018, s.99). Bu üç yıllık süre boyunca hala o bölgelerde yaşamakta olan halkın tahliye edilmesi gerçekleştirilecek ve o kişiler için inşa edilecek olan yerleşim yerlerinin inşası tamamlanacaktı. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş, BM Genel Sekreteri'nin taraflara sunduğu belgenin irdelenmeden imzalanmasının ardından KKTC toprağının güvenliğinin olmayacağı ve üçte birinin elden gideceğinin altını çizmiştir.

Kıbrıslı Türklerin içine Rumların girmesi, 1977'den itibaren kararlaştırılmış olan temelin ortadan kalkacağına ve Kıbrıs Türkü'nün 1960'ta kurucu ortak olan statüsüyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin içerisine ayrıcalıklı azınlık olarak kalacağına dikkat çekmiştir (Hatip, 2018, s.91). Türk tarafını azınlık konumuna indiren maddeler İkinci Annan Planı'nda da yer almıştır. Kıbrıslı Türkler, Türkiye'nin garantör devlet adı altında etkisinin sürdürülmesini ve Kıbrıslı Rumlarla eşit statüye sahip iki devlet olarak yaşamayı talep ediyorlardı.

10 Aralık 2002'de Annan Planı ikinci versiyonu taraflara sunulmuştur (Duman, 2017). BM, aynı tarihte Avrupa Birliği Kopenhag Zirvesine yakın bir yerde Kıbrıs Zirvesi düzenleyerek, Kıbrıs sorunu ile AB ilişkisini açıkça benimseyen ve özellikle Türk kesimini zora sokan bir davranış sergiliyordu. Buradan hareketle BM ve AB'nin birbirleriyle bağlantılı hareket ettiği açıkça görülmektedir (Hatip, 2018, s.92). Parça devlet kavramı Üçüncü Annan Planı'nda kaldırılmış ve yerine de oluşturucu devlet kavramı getirilmiştir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti federal olacak ve iki eşit kurucu hükümetten oluşacaktı. Yeni ortaklığın 1960 Cumhuriyeti'nin devamı olması gerekliliği GKRY tarafından savunulmaktaydı. Fakat bu durum Türk Kesimi tarafından onaylanamazdı.

Üçüncü Annan Planı irdelendiğinde, Cumhurbaşkanı Denktaş'ın da dediği gibi 'Kıbrıs 10 yıl içinde bir Rum adasına dönüşecek ve dolaylı ENOSİS AB yardımıyla sağlanmış olacaktı' (Hatip, 2018, s.92). Annan Planı Kıbrıslı Türklere yalnızca kâğıt üzerinde geçerli olan haklar verirken Rumları Kıbrıs adı altında AB'ye üye yapmaktadır.

Bu üç planın da onaylanmaması ardından Annan 1 Nisan 2003'te sunduğu raporunda Türk liderinin sorunun çözümünden yana olmadığının altını çizmiştir. Kıbrıs Türk liderinin pozisyonunun gözden geçirilmesi konusunda BM ve AB Güvenlik Konseyi hemfikirdir.

4.3. Referandum ve Sonuçları

2003 yılında KKTC ve Türkiye, Kıbrıs'ta kalıcı bir çözümün bulunabilmesi adına yeni bir girişim daha başlatmışlardır. Bunun üzerine taraflara mektup gönderen BM Genel Sekreteri, iki kesimi 10 Şubat 2004 tarihinde New York'ta müzakereye davet etmiştir. Bu girişim her iki tarafın New York'ta müzakere etmelerini, anlaşmaya varılamayan mevzularda Türkiye ve Yunanistan'ın da müzakerelere katılımlarıyla görüşmelere devam edilmesini ve yine anlaşılamayacak noktalar kalırsa eğer, BM Genel Sekreteri'nin yetkisini kullanarak bir çözüm yolu üretmesi ve ortaya çıkacak belgenin her iki kesimde de ayrı ayrı, ancak eş zamanlı bir şekilde referanduma sunulmasını içermektedir.

Bundan hareketle 1 Mayıs 2004 tarihinden önce sorunun çözüme kavuşturulması ve AB'ye Birleşik Kıbrıs'ın katılımı sağlanmış olacaktır. 19 Şubat 2004'te başlayan görüşmeler 31 Mart 2004 tarihine kadar devam etmiştir. 19 Şubat ve 22 Mart 2004 tarihleri arasında Kıbrıs'ta görüşmelerin birinci aşaması gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda bir çözüm yolunda karar kılınamamış olsa da komite toplantılarında önemli bazı adımlar atılmıştır. İsviçre'nin Burgenstock kasabasında 24 Mart 2004 tarihine gelindiğinde sorunla alakalı olan siyasilerin katılımıyla müzakerelerin ikinci aşaması başlamıştır. Bu görüşmeler 31 Mart 2004 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin Annan Planı'nın tamamlanmış son halini sunmasıyla sonuçlanmıştır (Tamçelik, 2015, s.72). Nihayet 24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs'ın her iki kesiminde de yapılan referandumlarla oylamaya sunulan plan, Türk tarafında % 65 oyla kabul edilirken; Rum tarafından % 76 ret oyu almıştır. Planın kabul edilme şartı her iki tarafın da onay vermesine bağlı olduğu için plan uygulamaya koyulamamıştır (Duman, 17 Nisan 2017).

BÖLÜM 5. ANNAN PLANI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. Yönetim ve Güç Paylaşımları

1.İsviçre'nin Federal Hükümeti ve kantonlarıyla yapmış olduğu bağlantıları ile pozisyonu, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Federal Hükümeti ve Kurucu Devletlerin statülerinde ve ilişkilerinde örnek olarak gösterilmiştir.

a. Federal bir hükümete sahip olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, iptal edilemeyecek bir anlaşmayla iki eşit kurucu devletten oluşmuş ve Kıbrıs Rum Devleti ile Kıbrıs Türk Devleti olarak düzenlenmiştir. Tek bir uluslararası egemenliğe ve tüzel özelliğe sahip olan Kıbrıs, Birleşmiş Milletler'in üyesidir. Siyasi eşitlik, hukukun üstünlüğü, iki kesimlilik, demokrasi ve temsili cumhuriyet hükümeti gibi ana başlıklar altında Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası yeniden oluşturulmuştur.
b. Anayasayla ifade edilen ve Kıbrıs'ın uluslararası alanla AB'de tek sesle konuşup hareket etmesi, bir AB üyesi olarak yükümlülüklerini hayata geçirmesi; bütünlüğü, sınırları, kaynaklarını ve tarihi mirasını koruması gibi yetkiler Federal Hükümet tarafından özgürce kullanılır.
c. Federal Hükümete Anayasa tarafından verilmemiş olan tüm yetkileri federe devletler Anayasa'nın belirlediği kurallar çerçevesinde, özgürce kullanarak ve kendi Anayasalarına uyumlu bir şekilde kendilerine uyarlarlar (Hasgüler, Özkaleli, 2010).

2. İşbirliği anlaşmaları dâhil olmak üzere, birbirlerini ve Federal Hükümetle işbirliği ve eşgüdümü, Federal Parlamento ve her iki devlet organları tarafından kabul gören Anayasal Nitelikli Yasalarla birlikte Kurucu Devletler çalışmalarını sağlarlar. Avrupa Birliği ilişkilerine ve dış ilişkilerde siyaset oluşturulması veya yürütülmesine, Kurucu Devletler onlara özgü yetki alanlarındaki konularda Belçika modelini kendine örnek teşkil edilen işbirliği anlaşmalarına etkin bir şekilde katılırlar. Kültürel ilişkiler ve dış dünya ile ticaret Anayasa'yla mutabık bir şekilde Kurucu Devletler tarafından kurulabilirler.

3. Kurucu Devletler ve Federal Hükümet, birbirlerinin görev ve haklarını ihlal etmez ve birbirlerine hürmet gösterirler. Kurucu Devletler ve Federal Hükümet arasında bir hiyerarşinin (derece düzeninin) olması söz konusu değildir. Anayasa'yla zıt olan tüm yetki ve kararlar geçersizdir.

4. Kurucu Devlet seçmenlerinin çoğunluk oyları ile Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası, özel hükümleri dikkate alınarak değiştirebilir (TC Dışişleri Başkanlığı, 2019).

5.1.1. Federal Hükümet

1.Yasama yetkisi kullanan Federal Parlamento, Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere iki meclisten oluşur:

a. Meclisler 48 üyelidir. Eşit sayıdaki Kıbrıslı Türk ve Rumlar Senato'yu oluşturur. Koltuk sayısının dörtte birinden az olmamak şartıyla ve Kurucu Devlete dâhili vatandaşlık statüsüne sahip kişilerin sayısıyla orantılı olacak şekilde Temsilciler Meclisi oluşur.

b. Tüm Kurucu Devletin oy kullanan senatörlerinin dörtte biri dahil olmak üzere, Parlamento kararları iki meclisinde çoğunlukla onaylamasını gerektirir (TC Dışişleri Bakanlığı, 2019).

2. Devlet Başkanlığı tarafından seçilen Başbakanlık konseyi icra hakkını kullanır.

a. Senato'daki nitelikli çoğunluk tarafından, tek bir liste üzerinden ve beş yıl süre ile Başbakanlık Konseyi seçilir ve çoğunluk tarafından Temsilciler Meclisi'nde onaylanır. Parlamento karar verdiği sürece, Başkanlık Konseyi bünyesinde oy kullanma yetkisi bulunan 6 üye ve oy yetkisi olmayan ek üyeleri barındırır. Bütün Kurucu Devletin dâhili Kurucu Devlet vatandaşlık konumunda olan kişilerin sayısı ile Başkanlık Konseyinin oluşumu orantılıdır. Fakat bunun yanında Konsey'de oy hakkı bulunmayan üyelerin üçte biri ile oy verme yetkisine sahip olan üyelerin minimum üçte birinin her birinin Kurucu Devletten geliyor olması gerekir (Efegil, 2003, s.49).
b. Başbakanlık Konseyi kararları uzlaşarak almaya önem verir. Uzlaşmanın uygulanamadığı zamanlarda, eğer zıt bir görüş belirtilmezse, tüm kurucu

Devletlerden en az bir üyenin katılımı koşuluyla, oy yetkisi bulunan üyelerin çoğunluğuyla karar alınır.

c. Oy yetkileri gözetilmeden tüm konsey üyeleri eşit sayılır. Bakanlıkların üyeler arasındaki paylaşımına da Konsey karar verir. Avrupa Birliği bakanları ile Dış İşleri bakanları aynı kurucu devletten oluşmazlar.
d. Aksine bir karar alınmadığı sürece, Başkanlık Konseyi rotasyonunu her yirmi ayda bir gerçekleştirecek şekilde Kurucu Devletten gelmemiş olan iki üyesini Konsey Başkanlığı ve Başkan Yardımcılığı için belirler. Nüfus çoğunluğu en yüksek olan Kurucu Devletten Başkanı ve Hükümet Başkanı, Başkan'ın görevini geçici olarak yerine getirememesi durumunda ve ya yokluğunda Konseyi temsil eder. Konsey içinde etkileyici oy hakkı veya diğer yetkiler Başkan ve Başkan Yardımcısı tarafından kullanılmaz.
e. Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle beraber Kurucu Devletlerin Hükümet Başkanları oy kullanmadan bütün toplantılara katılmaya hak kazanırlar (Kızılyürek, 2009).

5.1.2.Geçici Federal ve Kurucu Devlet Kurumları

1) Kuruluş Anlaşmasının uygulanmaya başlanması sonucu federal kurumlar var olurlar ve işlerlikleri geçiş dönemi esnasında gelişir.
2) Kuruluş Anlaşması uygulanır duruma geldiğinde Kurucu Devletin muvakkat yasama, yürütme ve yargı kurumları Kıbrıs Sorununun geniş çerçevede çözümüne uyacak şekilde ayarlanırlar. Devlet Başkanlığı Federal düzeyde bir Eş-Başkanlığa çevrilir. Üçü Kıbrıslı Rum, üçü Kıbrıslı Türk olmak üzere, altı üyeli bir Bakanlar Kurulundan Federal Hükümet oluşur.

   Aynı zamanda, 24 Kıbrıslı Rum ile Türk'ten oluşan Federal Parlamento da ve 4 Kıbrıslı Rum ile Türk'ten oluşan Avrupa Parlamentosu'nda her bir Kurucu Devlet Parlamentosundan gelen temsilciler yer alır.
3) 13 Haziran 2004 tarihinde Avrupa Birliği ve Federal Devlet düzeyinde Kurucu Devlet genel seçimleri yapılır. Seçimlerden sonra Başkanlık Konseyinin ilk döneminde her on ayda bir kez Başkan yardımcılığı ve federal düzeydeki Başkanlık makamları yeniden düzenlenir ve Kurucu Devlet ile Federal Hükümet düzenli bir şekilde yönetime başlar.

4) Yüksek Mahkemenin etkin hale gelmesi için Kuruluş Anlaşmasının uygulanabilir olması gerekmektedir (TC Dışişleri Bakanlığı, 2019).

5.2.Vatandaşlık

Kıbrıs vatandaşlığı tektir. Nitelikli çoğunlukla kabulü sağlanan federal yasa ile Kıbrıs vatandaşlığını kazanma ehliyeti düzenlenir. Tüm Kıbrıs vatandaşları aynı zamanda Kurucu Devlet vatandaşlığından faydalanabilir (KKTC Cumhurbaşkanlığı, 2019). Anayasa Hukuku'nda belirtildiği üzere iç vatandaşlık hakkına parça devlet sahiptir. Yani tüm Kıbrıs vatandaşları aynı zamanda ya Kıbrıs Rum Devleti iç vatandaşlık statüsüne ya da Kıbrıs Türk Devleti iç vatandaşlık statüsüne sahip olacaktır. Bir Kıbrıs vatandaşı aynı anda iki kurucu devlet iç vatandaşlığına sahip olamayacaktır (Aydoğdu, 2005, s.357-58).

AB vatandaşlığında olduğu gibi, parça devlet vatandaşlığı Kıbrıs vatandaşlığını tamamlayıcıdır, yani yerine geçme ihtimali bulunmamaktadır. Parça devlet, yetkisi dâhilinde siyasal hakların kullanımını, kendi bölgesinde, iç vatandaş olunması koşuluna bağlayabilir. Buna göre her parça devlet, planda belirtilen oranda ikamet eden vatandaşların sayısında değişiklikler yapabilir. Yerleşme haklarına sınırlama getirebilmesi iç vatandaş olmayan kişiler üzerinde uygulanır.

Getirilen bu sınırlamaların geçerli olabilme şartı, diğer parça devletten gelip ikamet etmeye başlayanların sayısının ilk sene içinde nüfusun % 1'ine; 20 senenin sonunda ise % 20'sine ulaşması yani belirlenen zaman dâhilinde her üç yılda % 3 artması koşuluna bağlanmıştır.

Belirlenen sürenin aşılması durumunda ise, yalnızca diğer parça devletten gelip ikamet edeceklerin sayısı nüfusun üçte birine ulaşması koşuluyla bu tür sınırlamalar geçerli olacaktır (Efegil, 2003, s.65).

Önceden belirtildiği gibi sadece Kıbrıs vatandaşlığı bulunan kişiler için, kurucu devlet iç vatandaşlığı, Kıbrıs vatandaşlığının yerine geçmemekte olup tam tersi tamamlayıcı niteliktedir. Hiçbir vatandaş, her iki kurucu devletin iç vatandaşlık hakkına haiz değildir. En az 18 yaşını doldurmuş olan Kıbrıs vatandaşlarının siyasal hakları mevcuttur ve bu haklarını bağlı bulunduğu kurucu devlet iç vatandaşlık statüsüne göre

kullanabilecektir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Kıbrıs vatandaşları doğrudan kurucu devletin iç vatandaşı olmaya hak kazanacaktır.

Maronit (Kıbrıs'ta yaşayan Hristiyan ancak Ortodoks veya Rum olmayan) köyleri olan Gürpınar, Özhan, Karpaşa ve Koruçam; Mesarya köyü olan Pile, Yılmazköy ve Türkeli; Tillyria köyleri Günebakan, Yeşilımak, Süleymaniye, Kurutepe, Gemikonağı, Madenliköy ve Erenköy; ve Karpaz köyleri olan Dipkarpaz, Yeni Erenköy, Sipahi, Adaçay, Yeşilköy ve Ziyamet köylerinde ikamet etmekte olan kişiler, bir yıl içerisinde diğer kurucu devletin iç vatandaşlık statüsünü seçebilecektir (Olcay, 2014, s.186).

Bununla birlikte yurtdışında yaşayan Kıbrıs vatandaşları, 1974 Barış Harekâtı'ndan önce Kıbrıs Rum Kesimi'ne dâhil olmaları halinde Kıbrıs Rum; Kıbrıs Türk Kesimi'ne dâhil olmaları halinde ise Kıbrıs Türk kurucu devletinin iç vatandaşlık hakkına sahip olabileceklerdir. Kurucu devlet iç vatandaşlık statüsünün kazanılmasına ilişkin konularda, yeni doğan çocuklar, doğrudan anne ve babanın sahip olduğu kurucu devlet vatandaşlığına girecektir. Eğer anne-baba aile farklı kurucu devlet statüsüne sahip ise, 18 yaşına kadar, çocuk her iki kurucu devletin iç vatandaşlığına sahip olacaktır. 18 yaşına girdiğinde iç vatandaşlıklardan birini seçecektir.

Kıbrıs'ta yedi yıl süreyle ikamet eden kişi Kıbrıs vatandaşlığına hak kazanmakla beraber kurucu devletin iç vatandaşlığını elde edecektir. Eğer yedi yıl boyunca tek bir kurucu devlette ikamet etmezse en çok ikamet ettiği devletin iç vatandaşlığına hak kazanacaktır. Kıbrıs'ı kurucu devletler, diğer kurucu devletten gelen kişilere göre kendi iç vatandaşlık statüsünün kazanılmasının önündeki koşullarını düzenleyebilir.

Kıbrıs vatandaşları, federal düzeyde seçme ve seçilme haklarını bağlı bulunduğu kurucu devlet içinde oylarını kullanacaklardır. Bulundukları kurucu devlette sürekli ikamet hakkı aldıktan altı ay sonra hiç bir ayrımcılığa tabi olmaksızın seçim listelerinde yer alabileceklerdir.

Bir kurucu devlet, kendi iç vatandaşlık statüsüne sahip olmayan bir şahsın, topraklarına girişini ve ikametini yasaklamak için Yüksek Mahkeme'ye başvurabilecektir. Ancak konuyla ilgili bazı şartlar ileri sürülmektedir: Söz konusu kişinin kurucu devlette şiddet kışkırtıcılığı yapmış olması veya şiddet eylemlerine

katılması gibi nedenler olmakla birlikte diğer taraftan, kurucu devlet, uluslararası hukuk, Avrupa Birliği hukuku ve anayasal sınırlar içerisinde Kıbrıslı olmayanların ikametleri ile ilgili federal yasal düzenlemelerden daha kısıtlayıcı kural ve düzenlemeler getirebilecektir (Olcay, 2014, s.187).

Bir kurucu devlet, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasına kadar, ayrım gözetmeksizin kendi iç vatandaşlığını taşımayan Kıbrıs vatandaşlarının kendi topraklarına yerleşmelerine kısıtlama getirme hakkına sahip olacaktır. 6 ncı ve 9 uncu yıllar arasında, ikamet edenlerin sayısı bir köy veya kasaba nüfusunun % 6'sına, 10 uncu ve 14 üncü yıllar arasında da % 12'sine ulaşması halinde, kısıtlama getirebilecektir. 19 uncu yıldan itibaren veya Türkiye'nin AB'ne katılımına kadar, bu oran, yüzde 18'e çıkabilecektir (Olcay, 2014, s.187).

Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl sonra, kısıtlama olmaksızın, geri dönmeye hak kazananlar şunlardır:

a. 65 yaş üzerinde olan bölgenin eski mal sahipleri ile eşleri, kardeşleri ve çocuklarıyla birlikte geri dönebilirler.
b. Tillyria köyleri Günebakan, Yeşilırmak, Süleymaniye, Kurutepe, Gemikonağı, Erenköy ve Madenliköy, Mesarya köyleri Pile, Yılmazköy ve Türkeli, ve Karpaz köyleri Dipkarpaz, Yeni Erenköy, Sipahi, Adaçay köylerine ait önceki yerli halk ve torunları (Olcay, 2014, s.187).

Anlaşma'nın kabulünden sonra en geç 20 yıl içerisinde, federal hükümet ile kurucu devletler var olan kısıtlamaları tekrar ele alıp değerlendirecektir. Ayrıca Kıbrıs genelinde dolaşım özgürlüğü getirilmektedir. Fakat Kıbrıs vatandaşı, diğer kurucu devlette haftada üç günden fazla olmamak kaydıyla kalabilecektir.

Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle beraber, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı sayılacak kişiler şunlardır:

1. 1963'te Kıbrıs vatandaşı olan herhangi bir kişi ve onların soyundan gelenler ve bu vatandaşların eşleri;

2. İki kesimin, 25 Mart 2003 tarihine kadar Kofi Annan'a sunacakları listede ismi olan kişiler.

Bu kişilerin sayısı, eş ve çocukları dâhil, 45 bini aşamaz. Bu listeye dâhil olan kişiler, sebebini belirtmek kaydıyla bazı şartları yerine getirmesi gerekiyor:

a. 18 yaşını doldurmadan önce minimum yedi ve son beş yılda minimum bir yıl sürekli Kıbrıs'ta yaşayan 18 yaş ve üzerindekiler ile sürekli Kıbrıs'ta yaşayan çocukları,
b. Kıbrıs'ta sürekli olarak son yedi yıldan fazla kalıcı olarak yaşamış olan diğer şahıslar

İkamet sürelerine göre Kıbrıs vatandaşlığı, iki yolla kazanılacaktır:

1) Ebeveynlerden en az birinin Kıbrıs vatandaşı olması durumunda, doğumla birlikte otomatik olarak kişiye geçmesi
2) Vatandaşlığa geçme.

Vatandaşlığa geçme yolu ile vatandaşlık kazanılmasının şartları şunlardır:

a. 18 yaşına gelmiş olmak;
b. Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden itibaren dört yıldan az olmamak şartıyla Kıbrıs'ta 9 yıl süre ile kesintisiz şekilde yaşamış olmak;
c. Kıbrıs'taki dillerden birini konuşuyor olmak;
d. Federal devlet veya kurucu devlet makamlarınca kendi kanunları uyarınca Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti bölgesinden uzaklaştırılmasını gerekli kılan bir güvenlik veya koruyucu tedbire tabi olmamak ve
e. Müracaat etmeden önce geçen yedi yıl içerisinde önceden tasarlanmış bir suç için bir yıldan fazla hapis cezasını almamış olmak (Efegil, 2003, s.67).

Kıbrıs vatandaşlığı, kolaylaştırılmış şekilde de kazanılabilir:

a. Kıbrıs vatandaşlığı bulunan kişilerin eşleri, en az iki yıl boyunca evli olmak kaydıyla vatandaşlık için başvurabilir.
b. Kıbrıs vatandaşlığı bulunan kişilerin çocukları direk olarak vatandaşlığa hak kazanabilir (Kalaycı, 2004, s.72).

Yukarıda verilen bilgilerin ışığında, Türk ve Yunan vatandaşı olan kişilerin, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giriş ve ikamet hakları anlaşma metninde belirtilmektedir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Türk ve Yunan vatandaşı olan kişilere, giriş ve yerleşim hakları konusunda Avrupa Birliği normlarına ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Antlaşması'nın izin verdiği boyutta eşit muamelede bulunmakla beraber bazı tedbirler alabilecektir.

19 yıllık geçiş dönemi boyunca Türkiye AB'ye üye bir devlet olana dek, kurucu devletler, ikamet eden Yunan ve Türk vatandaşlarının sayısı, kurucu devletin nüfusunun yüzde 5'ine ulaşırsa, yeni ikametlere kısıtlama getirme hakkına sahiptir.

Sürekli ikamet hakkı elde edemeyen kişiler, beş yıldan az olmamak kaydıyla, Kıbrıs'ta yaşamışlar ise bağlı oldukları ülkelere geri dönmek için mali yardım talebinde bulunabilecektir.

Annan Belgesi, ilk versiyonunda tek bir Kıbrıs vatandaşlığını öngörmektedir. Metinde her iki parça devletinde vatandaşlıklarını kapsayan ve onlardan oluşan, siyasal bir çerçevede tanımlanmış olan ve Avrupa Birliği vatandaşlığı ile paralel bir vatandaşlık kavramı yer almaktadır. Ancak ilk belge de vatandaşlığın kazanılması adına, kültürcü yaklaşımla bölgesel veya kültürel kimliğe sahip olma şartını sunan dışlayıcı vatandaşlık yaklaşımı içeren özellikle yurt dışında yaşayan 'Kıbrıslıları' direkt olarak Kıbrıs vatandaşlığı kazanabilecekleri üzerine vurgu yapıyordu. Bu durumun düzeltilmesi ise, 'Yurt dışında yaşamakta olan Kıbrıslılar ifadesindeki Kıbrıslılar yerine 'Kıbrıs vatandaşları' ifadesi getirilerek, Düzeltilmiş Belge'de sunulmuştur. Kıbrıs'ta yaşayan ve adanın kalkınması yolunda bir değer üretiminde bulunan 'Kıbrıslı olmayanların' vatandaşlığı üzerine getirilen kısıtlayıcılar, otuz üç bin kadar göçmenin gönderilmesi, uygulaması, Kıbrıs vatandaşlığının ifade edilen siyasal ve anayasal temelindeki kapsayıcı ve eşitlikçi yaklaşımıyla ters düşmektedir.

Böylece Kıbrıs vatandaşlığı aslında 'kültürcü/bölgeci' yaklaşımıyla bir 'yabancı' tanımlamasında bulunarak dışlayıcı özelliğini sürdürmektedir. Tüm bunlara ek olarak, Kıbrıs vatandaşlığını kazanabilmek için sunulan şartlardan birinin de "Kıbrıs'taki resmi dillerden birini bilmek" olması Kıbrıs vatandaşlığının belirtildiği gibi anayasal ve siyasal bir statüden çok, temelde kültürel bir statü olduğunun aşikâr resmidir.

Bu tablo aynı zamanda, her türlü durumda anayasal ve çok kültürlü vatandaşlığı temel alan ve "yabancılığı" daima karşısında yer alan Avrupa Birliği vatandaşlığı ile çelişir. Belgede belirtildiği üzere Kıbrıs vatandaşlığının tamamlayıcı bir unsuru olarak parça devlet iç vatandaşlığı işaret edilmektedir. Yani nereden yaklaşılırsa yaklaşılsın Kıbrıs devleti adı altında siyasal, sosyal, kültürel ve sivil haklardan yararlanabilmenin asıl koşulu iç vatandaşlık statüsü olarak karşımıza çıkar.

Buna ek olarak da ait olunan parça devleti oluşturan genel itibariyle hâkim konumda olan kültürel gruba da dolaylı yoldan bağlı olmayı ifade eder. Daha sade bir dille belirtmek gerekirse Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum parça devletleri hâkim etnik kimlikleri ile tanımlanmaktadır.

Annan Belgesinde her ne kadar 'diğer parça devletin sınırları dâhilinde olan ve belirlenmiş köylerde yaşamını sürdüren Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler kendi eğitim ve kültürel haklarına sahip olup ilgili olan parça devletin yasama kurumlarında temsil edilir' ve 'hiç kimse dini kimliği, cinsiyeti, etnik kökeni veya dâhil olduğu parça devlet vatandaşlığı üzerinden ayrımcılığa tabi tutulamaz' gibi ifadelerle her türlü hakları garanti altına aldığını göstermeye çalışılmış olsa da her iki parça devlette Türk ve Rum azınlık gruplarını oluşturmayı öngörmekten kaçamamıştır.

Bu durum bilhassa bu politikanın asıl ilgilendiği Kıbrıs Türk parça devletinin karşısına tehditkâr bir şekilde çıkmaktadır. Özellikle bir de Kıbrıs devleti içerisinde nüfus temel alınarak azınlık konumuna düşeceği hesaba katıldığında Kıbrıslı Türkler için uzun bir süreçte sorunlarla boğuşacağını öngörmek gayet açık ve nettir. Rum ve Türklerden oluşan her iki parça devlet vatandaşlarının yerleştirmeleri üzerine belirlenen kısıtlamalar, azınlık oluşturma politikasının açığa çıkmasına sebep olmaktadır.

5.3.Toprak Düzenlemesi

Oluşturulacak olan bir ''Sınır Komitesi'' (Aydoğdu, 2005, s.368) üçer tane kurucu devlet temsilcilerinden ve en azından bir tane Kıbrıslı olmayan kişiden oluşacak ve bu Sınır Komitesi kurucu devletlerin sınırlarını belirlemek üzere görevlendirilecektir. Kıbrıs Türk kurucu devletinin yönetimi altına Mağusa ile Lefkoşa'yı bağlayan yolum tamamı verilecektir ve Akıncılar'a geçişi sağlayabilmek için alt veya üst geçit inşa etme hakkı Kıbrıs Türk kurucu devletinin olacaktır. Öteki yandan Pirga'ya geçişi sağlamak

adına bir üst veya alt geçit inşa etme hakkı Kıbrıs Rum kurucu devletine bırakılacaktır ve ayrıca Kıbrıs Rum kurucu devletinin yönetimi altına Athienou ile Pirogi'yi birbirine bağlayan yolun tamamı verilecektir (Aydoğdu, 2005, s.368).

Kontea (Gazimağusa da bulunan bir köy) ve Kalopsida (Gazimağusa'da köy) arasında ve Pentegeai ile Prastio (Limasol bölgesinde bulunan bir köy) arasından ve Kıbrıs Türk kurucu devletinin yönetimi altında bulunan Köprülü ile Gaziveran'ın güneyinden geçen, kendi yönetimi altında olacak bir yol inşa edebilme hakkı Kıbrıs Rum kurucu devletine bırakılmıştır. Kıbrıs Rum kurucu devletinin bu yolu kamulaştırabilmesi için, diğer kurucu devlet ile işbirliği yapacaktır ve yolun inşası için gerekli olan mülkü tazminat ödeyecektir. Aynı zamanda bu bahsedilen hak Kıbrıs Türk kurucu devletine de verilmektedir. Beyarmudu (Larnaka'da Türk köyü) ile Dikelya (İngiltere'nin üssünün bulunduğu bölge) egemen üs bölgesi arası yol inşa hakkı Kıbrıs Türk kurucu devletine verilmektedir.

Üç seneyi geçmeyen geçiş sürecinde, toprak düzenlemelerine dâhil olan topraklar şimdiki yönetimin idaresinde olacaktır. Bahsi geçen bu bölgeler daha sonraki süreçlerde asker ve silah yerleştirilmemekle birlikte, geçiş süreci içerisinde asker ve silahlardan temizlenecektir. Aynı zamanda bu zaman akışı içerisinde, Kıbrıs'ın kurucu devletleri Birleşmiş Milletler ile tam işbirliği içerisinde bulunacaktır.

Geçiş dönemi boyunca, minimum on geçiş noktasından oluşmak üzere aşağıda tarif edilen rota ve yollar dâhilinde geçiş noktaları oluşturulacaktır:

> "1-Derinya – Mağusa, Pile – Beyarmudu, Athienou – Melousha, Limpia – Akıncılar, Ledra Palas geçiş noktası,
>
> 2-Astromeritis – Güzelyurt, Lefkoşa – Kaymaklı, Lefkoşa – Omorphitia, Skouriotissa – Lefke, Gallini – Potamos – Tou – Kambou ve Kato – Pyrgos – Karavostasi yolları" (Olcay, 2014, s.190).

Başkanı Birleşmiş Milletler temsilcisi olmak üzere, toprak düzenlemeleri üzerine beş kişiden oluşacak bir ''Geçiş Komitesi'' (Efegil, 2003, s.26) kurulacak ve bu komite başkanın yanında bir de her iki kurucu devletten ikişer temsilci içerecekti. Bu komite ana olarak, yapılacak toplum düzenlemeleri dâhilinde yaşanabilecek muhtemel olaylara karşın toplumun düzenini ve güvenliğini sağlamakla görevlidir.

Bazı özel düzenlemelerin öngörülmesi ile toprak düzenlemelerine dâhil olan bölgelerde ikamet etmekte olan sakinlerin hak ve çıkarlarını koruyup, bir nizam içerisinde ve geçimlerini sağlayabilmeleri için olanaklara sahip olacak şekilde yeniden yerleştirmelerinin güvence altına alınması hedeflenmiştir:

1. Yer değiştirecek kişiler şimdiki meslek ve hayatlarını devam ettirebilecekleri yöntemlerle ilgili ayrıntıları içerecek kayıtlar dâhilinde aileleriyle birlikte kaydedilecektir.
2. Toplulukların, topluluk halinde yer değiştirmeyi talep etme hakları olacaktır.
3. Yerleştirme Kurulu'nu istisnai bir kararı olmaz ise, yeterli derecede maddi imkânı olmayan kişilerin yeni yerlerine göçlerini bölge yönetiminin devri meselesinde karar kılınan tarihten itibaren bir ay içerisinde gerçekleştirebileceklerdir.
4. Yeterli maddi durumu bulunmayan kişilerin yeni yerleşim yerlerine taşınabilmeleri en az üç aylık bir ihbar süresi içerisinde gerçekleştirilecektir.
5. Maddi olanağı kısıtlı olan kişilere ulaşım imkânı sağlanacaktır.
6. Yaşlılar, engelliler ve küçül çocukları bulunan ailelere yönelik özel düzenlemeler yapılacaktır (Efegil, 2003, s.27).

Toprak düzenlemelerinden etkilenecek kişilere sağlanacak olan mali destekten yararlanamayacak kesim, toprak düzenlemelerine dâhil olan kesimlerde ikamet eden fakat daimi ikamet hakkı alamamış ve Kıbrıs'ta beş seneden az ikamet etmemiş olan Kıbrıs vatandaşlarından oluşmaktadır. Ancak yapılan bu mali yardım, Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden itibaren gelecek beş yıl süresince ülkelerine dönmeleri şartıyla nakit olarak verilecektir.

Toprak düzenlemesi dâhilindeki bölgelerin herhangi birinde bulunan ve 1963 ile 1974 yılları arasını kapsayan dönemde yaşanmış olan olaylarla alakalı bulunan herhangi bir Kıbrıslı Türk anıtı veya abidesi Uzlaşma Komisyonu'nun idaresine bırakılacaktır (Hüdaverdi, 2003, s.8).

Toprak düzenlemesine tabi olan bölgelerde gerçekleştirilecek yeniden yerleştirmek gayesiyle, her iki kurucu devletten de birer temsilci; Türkiye, Yunanistan

veya İngiltere vatandaşı olmayan ve Kıbrıslı olmayan üç kişi ve bir BM temsilcisi olmak şartıyla altı kişiden oluşan "Yeniden Yerleştirme Kurulu" oluşturulacaktır. Bu kurulun başkanlığını Birleşmiş Milletler temsilcisi gerçekleştirecektir. Yerleştirme Kurulu ile işbirliği yapmak ve Kurul'un isteğiyle planlama toplantılarında bulunmak üzere her iki kurucu devlet de mülkiyet, ekonomi, istihdam ve konut konularında uzman birer temsilciyi, toprak düzenlemelerine dâhil olan bölgelerin yerel yetkililerini ve kendi polislerini görevlendireceklerdir (Tekin, 2007, s.51).

Alternatif yerleşim yerlerinin hazır olma durumlarını teyit etme görevi Yeniden Yerleştirme Kurulu'nda olacaktır. Ayrıca bu kurul, yerleşimcilerin gideceği yeni belediyedeki yetkili kişilerle düzenleme yapmak adına girişimlerde bulunup bu yerleşimcilerin geçinmelerine imkân verebilecek iş kurmaları hakkında yardımcı olacaktır. Bu konuyla alakalı olarak Yeniden Yerleştirme Kurulu, iki kurucu devletle birlikte hareket ederken uluslararası kuruluşlarla iş birliği içerisinde çalışıp bu yeniden yerleştirmeden etkilenecek olan ev ahalisinin sosyal yönden değerlendirilmesini temel alan geniş ve kapsamlı bir yeniden yerleştirme, yeniden yerleştirilecek ailelerin yerleştirileceği bölgeler üzerine arazi kullanım planlarının hazırlanmasına ve uygulamaya tabi tutulmasına yardımcı olacaktır.

31 Ağustos 2004 tarihine kadar Yeniden Yerleştirme Planı, tamamlanacak ve 2005 senesi bütçesine, yeniden yerleştirme için ihtiyaç duyulacak masrafları ve uluslararası mali yardımlarını içinde bulunduracak olan Başkanlık Konseyi'ne sunulacaktır (Çilingir, 2006).

5.4. Mal- Mülk Mübadelesi

5.4.1. Toprak Düzenlemelerine Tabi Bölgelerdeki Mülkiyet

Bahsi geçen bu bölgelerde malının tasarrufunu kaybetmiş olan önceki mal sahibi malını geri almaya hak kazanacaktır ve malın, geri iade için uygunluğu ''Mülkiyet Kurulu'' tarafından tespiti gerçekleştikten ve şimdiki tasarruf sahibi alternatifteki yerleşim yerine gönderildikten sonra geri iadesi gerçekleştirilecektir. Bu geri iade işlemlerinin tamamlanması Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği andan itibaren üç yıl ile sınırlandırılmıştır.

Malın eski sahibi, malın üzerinde orijinal değerinin % 10'undan fazla olması dâhilinde Mülkiyet Kurulu'na inkişaf (malın zamana göre değer artışı) değerini ödeyecektir. Malın eski sahibi, bu tazminatı ödeme zorunluluğundan kurtulabilmesi için Mülkiyet Kurulu'nu % 10'luk inkişafın olmadığına ikna etmesi gerekmektedir. İnkişafın piyasa karşılığı malın orijinal haldeki değerinden yüksektir ve malım tasarrufunu kaybeden kişi aradaki bedeli ödemeyi reddederse malın şimdiki sahibi malın tapusunu alabilmek için bugünkü piyasa değerini ödeyecektir. Şayet uygulanan inkişaf malın değerinden fazla olursa ve hem şimdiki hem de eski mal sahibi malın mülkiyetini istediklerine dair taleplerini dile getirirseler Mülkiyet Kurulu dostane çözüm yolları geliştirerek malın mülkiyeti ve/veya gelecekteki kullanımı hususlarını bir sonuca ulaştıracaktır (Olcay, 2014, s.169). Dostane çözüm bulunamaz veya sorunu çözmede etkisiz ve yetersiz kalırsa Mülkiyet Kurulu'nun önünde, biri malı hemen eski sahibine iade etmekten ve biri de malı şimdiki sahibine bir yıldan yirmi yıla varacak bir süre zarfında kiralamaktan oluşmak üzere iki seçenek belirecektir.

Bölgedeki malını boşaltmak isteyen bir kişi, Mülkiyet Kurulu'ndan malının tapusuna karşılık piyasa değeri üzerinden tazminat talebinde bulunabilmesi için bu mala 1974 yılından öncesinde sahip olduğunu veya 1974 yılından önce kendisine devredildiğini ispat etmek zorundadır.

Toprak düzenlemesine tabi olan bölgelerdeki malların şimdiki kullanıcıları olan Kıbrıs vatandaşlarının karşısına dört seçenek sunulacak ve birini tercih etmeleri gerekecektir:

1) Adı geçen bölgede kalmaya devam edip orada mal sahibi olmak,
2) Alternatif konut hakkına sahip olma şartıyla adı geçen bölgede alternatif konut almak,
3) Etki altında kalan malının geri iadesi talebinde bulunmak,
4) Bu hükümler uyarınca hak sahibi olunması şartıyla diğer kurucu devletin topraklarına yerleştirilerek oradan mal satın almak ve alternatif konut satın almak.

Şu anki kullanıcının sürekli ikamet ettiği kurucu devletten maddi yardım talebinde bulunması veya geri dönüşü için mali yardım başvurusunda bulunabilme hakkı Kıbrıs vatandaşı olmamasına bağlanmıştır (Ekinci, Şenay, 2014).

5.4.2. Toprak Düzenlemesine Tabi Olmayan Bölgedeki Mülkiyet

Dini alanların -kiliseler ve evkaf kurumu- sahip oldukları ve 1963 veya 1974 yıllarında bir dini alan olarak kullanılmış malın iadesine hak kazanmaları Kuruluş Anlaşması'nın uygulamaya koyulmasından itibaren üç yıl içerisinde gerçekleştirilecektir. Şayet talep edilirse tazminat isteğinde bulunulabilir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ve iki kurucu devletin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, görmekte olduğu etki altında olan mallarla ilgili herhangi bir davanın gündemden çıkarılmasını istenebilmesi 1950 Avrupa İnsan Haklarının Korunması ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nin 37. maddesi uyarınca gerçekleşebilecektir (Olcay, 2014, s.195).

Mülk sahibi tasarrufu kaybettiğinde, kendi mülkiyet hakkına karşılık tazminat veya geri iade talebinde bulunabilecektir. Malın üzerinde önemli derecede tadilat yapılmışsa şimdiki kullanıcılar tarafından, malın tapusunu almak için müracaat edebileceklerdir. Mülkiyet Kurulu'na mal-mülk değişimine ilişkin yapılacak başvuruların tümü, ifade edilen zaman içerisinde yapılacaktır. Aksine herhangi bir hüküm olmadığı sürece, malın devredilmesi veya iadesi için gerekli olan tüm ödemeler üç sene dâhilinde Mülkiyet Kurulu'na yapılacaktır. Malın iade edilmesi veya devredilmesi ödemelerin hepsi tam anlamıyla gerçekleştirilinceye kadar gerçekleşmeyecektir.

İfade edilen süre içerisinde ödemelerin gerçekleştirilmemesi ihtimali ile bu malla edinilen hakların kaybı ve değişmesi sonuçlarıyla karşılaşılabilecektir. 11 Kasım 2001 tarihinden itibaren malları büyük zarar verilmesi koşulunda malın şimdiki sahibi, eski sahibine ve/veya Mülkiyet Kurulu'na malın piyasa değerine kadar olan zarar tutarını ödeyecektir (Efegil, 2003, s.52).

Tam ve etkili tazminat talebinde bulanabilme hakkı, malın tasarrufunu kaybeden her mal sahibinin, malının tapusunu Mülkiyet Kurulu'na devretmesi kaydıyla gerçekleşecektir. Bu tazminat hakkı malın şimdiki değeri üzerinden değer biçilerek ödenecektir. Bu tazminat ödemeleri, tazminat fonu üzerinden düzenlenmiş tazminat dönüştürmeleri şeklinde gerçekleşecektir. Devlet kurumlarına ait olan mallar, tazminat karşılığında Mülkiyet Kurulu'na devredilecektir fakat dini alanlar bu uygulamaya dâhil değildir (Efegil, 2003).

Kamu yararına kullanımda olan malların tapuları ise ilgili kurumun Mülkiyet Kurulu'na yapılan tazminat ödemesi şartı ile ilgili kurucu devlete veya federal devlete devredilecektir. İttifak Antlaşması'nın protokollerinde ifade edilen, askeri gayeler için kullanıma sunulacak arazilerin tapuları da kurucu devlete, tazminatının ödenmesi koşulu ile devredilebilecektir. Bu malların eski sahiplerinin ise yalnızca tazminat talep edebilme hakları bulunacaktır. Eğer kişi başkasına ait bir malı en az on yıldır kullanıyorsa ve malın tasarrufunu kaybettiyse, tasarrufunu kaybettiği eş değerdeki malın takasını talep edebilecektir. Başvurunun kabulü, takas yoluyla tapusunu istediği malın şimdiki değerinin, tasarrufunu kaybettiği malın değerinden % 50 fazla olup olmamasına bağlı olacak ve eğer % 50 daha fazla olmaması durumunda başvuru kabul edilecektir. Şayet değeri % 50'den fazla ise bu durumda Mülkiyet Kurulu, taraflar arasında dostane bir çözüm yolu arayacaktır. Dostane yaklaşımlar netice vardırmazsa, Mülkiyet Kurulu takas kabulü veya reddinde bulunabilecek ya da malın bölünmesi kararına varabilecektir (Olcay, 2014, s.196). Etkilenen malın şimdiki değeri, şimdiki kullanıcının tasarrufunu kaybettiği malın değerinden daha az ise değer farkı için tazminat isteğinde bulunabilecek; fazla olduğu durumda ise tapunun devrinden önce aradaki fark Mülkiyet Kurulu'na ödenecektir. Kişi eğer etkilenen bir malın üzerindeki esaslı inkişafın sahibi ise etkilenen malın inkişafız halinin şimdiki değerini ödeme karşılığında malın tapusunu almak adına başvuruda bulunabilecektir.

Mal sahibinin eğer 100 dönümden daha fazla arazisi iade edilmişse, arazisini en az 20 yıl boyunca kiraya verebilecektir ve bu tarz kiralar Mülkiyet Kurulu aracılığıyla piyasa değeri üzerinden düzenlenerek yalnızca kendi amaçları doğrultusunda kullanmak adına kiralanabilecektir. Herhangi bir kurucu devlet için, diğer kurucu devletten gelen kişilere iade edilmeyecek yerler % 10'dan fazla ve belli bir belediye veya köyde tüm alanım ve ikametgâhların sayısının toplamının % 20'den fazlasını içerecektir. Bahsedilen bu uygulama ve kısıtlamalar, 1974 öncesinde Maronitlerin ağırlıklı olarak yerleşmiş oldukları köylere veya Dipkarpaz, Yeni Erenköy, Sipahi ve Adaçay köylerine veya dini alanlara uygulanmayacaktır (Olcay, 2014).

Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden itibaren üç yıl içerisinde boş olan bir mal ve beş yıl içerisinde de malın tasarrufunu kaybeden mal sahibine iade edilmeyecektir. İade edilecek mal üzerinde şimdiki değerinin % 10'undan fazla piyasa değeri bir miktara denk gelen bir inkişaf yapan mal sahibi maldaki hakkının tazmini için

başvuruda bulunabilecektir. Gayri Menkul Mahkemesi ise Mülkiyet Kurulu'nun kararlarının nihai yargısal denetimini yapmakla görevlendirilecektir.

Mülkiyet Kurulu'nun kararları yalnızca Gayri Menkul Mahkemesi tarafından ayırt etmeye veya itiraza açık olacaktır ve herhangi bir kurucu devlet mahkemesinde veya başka bir şekilde itiraz veya temyize açık olmayacaktır. Gayri Menkul Mahkemesi kararlarının daha ileri bir yargısal denetime veya temyize dâhil olması gerçekleşmeyecektir.

Mal sahibi malın tasarrufunu kaybettiği durumda Mülkiyet Kurulu'na yardım için aşağıdaki konular dâhilinde başvurabilecektir.

1. Etkilenen maldaki tasarruf hakkının satılması,
2. Etkilenen malın, ilgili kişinin mensubu olduğu kurucu devlette bulunan eşdeğer başka bir mal ile takası gibi konularda başvurulabilecektir (Olcay, 2014, s.197).

5.5. Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi

Kurucu Anlaşma'nın bir uluslararası anlaşma olarak kabul görüp görmeyeceği ve tamamlayıcı olup olmadığı garantörlük konusunda ortaya çıkan konular arasındadır. Annan planında Kurucu Anlaşma'nın Birleşmiş Milletler sözleşmesine göre kabul edildiği söylenmiştir. Fakat uluslararası hukuk açısından hukuki bir sorun olması Kurucu Anlaşma'nın iki kurucu egemen ve bağımsız devletler tarafından imzalanmamasıdır. Bağlayıcı metinler bağımsız ve egemen devletler tarafından imzalanan uluslararası anlaşmalardır. Yalnız Kurucu Anlaşmalar iki toplum tarafından imzalanmaktadır. Bu durumda yapılacak diğer bir yorumda, Kurucu Anlaşma'nın, uluslararası anlaşma olmadığı şeklinde olabilir ve Kurucu Anlaşma'nın bağlayıcı olmayan bir belge olduğu da iddia edilebilir. Hatta Kıbrıs Rum kesimi ek protokolün iptalini, yaptıkları bu yorumu düşüncelerine hukuksal bir dayanak gösterip kurucu anlaşmanın garantörlükle ilişkili ek protokolünün geçersiz ve AB standartlarına zıt düştüğünü iddia ederek isteyebilir (Efegil, 2003, s.57).

Bu hukuksal sorunu 1960 Garanti ve İttifak antlaşmaları çerçevesinde bir varlığı yoktur. Sebebi ise bu antlaşmaların dört bağımsız ve egemen devletler tarafından imzalanmış olmasıdır. Garantörlüğün kapsamı KKTC idaresinin taleplerine bağlı

olarak, Annan belgesinde daha da genişletilmektedir. Belgeye göre, Yunanistan ve Türkiye, hem ortak devlet hem de bahsi geçen parça devletlerin güvenliğini, toprak bütünlüğünü, anayasal düzenini ve bağımsızlığını garanti etmekle yükümlüdür (Tekin, 2007, s.35).

Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkına 'ek protokolün, 1960 Garanti Antlaşmasının diğer hükümleri üzerinde üstünlüğe sahiptir' ifadesi ile el konulmaktadır. Çünkü herhangi bir çatışma ortamının açığa çıkması durumunda yalnız karar verip, fiilen bu çatışmaya müdahale etmeleri her ne kadar Türk ve Yunan kontenjanları, ortak devlet ve parça devletlerin güvenliğini, toprak bütünlüğünü, anayasal düzenini garanti altına alsa da çatışmaya müdahale esasına büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu durumda herhangi bir çatışmanın açığa çıkması halinde veya dışarıdan gelebilecek bir tehdit unsurunun varlığında güç kullanımına dair alınacak kararı kimin vereceği, gücü kimlerin ve nasıl kullanacağı, Türk ve Yunan kontenjanlarının güçlerini kullanması için gerekli emri ve yetkiyi hangi makamdan alacağı meseleleri gündeme gelmektedir (Olcay, 2014, 201).

Adadaki güvenlikten sorumlu olan gücün BM'nin denetimindeki uluslararası güç olacağı ilk metindeki diğer maddelerde belirtilmektedir. İç güvenlikten sorumlu olacak güçler ise ortak devlet ile parça devletlerin polis güçlerinden oluşacak ve görevlerini kendi sorumluluk alanlarında gerçekleştireceklerdir.

Bundan hareketle BM güvenlik konseyi kararı açıklanmadan Türk ve Yunan askerlerinin herhangi bir harekette bulunamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak BMGK üyelerinin stratejik çıkarlar doğrultusunda karar almaları müdahale kararının etkin bir şekilde ve kısa zamanda alınmasını zor duruma sokmaktadır.

Bu ifade yeniden düzenlenen ikinci metinde silinmiş olup etkin tek taraflı ve fiili müdahale hakkı Türkiye'ye tanınmıştır. Ancak bu aşamadan Türk askerlerinin yetki ve görevleri ile BM'nin denetiminde bulunan uluslararası gücün yetki ve görevleri arasında büyük zıtlıkların yaşanması gerekliliği bir sorun olarak açığa çıkmaktadır. Aksi durumda ileriki dönemde hukuksal tartışmalar yetki ve görev hususu etrafında yaşanabilir.

Ayrıca garanti kapsamı açısından tehdit oluşturabilecek durumların hangi durumlar olduğu; Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını kullanmasına hangi gelişmelerin fırsat vereceği ortaya çıkabilecek diğer bir hukuksal konudur. Yani BMGK yaşanacak herhangi bir gelişmeyi BM Şartı'nın 39 uncu maddesine göre bir tehdit unsuru olarak görmeyebilir fakat Türkiye açısından bu gelişme farklı yorumlamalara götürebilir.

Kıbrıs, kendi toprağını Türkiye ve Yunanistan'dan gerekli izni almadan uluslararası askeri harekâtların kullanımına açma hakkına sahip olamayacaktır. Bu husus Doğu Akdeniz'deki istikrarın sağlanması adına önemlidir. Bu hamle ile Kıbrıs'ın ileriki dönemlerde gerçekleşebilecek herhangi bir operasyon için 'sabit uçak gemisi' olmaktan kurtulacaktır. Zürih ve Londra Anlaşmaları'nda Ada'nın uluslararası herhangi bir pakta üye olması yasaklanmıştır. Bu madde ile adanın tarafsız olması sağlanmıştır.

Askersizleştirme ile ilgili ortaya çıkabilecek sakınca, halkın elindeki silahların bir yerde toplanmasından ötürü yaşanabilecek zorluklardır. Ayrıca halkın elindeki silahları toplamakla yükümlü bir teşkilat yeterli görülmemektedir (Efegil, 2003, s.58).

BÖLÜM 6. GARANTÖR DEVLETLERİN KIBRIS POLİTİKALARI

6.1. İngiltere'nin Kıbrıs Politikası

İngiltere'nin Kıbrıs'ta söz sahibi olması 1877-78 (93 harbi) Osmanlı-Rus savaşıyla başlamıştır. İngiltere Ada'ya 'Ortadoğu'nun anahtarı' gözüyle bakmaktadır. Bunun en önemli sebebi Hindistan'da bulunan sömürgelerini kontrol edebilmektir. Osmanlı Devleti'nin zor durumda olmasını fırsat bilen İngiltere Ada'yı Osmanlı Devleti'nden belli bir para karşılığında 4 Haziran 1878'de kiralamıştır. Osmanlı Devleti 12 Temmuz 1878'de de Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak İngiltere'ye devretmiştir. Ancak Kıbrıs Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kalmaya devam etmiştir (İnaf, 1992). Kıbrıs hukuki olarak olmasa bile fiili olarak Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmış oluyordu. Ada'da yaşayan Türkler Ada'nın İngiltere'ye geçmesinden hoşnut değildir. Fakat Rumlar bu durumdan memnundur. Çünkü Enosis'i gerçekleştirmekte ilk adım olarak görmüşlerdir.

İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında 1. Dünya Savaşı'na girmesini bahane ederek 5 Kasım 1914'de Kıbrıs adasını tek taraflı ve uluslararası anlaşma kurallarına aykırı olarak ilhak ettiğini açıklamıştır. İngiliz yönetimini kabul etmeyen bazı Kıbrıslı Türkler her şeylerini satarak Anadolu'ya göç etmişlerdir. (Emircan, 2000). 1923 Lozan Anlaşması ile de Ada, İngiltere'ye resmen bırakılmıştır. İngiltere yönetiminde Türkler ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ezilen taraf olmuştur. Ada'nın yönetimine daha çok Rumlar getirilmiştir. 1878'den 2. Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Türklerine gereken desteği vermemesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu dönemde etkin bir rol oynayamaması Kıbrıs Türklerinin İngilizlerin Rumların ve Ortodoks kilisesinin baskısı altında kalmalarına neden olmuştur (Manisalı, 2000). 1925'de Kıbrıs, İngiltere'nin taç kolonisi ilan edilmiştir. 1929'da Kıbrıs Rum delegasyonu Londra'ya ENOSİS (Yunanistan ile birleşme) düşüncelerini iletmişlerdir. Bu girişim İngiltere tarafından reddedilince 1931'de Ada'da bir ayaklanma patlak vermiştir (Türk, 2003).

Bu ayaklanma Kıbrıs'ın İngiltere idaresinden bağımsızlığını kazanması için değil bir başka ülke olan Yunanistan'a bağlanması yani Enosis için yapılmıştır. Kıbrıslı Türkler ise kendilerinin yok olmasına neden olacak Enosis'i reddetmişlerdir.

Enosisci Rumlar ise "milli kurtuluşumuz Yunanistan ile birleşmektir" diyen papaz Niko Dimos'un önderliğinde ilhak naraları ile devlet binalarına saldırmışlar ve vali konağını yakmıştırlar. Bu saldırılarda yedi kişi ölmüş, altmış yedi kişi yaralanmış, çok fazla maddi hasar meydana gelmiştir.

Sonuç olarak İngiliz yönetimi bu isyanı sert bir şekilde bastırmıştır (Ürer, 2003). 1933'de Lefkoşa Başpiskoposu öldüğü zaman yerine gelecek kişi için yapılacak seçimler ertelenmiş ve bu makam 1947'ye kadar boş kalmıştır (Yellice, 2012).

1950'ye kadar İngiltere yönetiminin seçtiği kişilerle Ada'nın yönetimine devam edilmiştir. 1950 yılına gelindiğinde kilise yetkilileri Larnaka Piskoposu'nu, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposluğu'na Makarios'u seçmiştir. Enosis yanlısı Makarios Yunan darbesine kadar bu emelini gerçekleştirmek için elinden geleni yapmıştır. Yunanistan 1954'de Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletlere götürmüştür. Yunanistan 1954-1958 yılları arasında '*self determinasyon'* amacı ile Birleşmiş Milletlere yaptığı başvurularda bir başarı sağlayamamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2019). Birleşmiş Milletlerin self determinasyonu reddetmesi olayların daha da büyümesine neden olmuştur.

1 Nisan 1955 yılında Ada'da EOKA'nın öncülüğünde, İngiliz yönetimine karşı silahlı bir direniş başlatıldı. Olayların şiddetlenerek artmasına karşılık İngiltere yönetimi harekete geçerek o döneme kadar Kıbrıs ile alakalı sessiz bir politika izleyen Türkiye'yi soruna taraf olarak sokarak Yunanistan'ın taleplerini dengelemek istemiştir. İngiltere, barış yanlısı bir politika güderek Londra'da üçlü bir konferans çağrısında bulunmuştur. 29 Ağustos 1955 yılında başlayan görüşmelerde; İngiltere için Ada'nın bütününün elinde bulundurulması önemliydi. Dönemin Dışişleri Bakanı 6 Eylül'deki oturumunda da hükümetinin anayasal reform tasarısını açıklıyor, bunu Kıbrıs için kendi kendini yönetim mekanizmasının oluşmasına giden yol olarak tanımlıyordu (Sönmezoğlu, 1991, s.18). Toplantılarda ortaya konan teklifler hem Yunanistan hem de Türkiye tarafından reddedilince İngilizler dünya kamuoyuna Türkiye'nin de bu uyuşmazlığın bir tarafı olduğunu ilan etmişlerdir.

Aslında İngiltere'nin bu toplantılarda ortaya koyduğu düşünce Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sorunun verilecek bir kararla çözülemeyecek kadar karmaşık olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Diğer taraftan adadaki durum gittikçe içinden çıkılmaz bir hal almıştı. EOKA'nın giderek artan şiddet yanlısı eylemlerinin ardından Kıbrıs'ta olağanüstü hal ilan edildi. İngiliz Hükümeti, Vali Sir John Harding aracılığıyla Makarios'a 'kendi kendini yönetim' (self-goverment) önerisinde bulundu. Ancak Makarios öncelikli olarak 'kendi kaderini tayin' (self-determination) ilkesinin kabul edilmesi gerektiğini savunuyordu. Konsensüs sağlanamadığı için bu görüşmelerden de bir sonuç elde edilemedi (Balıkçıoğlu, 2016).

Uzlaşmaz tavırlarından ötürü Makarios İngiliz Hükümeti tarafından sürgüne gönderilmiştir. Dönemin İngiltere Başkanı Harold Macmillan, 12 Haziran 1956 yılında yaptığı konuşmasında 'kendi kendini yönetimi' sağlayacak yeni bir girişimden söz etmiştir (Göktepe, Bilgiç, 2014,s.150).

Ünlü bir hukukçu olan Lord Radcliffe tarafından hazırlanan anayasa taslağı daha görüşülmeye sunulamadan Rumlar tarafından protesto edildiği için başarısız oldu. Anayasa taslağı uygulanmamakla beraber Zürih antlaşmasının temelini oluşturmuştur. İngiltere Kıbrıs sorununun çözümünde kararlıydı ve bunun için ne gerekiyorsa yapmak istiyordu. Hükümet Başkanı Macmillan 1958 yılının 7-9 Ağustos tarihleri arasında Atina ve Ankara'yı ziyaret ederek birtakım temaslarda bulundu. Planda bazı değişiklikler yaparak taraflarca kabulünü sağlamaya çalıştı. Planın yeni şekli Yunanistan ve Kıbrıs Rum tarafınca reddedildi. Türkiye ve Türk Kesimi ise İngiltere ile işbirliği içinde olacağını bildirdi. Planı uygulamakta kararlı olduğunu belirten İngiltere Hükümeti'nin ciddiyeti üzerine EOKA terör faaliyetlerini durdurdu (Balıkçıoğlu, 2016).

Nihayet 5 Şubat 1959 tarihinde İsviçre'nin Zürih kentinde iki ülkenin Başbakanları ve Dışişleri bakanları ile görüşmeler başladı. Görüşmeler sonucunda 11 Şubat 1959 yılında iki ülke Başbakanları bir ortak bildiri yayınlayarak üç önemli belge üzerinde mutabık olduklarını bildirdiler. Bu belgeler şu şekildedir;

- "Oluşturulması kararlaştırılan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal çerçevesini ortaya koyan 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısı' ,

- İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf olduğu bir 'Garanti Antlaşması' taslağı,
- Türkiye Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf oldukları bir 'İttifak Antlaşması' " (Sönmezoğlu, 1991, s.23).

Türkiye ve Yunanistan arasında uzlaşı sağlanmıştı; ancak bu uzlaşmayı Kıbrıs'taki iki kesim ve İngiltere'nin de kabul etmesi gerekiyordu. Bunun akabinde 17 Şubat 1959 yılında Londra'da söz konusu tarafların bulunduğu ikinci bir konferans düzenlendi. İngiltere Zürih'te kabul edilen metinleri, Ada da, egemenliğinin kendinde olması koşuluyla kullanabileceği iki üs verilirse metni kabul edeceğini bildirmiştir. Kıbrıs Rum lideri Makarios bu anlaşma metinlerini onaylamak istememesine rağmen 'evet' demeye 'ikna edilerek' 19 Şubat'ta söz konusu belgeler taraflarca imzalanmıştır (Tüzünkan, Koldaş, 2004).

Üzerinde anlaşmaya varılarak oluşumu gerçekleştirilen 'Bağımsız Kıbrıs' düzeni belirtilen üç temel anlaşma metnine dayanmaktadır. Bunlardan 'Garanti Antlaşması'nda İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü, bağımsızlığı ve güvenliğini ve Anayasa da belirtilen düzeni tanırlar ve garanti ederler. Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesi gereğince Antlaşma'nın koyduğu kurallara uyulmadığı takdirde, garantör devletlerden herhangi biri bozulan düzeni yeniden sağlamak için sınırlı olarak harekete geçme hakkını muhafaza eder (Demirel, 2016).

İkinci Antlaşma metni olan İttifak Antlaşması, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında, tarafların savunma konularında işbirliği yapmaları ve Kıbrıs Cumhuriyetine yönelik herhangi iç ve dış saldırılara karşı ortaklaşa önlem almalarını içermektedir (Erçakıca, 2013).

1960 Kıbrıs Anayasa'sına temel oluşturan "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" nda ise başkanlık sistemi ile yönetilen ve iki ayrı topluluğun varlığı esasına dayalı bir siyasi ve idari örgütlenme meydana getirmekteydi. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üzerinde mutabık olunan statü, İngiltere'nin bu yeni devletin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasal düzenin devamlılığını garanti eden devletlerden biri olmasını sağlıyor ve ülkeye Ada üzerinde iki önemli askeri üsse sahip olma imkânını getiriyordu (Sönmezoğlu, 1991, s.24).

1960 yılından sonra İngiltere'nin Kıbrıs ile ilgilenmesi genellikle kriz dönemlerine denk gelmiştir. Nitekim 1964 yılında Makarios'un tek taraflı Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nı feshettiğini açıklaması üzerine İngiltere, bunun tek taraflı olamayacağını bildirmiş ve görüşmelerin başlaması için Londra'da bir 'beşli' konferans çağrısı yapmıştır.

Bu dönemde aktif bir rol almayan İngiltere, bölgede NATO'nun konumunu ve birliğini korumak, özelde ise askeri üslerinin devamlılığı yönündedir. Bununla birlikte İngiltere Ada'da güvenliğin sağlanmasında tek taraflı olarak katılmak istemiyor bu görevi daha çok NATO ve BM gibi örgütlerin sorumluluğuna bırakmayı istemektedir. Nitekim bu isteği BM'nin Ada'ya müdahil olmasıyla sonuçlanmıştır.

15 Temmuz 1974 yılında Ada'da Makarios'a karşı bir darbe oldu ve İngiltere garantör devlet olmasına rağmen aktif bir rol almadı. Bunun en önemli nedeni Kuzey İrlanda'da sorunlar vardı ve İngiltere'nin ekonomik durumu oldukça kötüydü. Müdahalede bulunmamasının bir nedeni de karşısına Yunanistan'ı almak istemiyordu. Kısacası 1974 krizi sona erdiğinde İngiltere artık Kıbrıs'ta sadece fiili olarak değil resmi olarak da Ada'daki rolünü ABD'ye devretmiştir (Göktepe, Bilgiç, 2014, s.160).

6.2.Türkiye'nin Kıbrıs Politikası

1923 yılında Lozan Anlaşması'yla birlikte Türkiye Kıbrıs üzerindeki hak ve iddialarından feragat etmiştir. 1950'li yıllara kadar sessiz bir politika içerisinde bulunan Türkiye'nin asıl amacı komşularıyla iyi ilişkiler içerisinde olmak ve NATO'ya üye olabilmektir. Soğuk savaşın yoğun bir şekilde hissedildiği bu dönemde Türkiye müttefik olduğu İngiltere'nin içişlerine karışma endişesi de diğer bir neden olarak gösterilebilir. Fakat bu durum, Yunanistan'ın 1954'te Birleşmiş Milletlere, self-determinasyon (kendi kaderini tayin hakkı) için başvurması üzerine zedelenmiştir. Yunanistan Ada'da ki Rum nüfusunun çoğunlukta olduğunu belirterek yönetim hakkının kendisine verilmesini istemektedir.

Mesele Yeni Zelanda'nın teklifi üzerine BM Genel Kurulu'nda görüşülmemiş ve bu sebeple Yunanistan istediği sonucu elde edememiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların isteklerinin aksine olumsuz bir sonucun

çıkması Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta olayların çıkmasına neden olmuştur (Keser, 2012, s.183).

Türkiye'nin böyle bir politika izlemesinin diğer nedeni de, Sovyetler Birliği'nin (SSCB) emperyalist yayılmacılığına karşı kendi güvenliğini sağlamaktır. 1925 yılında Türk-Sovyet Saldırmazlık Paktı'nın SSCB tarafından tek taraflı feshi (Güvenç, 6Mayıs2012) üzerine Türkiye güvenliğini pekiştirmek için Kore Savaşı'na asker göndererek 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur. Böylece Sovyet yayılmacılığının karşısında Türkiye değil NATO yer alacaktır. Türkiye'nin Yunanistan ile Balkan İttifakını gerçekleştirmeye ehemmiyet vermesi, Kıbrıs sorununda aktif bir rol oynamamasına neden olmuştur (Kaya, Yeter, 2018, s.217).

1950'li yıllara gelindiğinde Türkiye, yeniden Ada siyasetinin bir parçası olmuştur. Ada'nın geleceğinin tespiti konusunda artık Türkiye bir taraf konumuna gelmiştir. Böylece Türkiye Ada'da zaten var olan sorunların bir tarafı haline gelerek, devam eden dönemlerde temel dış politik problemleri arasına Kıbrıs'ı da dâhil etmiştir. Türkiye Lozan'da tamamen vazgeçilmiş olan Kıbrıs'a "*ne alınsa makbuldür*" düşüncesiyle geri dönüyordu (Sözmezoğlu, 1991).

1955 yılında Kıbrıs'ta İngiltere'ye karşı Rum Kesimi tarafından silahlı direniş başlamış ve İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Hükümetlerini Londra'da toplantıya çağırmıştı. Bu toplantıya Türkiye adına Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu katılmış ve Ada'daki mevcut durumun korunması, aksi durumda Ada'nın iadesi söz konusuysa Ada'nın Türkiye'ye verilmesi gerektiğini savunmuştur. İleriye dönük çözüm olarak 'kendi kendini yönetimi' önermiştir.

Yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır. İlk başlarda Kıbrıs'ın İngiltere yönetiminde kalmasını destekleyen Türkiye bunun mümkün olmadığını anladığında önce Ada'nın Türkiye'ye iadesini istemiş ancak sonrasında ise Ada'nın Türkiye ile Yunanistan arasında taksim edilmesini politika olarak benimsemiştir (Kaya, Yeter, 2018).

Ancak 1963 tarihinde Rumların Türklere karşı saldırılarının artması ve 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Türklerini fiilen yönetimden uzaklaştırmalarından ötürü Türkiye tarafından Cumhuriyetin devamının söz konusu

olmadığı anlaşılmıştır. 1963 yılı Aralık ayında 'Kanlı Noel' katliamının yaşanması üzerine Türkiye Ada'ya müdahale etmek istemiştir ancak Amerika hükümeti tarafından engellenmiştir. 1967 yılında Yunanistan'da Albaylar Cuntası yönetime el koyunca Kıbrıs Rum tarafında da Makarios'un ENOSİS yanlısı politikaları terk etmesi Rum tarafında çatışmalara neden olmuştur. Artık olaylar Rum Kesimi tarafından bir iç meseleye dönmüştür.

1974 yılına kadar olaylar şiddetli bir şekilde devam etmiş ve 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı yapılan hükümet darbesi başarı kazanması, Türkiye'nin yeniden harekete geçmesine neden olmuştur. Müzakereler yoluyla sorunu halletmeye çalışan Türkiye, gerekli desteği bulamamıştır. Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan toplantıdan çıkan kararla Garantörlük Antlaşması'nın 4'üncü maddesine göre Ada'ya tek taraflı olarak müdahale etmiştir.

Türkiye'nin bu ilk çıkarmadaki tezi, 'eski durumun yeniden tesisi için Garanti Antlaşması'nın kendisine tanıdığı hakları kullanma' temeline dayandırmıştır (Sönmezoğlu, 1991, s.106) Bu harekât sonucunda Cenevre görüşmelerine katılan Türkiye, iki toplumun ayrı birer gerçeklik olduğunu ve 'federal devlet' tezinde anlaşabileceklerini savunmuştur.

Sonuç olarak Cenevre görüşmelerinden sonuç elde edilemeyince Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) Ada'ya ikinci harekâtını gerçekleştirdi. Kıbrıs'ın 1/3'ini denetimi altına alan Türkiye, savunduğu tezlerden 'iki bölgeli federasyon' için gerekli şekil şartını sağlamış oldu. Bu dönemden itibaren Türk tezi, harekât öncesindeki hukuki yapının değiştirilmesi üzerine kurulmaya başlamıştır. Nitekim 1975 yılında kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) kuruluş bildirisindeki ilk amacın Kıbrıs Rum topluluğuyla iki-bölgeli bir federasyon çerçevesinde birleşmek olduğunu ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın federal bir yapıyı öngörecek şekilde değiştirilmesine kadar geçecek olan sürede böyle bir yola başvurulduğunu açıklamıştır (Sönmezoğlu, 1991).

1974'e kadar Kıbrıs Cumhuriyeti çatısı altında bir çözüm arayışından uzaklaşılmamıştır. Türkiye 1964 yılından beri yapılan konferanslarda devamlı olarak garantörlük haklarının arttırılmasını istemiştir. Bunun en önemli nedeni Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkının haklarını güvence altına almak ve resmileştirmektir. Buna

karşılık Kıbrıslı Rumlar Garantörlüğün tamamen kaldırılması ve yönetimin kendilerinde olmasını talep etmiştirler. Rumların istekleri zaman zaman kabul edilse de taleplerinin sürekli devam etmesi iki kesimin uzlaşmasını engellemiştir.

1974 Barış Harekâtı sonrası ortaya çıkan iki bölgeli yapı demografik düzenlemelerle de desteklenince Türkiye'nin tezi iki bölgeli, iki toplumlu federasyon olmuştur. Önce 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devletinin sonrasında da 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilanları artık ÜNİTER Kıbrıs Cumhuriyetine dönüşün yolunu Türkiye açısından kapamıştır (Tezel, 2018).

Dünya devletleri tarafından kabul görmemiş olsa da Türkiye sorunu fiilen istediği şekilde çözümlemiş ve Ada'da iki bölgeli bir yapı tesis etmiştir (Tezel, 2018, s.109). Yunanistan'ın AB üyeliği, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adına üyelik başvurusu ve üyeliği, Kıbrıs'ı, ulusal bir hedef olarak gördüğümüz AB üyeliği konusunda Türkiye'nin önüne engel olarak çıkarmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki stratejik ve askeri üstünlüğü AB'nin devreye girmesi ile kaybedilmiştir. 12-13 Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye üyelik statüsü verilmediğinde, bir yandan AB ile siyasi diyalogu durdururken öte yandan Kıbrıs'ta bu zamana kadar söz edilmemiş iki devletli konfederasyon tezini savunmaya başlamıştır.

1999 yılında gerçekleşen Helsinki zirvesiyle birlikte, Türkiye'ye AB adaylığı verilmiştir. Bununla birlikte iki millet arasındaki sorunun Rum tarafından kaynaklanmadığı ispatlanırsa, Rum kesiminin de Kıbrıs Cumhuriyeti adına Avrupa Birliği üyesi olabileceği belirtilmiştir.

2004 yılında yapılan referandumda çözümsüzlüğün Rum kesiminden kaynaklandığının dünya devletlerince kabul edilmesine rağmen Rumlar artık AB üyesi olmuştu (Sandıklı, Akçadağ, 2011). Türkiye AB ile olan ilişkileri ve Kıbrıs Sorunu arasında hassas dengelere dayanan bir politika yürütmek durumundadır.

Ada üzerinde Türk nüfusu var oldukça Türkiye'nin Kıbrıs'ta bir belirleyici güç olarak varlığını sürdürmesi artık geri dönülmez bir noktadır. Türklerin hafızasındaki Girit örneği Kıbrıs'a yönelik kaygıların tarihsel köklerini beslemektedir. Ada'da hiç

Türk yaşamıyor olsaydı dahi, tıpkı Ege adalarının durumu gibi, Kıbrıs'ın stratejik konumu Türkiye'nin mutlak suretle bu coğrafya üzerine askeri ve politik strateji belirlemesi gereğini ortaya koymaktadır (Tezel, 2008, s.110).

6.2.1.Kıbrıs Türk Tarafının Tezleri

Kıbrıslı Türklere göre Kıbrıslı diye bir tanım yoktur ve Kıbrıs'ta iki ayrı topluluk vardır. Bu nedenle Kıbrıslı Türkler azınlık değil, örgütlü siyasal topluluktur. Sayısal oran self-determinasyon için kullanılamaz; tam tersine her iki toplum Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki eşit kurucularıdır. 1963 yılından sonra Kıbrıslı Türkler, Rumların saldırılarına maruz kalmışlardır ve bu durum 1974 yılına kadar devam etmiştir. 1974 yılına kadar Kıbrıslı Türkler 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ve Garantörlük Antlaşması'nın devamı niteliğinde politikalar izlemiştir. Ancak başarılı olamadılar (Efegil, Olcay, 2014).

1974 yılından sonra 'gevşek federasyon' tezini savundular. Gevşek federasyon bir devlet-iki yönetim şeklindedir. 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan ederek bu haklarını kullanmış oldular. Böylece Ada'da iki ayrı yönetim oldu. Türklerin Federasyon tezi; iki kesimli ve iki bölgeli federal devletin yetkileri bağımsız federe devletler tarafından federal devlete devredilmeliydi. İki federe devlet arasında güven sağlandığı takdirde federal devletin yetkileri genişletilebilirdi.

Türklerin ilk hedef olarak kimliklerinin muhafazası, bağımsızlıkları ve güvenliklerinin sağlanması gibi konulara ağırlık vermektedirler. Federe devletlerin eşit bir şekilde haklardan yararlanmasını istemektedirler (Olcay, 2014, s109).

1975 yılında Kıbrıslı Türkler, olası kurulacak federal devlet hakkındaki önerilerini hazırladıkları metinde şöyle izah etmektedirler: iki federatif devletten oluşan bağımsız, bağlantısız iki kesimli ve iki bölgeli federal bir devlet sistemi olmalıdır. Federal devlet geniş yetkilere sahip olmayacaktı ve federe devletlerin her birinin başka bir devletle birleşmesi yasaklanacaktı. Kıbrıslı Türklerin bu istekleri Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilmedi. Türklerin hiçbir isteğini kabul etmeyen Rum tarafı Türkleri halen azınlık olarak görmektedir. 1983'de KKTC'nin ilanına kadar bazı noktalarda haklarından feragat eden Türk kesimi olmasına rağmen hiçbir şekilde çözüme yanaşmayan Rum tarafı ikna edilemedi.

KKTC'nin ilanından sonra Rauf Denktaş yaptığı açılamasında amaçlarının 'Kıbrıs federal devletinin eşit kurucu ortağı olmak' olduğunu açıkladı. Bunu belirtmedeki amaç KKTC'nin hiçbir devlet ile birleşmeyeceğinin altını çizmektir. Kıbrıslı Türklerin, gündeme getirdiği diğer somut öneriler

Şunlardır;

1. Maraş'ın belli bir kısmı (Dikelya'nın doğusu ile güneyde Rum ileri savunma çizgisine kadar) ve Lefkoşa Uluslararası Havaalanı, Birleşmiş Milletler Geçici Gözetleme idaresine bırakılacaktı.
2. Lefkoşa Uluslararası Havaalanı, Birleşmiş Milletler'in gözetiminde, iki tarafın yararına olacak şekilde, sivil uçuşlara açılacaktı.
3. 1981 yılında kurulan Kayıp Kişileri Araştırma Komitesi yeniden faaliyete geçirilecekti.
4. Güven artırıcı önlemler paketi uygulamaya konulacaktı. Bu çerçevede, her iki taraf, birbirlerinin, ticaret, turizm ve iletişim sahalarındaki çıkarlarını zedelemekten kaçınacaktı" (Olcay, 2013, s.119).

Taraflar, Kıbrıs'a verilen bütün ekonomik yardımlardan eşit şekilde faydalanacaktı. İki taraf arasında, ticaret, turizm, belediye hizmetleri ve su kaynakları gibi alanlarda işbirliği ortamı oluşturmak amacıyla ekonomik ve teknik komisyonlar kurulacaktı. Karşılıklı kültürel işbirliği olanakları araştırılacaktı. Her iki taraf, her türlü provokasyondan ve güç kullanımından veya tehdidinden sakınacaktı. Bu bağlamda, Türkiye, Ada'dan 1,500 askerini geri çekeceğini açıklayacaktı" (Olcay, 2013, s.119).

Ancak Türklerin federasyon tezi 1997 Lüksemburg zirvesine kadar devam etmiştir. Kıbrıs Rum tarafı tüm Ada halkı adına AB'ye üyelik başvurusunun kabul edilmesine tepki olarak Türkler konfederasyon tezini savunmaya başlamıştır. Bu teze göre, taraflar iki egemen ve eşit statüde olacak, her birinin demokratik kurumları ve yasama organları olacak, toplumsal olarak eşit statüde olacaklardır.

Ayrıca Garanti Antlaşması'nın yürürlükte kalacağı da ifade edilmiştir. İki kesimin kabul etmesi halinde Kıbrıs konfederal devleti AB'ye tam üyelik için girişimde bulunabilecektir. Ancak yeni kurulan devlet, AB üyesi olana kadar, Türkiye ile özel antlaşmalar imzalayacak ve AB üyesi olmayan Türkiye bu sayede birliğin tam üyesi gibi Kıbrıs konfederal devletiyle ilişkiler içerisinde olacaktır (Tamçelik, 2014). Böylelikle AB ülkelerinin Kıbrıs'ta sahip olacakları haklardan yararlanabilecektir.

KKTC ve Türkiye arasında bir taslak program hazırlandı ve Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne tam üye olana kadarki zamanda aynı doğrultuda bu plan uygulama alanına konulacaktı.

Bu taslak metinde öncelikli olarak mali ve ekonomik işlerle ilgili konularda, bunu takiben dış politika, güvenlik ve savunma gibi konularında da ortaklık esas alınmıştır. Bu doğrultuda KKTC dünya devletleri tarafından tanınana kadar Türkiye ile uluslararası siyasette özel ilişkiler kurmaya devam edecektir. KKTC ve Türkiye'nin meclislerinin ve bakanlıklarının da içinde bulunduğu bir 'Ortaklık Konseyi' kurulacaktı. Kıbrıs Türk tarafı ile Rum tarafı arasında güven problemi yaşanıyordu. Rumların Kıbrıslı Türkleri azınlık durumuna sokacak federal bir devlet kurmak istemeleri, AB'ye üye olarak dolaylı ENOSİS'i gerçekleştirmeleri, kendi polis teşkilatlarını kurup halkı silahlandırmaları gibi nedenler Türk tarafını endişeye itmiştir.

Türkler bu endişelerinin giderilmesi için, iki bölgeli ve siyasi eşitliğin sağlandığı ortaklığa dayalı bir 'Ortaklık Tezini' savunmaya başlamıştırlar. Ada'da kalıcı bir çözümün sağlanması için KKTC'nin tanınmasının ve Ada'da iki ayrı devletin varlığının kabul edilmesinin gerekliliğini savunmaktadırlar (Olcay, 2014). 1960 yılından Barış Harekâtına kadar geçen sürede Türklerin yaşadıkları kötü zamanların yeniden gerçekleşmemesi için Türkiye'nin Garantörlüğünün devam etmesini istemektedirler.

Türk tarafı lideri Denktaş bu gelişmeler doğrultusunda Rum lideri Klerides'e düşüncelerini bir belgeyle iletti. Belgenin içeriğinde KKTC ve Rum kesimini ayrı kurucu devletler olduğunu, uluslararası ilişkiler ve Avrupa Birliği ile ilişkilerde ortak dış temsilcilikleriyle yürütüleceği ve tek uluslararası kişiliğe sahip 'Yeni Ortaklık Devleti'nin' kurulmasını teklif ediyordu. Ortaklığı zedeleyecek bir durum söz konusu olduğunda kurucu devletler birbirinden ayrılabileceklerdi. İki kurucu devlet arasındaki ilişki mümkün olduğunca en az düzeyde olacaktı.

Kurucu devletlerden herhangi biri diğeri yerine söz hakkına sahip değildir. Eşit haklara sahip devletlerin kendi anayasaları olacaktır. Böylelikle güvenlik, adalet, vatandaşlık ve kamu düzeni ile ilgili konularda egemen haklarını muhafaza edeceklerdi.

Ortak devletler üçüncü dünya ülkeleriyle ayrı ayrı kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkiler içerisinde olabilirler. Denktaş'a göre iki kesimin eşitliğine ve işbirliğine dayalı bir devlet ancak uzun süreli bir şekilde hayatta kalabilirdi (Olcay, 2014).

6.3.Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan, Ada'nın kendisinde kalma fikrine iç savaş nedeniyle ve İngiltere'nin tepkisini almamak için sessiz kalmıştır. Yunanistan konunun ileriki zamanlarda iki ülke hükümeti arasında halledilebileceğini belirtmiştir (Özgür, 2015). Yunanistan ve Kıbrıs'ta bu dönemde ağırlıklı olarak ENOSİS fikrini savunan kesim sol kesimdir. 1946 yılından sonra da Kıbrıs Kilisesi konuya dâhil olmuştur. 1947 yılında olaya daha sıcak bakan Yunanistan, Meclis'te ENOSİS görüşlerini dile getirmiştir.

1948 yılında Yunanistan Kralı İngiltere ve ABD'nin tepkisini almamak için, Ada'nın Yunanistan'a verilmesi durumunda İngiliz üslerinin Ada'da ki mevcut konumunun devam etmesine ve hatta Yunanistan'da İngiltere ve ABD'ye yeni üs imkânları sağlanabileceğini bildirmiştir.

Bu arada Kıbrıs'ta yönetimi ele alan Kıbrıs Kilisesi Başpiskopos'u Makarios halkın ENOSİS isteyip istemediğini anlamak için bir plebisit düzenlemiştir. Bu oylama sonucunda halkın % 96'sının Enosis yanlısı olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan Yunanistan kamuoyu, konunun üzerine giderek sürecin hızlanması için Yunan hükümetine baskı kurarken, Makarios da Yunanistan'a giderek sürecin daha da hızlanmasına neden olmuştur. Yunan Hükümetiyle ortak karar alan Makarios ENOSİS fikrini BM'ye taşımıştır.

Ancak Birleşmiş Milletler bunu reddetmiştir. Sorunun BM yoluyla halledilemeyeceğini gören Makarios 1 Nisan 1955 yılında İngiltere'ye karşı silahlı eylemlere başlamıştır (Sönmezoğlu, 1991). Aynı yıl İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında Londra'da bir üçlü konferans gerçekleşmiştir. Ancak Yunanistan'ın uzlaşmaz tutumu yüzünden toplantıdan bir sonuç elde edilememiştir.

Yine aynı tarihte Kıbrıs Valisi ve Makarios arasında da bir takım toplantılar gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerden de bir sonuç alınamamıştır. 1955 yılında ENOSİS

yanlısı Yunan Başbakan Aleksandros Papagos'un ölümü üzerine yerine gelen Konstantinos Karamanlis Papagos'tan farklı bir politika izlemiştir. Olayı İngiltere'nin iç sorunu olarak göstermeye çalışmıştır.

Yunanistan'ı olayın dışında tutarak Türkiye'nin de taraf olmasını engellemek istemiştir. Aslında BM'yi de sorunun dışında tutmak istemiş ancak sonraları bu düşüncesinden vazgeçmiştir (Babaoğlu, 2018).

1955'li yıllardan itibaren Türkiye taraf ülkelerden biri geline gelmiştir. Türkiye eğer Ada'da söz sahibi olacak bir devlet varsa bu en çok Türkiye'nin hakkıdır diyerek ENOSİS'e karşı Taksim tezini savunmuştur. Bu Yunan Parlamentosu'nda şiddetle eleştirilerek, şayet Türkiye Ada'daki isteklerinden vazgeçer ve İngiltere Ada'ya bağımsızlık verirse Yunanistan Ada'dan çekilmeye hazırdır (Sözmezoğlu, 1991).

Yunan Parlamentosu'nda bu konular görüşülürken Kıbrıs'ta Makarios İngiliz İşçi Partisi başkanıyla yaptığı görüşmede Kıbrıslıların 'kendi kendine yönetime' 'evet' dediklerini bildirmiş ve bu durumun BM kontrolü altında olmasını istemiştir. Makarios'un amacı ENOSİS fikrinden vazgeçmek değil daha çok Türkiye'nin Taksim tezini askıya almak için yapılmış bir plandır. Tüm bu yaşananlardan sonra 1959 yılında Zürih'te İngiltere, Yunanistan ve Türkiye anlaşmaya vardılar ve Zürih'te kararlaştırılan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerini Londra görüşmelerinde attılar. Ancak Makarios bazı noktalarda özellikle garantörlük konusunda antlaşma metnini imzalamak istememiştir. Fakat imzalamazsa Yunanistan Hükümeti Kıbrıs sorununda yanında yer almayacağını bildirmesinden ötürü imzalamak zorunda kalmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in ölümü ile sarsılmıştır (Tansel, 2010).

Karamanlis yerine gelen George Papandreu Hükümeti, Kıbrıs sorununa farklı yaklaşmıştır. Papandreu, Kıbrıs'ın NATO'ya daha az bağımlı olması, Garantörlük Antlaşması'nın kalkması ve sorunun BM tarafından çözülmesi görüşündedir.

1967 yılına kadar Türkiye ve Yunanistan arasında gergin bir dönem söz konusudur. 1967 yılında Yunanistan'da askeri cuntanın yönetime el koyması bir dönüm noktasıdır. Askeri yönetim Türkiye ile görüşme talebinde bulunmuştur. Türkiye görüşmeyi kabul etmiş ancak görüşmelerden bir sonuç elde edilememiştir.

Askeri yönetim 15 Temmuz 1974 yılında görüş ayrılığı yaşadıkları Makarios'a karşı bir darbe yaparak yerine EOKA terör örgütü kurucusu Nikos Sampson'u getirmişlerdir (Sönmezoğlu, 1991).

Ada'da artan çatışmalar neticesinde 20 Temmuz 1974 yılında Türkiye Garantörlük Antlaşması'nın 4'üncü maddesi gereğince Ada'ya müdahale etmiştir (Savrun, s.266). Bu müdahale ile Yunanistan'daki askeri yönetimin de sonu gelmiştir. Barış Harekâtı Yunanistan ve Rum Kesimi arasında krize neden olmuştur. Bu kriz Andreas Papandreu'nun Yunanistan Başbakanı seçilmesiyle beraber aşılmıştır.

Papandreu, Yunanistan'ın dış politikasının ilk hedefini Türkiye'nin Kıbrıs'ı işgaline son vermek olarak açıklamıştır. Hatta 'Lefkoşa karar verir, Atina destekler' savı milli bir slogan haline gelmiştir (Tezel, 2008, s.118). 1981 yılında Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üye olmasıyla birlikte sorunu Avrupalılaştırarak farklı bir boyuta taşıdı.

Bu dönemde Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olması tezini savunmuştur. Türkiye'nin AB'ye üyelik başvurusunda bulunması, Yunanistan'ı Türkiye karşısında güçlendirmiş oldu. Çünkü Türkiye AB ilişkilerinde olumlu atılan her adım karşılığını Kıbrıs'ta buldu. Böylece ENOSİS faaliyetleri ile kurulamayan birliktelik AB politikaları ile kurulmuş oldu. Kıbrıslı Rumlar 2004 yılında referanduma hayır demelerine rağmen AB üyesi oldular.

AB üyesi olan Kıbrıs ekonomik sorun yaşayan Yunanistan'ı da büyük bir külfetten kurtarmış oldu. AB'ye dâhil olan Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'ı ekonomik bir külfetten de kurtarmış oldu. Bundan sonra Ada'daki Rum politikaları yalnız Yunanistan'ı değil bütün AB ülkelerini ilgilendirmektedir (Tezel, 2008).

6.3.1.Kıbrıs Rum Tarafının Tezleri

Kıbrıslı Rumlar 1931 yılında İngiltere hükümetine karşı ENOSİS düşüncesiyle ayaklanma çıkardılar ve Ada halkının % 80'ini oluşturan Rumlara self-determinasyon hakkının tanınmasını istediler. Bu hakkın tüm Kıbrıs halkına verilmesini ve 'çoğunluğun yönetimi' anlayışına uygun bir şekilde bu arzularını dile getirmişlerdir. Ancak İngiliz hükümeti tarafından bu tezleri reddedilmiştir. İngilizler şayet Türklere

self-determinasyon hakkı verilirse Birleşmiş Milletler Şartı'na ters düşüleceğini ve Ada'nın bölüneceğini dile getirmişlerdir. İngilizlerin bu düşünceleri uzun yıllar devam etmiştir (Göktürk, 2008).

1955 yılında self-determinasyon için BM'ye başvuran Rum lider Makarios'un istekleri BM tarafından da kabul görmeyince silahlı eylemlere dönüştürerek Türk halkını yok etmeyi amaçlamışlardır.

1963-1974 yılları arasında Ada'da yoğun çatışmalar olmuştur. Ancak Yunanistan'da gerçekleşen darbe adadaki olayların tüm seyrini değiştirmiştir. Rumlar Ada'nın geleceğiyle ilgili kararlara çoğunluğun söz sahibi olduğunu belirttiği ÜNİTER devlet için yoğun bir çaba içine girdiler. Özellikle Makarios 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen Türklerin haklarını yok etmeye ve Türkleri Ada'da azınlık durumuna düşürmeyi hedeflemiştir. 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra yapılan görüşmelerde Kıbrıs Rum kesimi ÜNİTER devlet modeli yerine katı federal devlet tezini savunmaya başlamışlardır. Bu teze göre Rumlar Türklere self-determinasyon hakkını tanımayı reddetmişlerdir. Bunun yerine Rumlar, "toplumların yeni anayasal otoriteye yetki devretmesinden" ziyade, "federal anayasanın, toplumlara (cemaatlere veya topluluklara) yetki devretmesi" görüşünü savunmaktadırlar (Olcay, 2014, s.76).

Bu düşünceyi açıklamak gerekirse, tüm yetki federal devletin olacak ve federe devletler, federal devlet tarafından kontrol altında olacaktı. Aslında Rum kesimi ÜNİTER devlet anlayışını tamamen ortadan kaldırmamıştır. Yeni kurulacak devlet toplumsal unsura göre değil daha çok daha çok coğrafi unsura göre şekillenecekti. Bu sebeple Rumlar toplumsal olarak iki kesimlilik tezine karşı çıkmaktadırlar. İki kesimlilik demek Kıbrıs'ı bölmek anlamına geliyordu. Aslında Rumlar, tek devlet, tek millet ve tek uluslararası kimlik olmalı ve yetkinin tümüyle federal devlette olması görüşündedirler.

Rumlar ağırlıklı olarak AB'ye üyelik konusunda önem vermektedirler. Üyeliğin gerçekleşmesiyle Ada'daki Türk tarafına ve Türkiye'ye isteklerini rahatça kabul ettirebileceklerdi. Bununla beraber Kıbrıs'ta bulunan Türk askerini de Dünya'ya işgalci olarak göstereceklerdi (Tezel, 2008).

BÖLÜM 7. SONUÇ

Kıbrıs sorunu ile alakalı bu zamana kadar birçok belge ve öneri sunulmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinden Perez de Cuellar ve Buthros Gali'nin sunduğu belgeler kapsamlı belgeler olmasına rağmen iki tarafın uzlaşmaz tutumundan ötürü başarıya ulaşamamıştır. Birleşmiş Milletler'in ortaya koyduğu son belge Kofi Annan belgesidir. 2002 yılından 2004 yılına kadar üç kere revize edildikten sonra nihai belge 24 Nisan 2004 yılında iki halkın eş zamanlı olarak referandumuna sunulmuştur. Türk kesimi plana 'evet' derken Rum kesimi yüksek bir oranla 'hayır' oyu kullanmıştır. Planın yürürlüğe girebilmesi için iki kesimin 'evet' demesi gerekiyordu. Rum tarafı hayır demesine rağmen AB tarafından ödüllendirilerek birliğe üye olarak kabul edilmiştir.

1999 Helsinki Zirve'sinde AB, Türkiye'nin önüne Kıbrıs sorununu getirerek üyelik süreci için sorunun halledilmesinin gerekliliğini belirtmiştir. Türkiye AB üyeliği için 'milli dava' olarak benimsenen Kıbrıs meselesini ikinci plana itmiştir. Bunun üzerine Türkiye, Annan planının kabul edilmesi için KKTC'de plana yönelik olumlu söylemlerde bulunmuştur. Ancak Rum kesimi plana hayır demesiyle tüm dengeleri altüst etmiştir. Kıbrıs Rum kesimi tüm Ada halkı adına 1 Mayıs 2004'te AB'ye üye edilmiştir. Türkiye, KKTC'nin kuzeydeki egemenliğinin devam edeceğini belitmiş ve Rum kesiminin tüm Ada halkı adına AB üyeliğinde yetkili olmadığını dile getirmiştir. Tüm bu yaşananlar neticesinde Kıbrıs sorunu dünya gündemini uzunca yıllar meşgul edeceği apaçık ortadadır. Türkiye ve Türk tarafı üzerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmiştir. Bundan sonraki tutumları da birbirlerinin haklarını gözetip dünya devletlerine Türkiye'den ayrı bir Kıbrıs'ın düşünülemeyeceğini net bir tavırla sergilemelidirler.

ÖNERİLER

KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti ulusal devlet politikalarının başarı ile sonlandırmasını hedefliyor ve Kıbrıs adına ilelebet çıkarlarını gözetiyorsa, Kıbrıs da nelerden feragat edeceğine, nelerin verilip nelerin verilemeyeceğini tüm şeffaflığı ve netliği ile masaya koymalıdır. Belirlenecek olan vazgeçilmezler Rum Kesimi tarafından kabul görmedikçe, hiçbir ara formül ve müzakere sürecinin kat-i suretle kabullenilmeyeceğini belirtmelidir. Daha net bir şekilde açıklamak gerekirse tüm dünyaya verilmesi gereken mesaj; KKTC, hukukuna, devletine, hükümetine ve demokratik yapısına itibar edilmediği sürece hiçbir müzakerede bulunulmayacağıdır.

Kıbrıs Türk halkının toprak, limanlar ve taşınmazlarının haklarını da kapsayan tüm yetkileri ile Türkiye'nin Ada üstündeki etkin garantörlük haklarının ve fiili durumunun devam etmesi, bağımsız ve egemen KKTC'nin uluslararası arenada kabul görmesi gibi nedenlere Türk tarafı öncelik vermelidir. Şayet Türk tarafı netliğini ortaya koymadığı sürece, bilinmelidir ki Rumların, Kıbrıs'taki Türk varlığının ortadan kaldırılması ile ilgili girişimlerde bulunacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Annan Planıyla beraber güvenlik konusunda özellikle silahların adadan temizlenmesiyle ilgili Rum Kesimini tatmin edecek tutumlara yer verilmesi konuyu daha da derinleştirmiştir. Ada'dan Türk askerinin çıkması demek Türk tarafının savunmasız bırakılması ve bilhassa Türkiye'nin dışarıdan gelecek tehditlere karşı Akdeniz'de kendini koruyamaması anlamına gelmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın Ege denizindeki adalara balistik füze konuşlandırması olası bir savaş durumunda Türkiye'nin Ege ve Akdeniz'den kuşatılmasına ve savunmasız bırakılmasına neden olacaktır. Öte yandan Ada'da ki Türk askerinin varlığı Türkiye'nin Ortadoğu ve özellikle doğu Akdeniz'de elinin güçlenmesine ve söz hakkı olmasına katkı sağlar.

Türk kanadı, Yunan-Rum ittifakının hedeflerinin önüne taş koyarak ve Rumları da iki eşit-egemen devlet bünyesinde buluşturmaya mahkûm ederek, ulusal çıkarları gözetmelidir. Ada'da ve bölgedeki istikrarı devam ettirecek nihai yol, KKTC'nin tanınmasıyla birlikte egemenliğine ve KKTC ulusuna kol kanat germektir.

21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs'taki Rum saldırıları ve akabinde yaşanan ‘Kanlı Noel’ olayları birçok masum türkün ölümüne sebep olmuş ve ardından yaşanan gelişmeler, egemenlik kavramı ile örtüşmeyen federal-konfederal sistemlerin kolaylıkla yıkılabileceğini kanıtlamıştır. Buna istinaden egemenlikle ve coğrafi olgularla örtüşmeyen bir anlaşma ve uzlaşma şekli, uzun vadeli olmayacağı gibi AB nezdinde de Kıbrıs'ta Türk varlığının sürekliliği için gerekli olan garantiler de elde edilemeyecektir. Bu nedenle kalıcı ve sürdürülebilir bir anlaşma zemininde buluşulabilmesi için zaruri olan bir gerçeklik varsa o da; GKRY ile KKTC ilişkisinde bugünkü sınırların iki devlet arasında imzalanacak bir antlaşma ile uluslararası sınır haline gelmesi ve Kıbrıs Türk halkının egemenliğinin mutlak bir şekilde garanti altına alınmasıdır.

Belirtilen ilkelerin karşılık bulabilmesi için hedeflenen gayeler ve vuku bulan gerçekler göz önüne alınarak KKTC'nin tanıtılmasını temel unsur belirleyen, uluslararası arenada hemzeminini ve koşullarını hâlihazır duruma getirecek bir mekanizma geliştirmeli ve hayata geçirmelidir. Eldeki bu donelerin bir göstergesi olarak, GKRY'nin KKTC'nde katiyen hâkim olmadığı, Kuzey Kıbrıs'ı ve Kıbrıs Türk vatandaşlarını temaşada bulunmadığını, onlar adına herhangi bir yaptırım içerisine girmeyeceğini, karar verip almayacağını tüm uluslararası örgütlere ve devletlere kabul ettirmelidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise Kıbrıs meselesi ile ilgili asla geri adım atmayacağını ve bunun ulusal bir dava haline gelmesinden ötürü sonuna kadar sürecin takipçisi olacağını, aynı zamanda sorunun bir Türk-Yunan meselesi haline gelmesinden mütevellit milli çıkarlara zeval verebilecek hiçbir unsura en ufak bir taviz bile vermeyeceğini tüm dünyayı inandırmalıdır.

Tüm bu yaşananlar neticesinde Türkiye ve KKTC milli ideolojilerini açıkça belirtip uluslararası sahnede aktif politikalar gütmelidir. İçerisine girilecek olan yeni süreçte ise izlenmesi gereken politik ve stratejik yol haritası, Kıbrıs'ta iki ulus, iki hâkim devlet, iki demokratik anayasal düzen ve Türk-Yunan eşitliği esas alınmalıdır. KKTC'nin varlığı uluslararası platformlarda kabul görmedikçe ve GKRY ile aralarındaki "eşitlik" kavramı tamamen hayata geçirilip, sağlıklı, sürdürülebilir bir uzlaşma yoluna gidilmedikçe neticeye varılamayacağı ve söz konusu koşullar oluşmadığı takdirde Rum tarafının da bir uzlaşmaya gitme girişiminde bulunmayacağı ya da anlaşma zemini aramayacağı gerçeği de herkese kabul ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

AJANSI, U. İ. (1992). Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri. *Uluslararası İlişkiler Ajansı Yayınları, İstanbul*.

Akgün, S. (2018). Kıbrıs' ta Osmanlı Dönemi Sonrası Sosyal Kimlik Arayışı: Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi/Seeking Social Identity after the Ottoman Period in Cyprus: The Turkish Cypriot Community of Islam. Journal of History Culture and Art Research, 7(2), 418-429.

Aştı, S. (2015). *Kıbrıs sorununun çözümünde birleşme konfederasyon ya da bağımsız iki devlet alternatiflerinin değerlendirilmesi*. Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atakol, K. (2006). Kıbrıslı Türkler ve Rumlar/ Ayrılıkları Kalıcı mı?. *İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları*.

Aydoğdu, A. (2005). Kıbrıs sorunu çözüm arayışları: Annan Planı ve Referandum süreci. Asil Yayın Dağıtım.

Babaoğlu, R. (2018). Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies* XVIII/36 (2018-Bahar/Spring), ss.323-347

Bahadır, H. H. (2016). " Kıbrıs Diye Bir Sorunumuz Yoktur" dan 1974 Müdahalesine Nasıl Gelindi?. *Journal of International Social Research*, *9*(43).

Balıkçıoğlu, E. (2016). Kıbrıs Müzakerelerinde "Taksim" Tartışmaları (1956–1959). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, *1*(2), 30-61.

Bostancı, M. (2015). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânı ve buna yönelik tepkilerin Türk kamuoyundaki yankıları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34(57), 317-356.

Bölükbaşı, S. (2001). Barışçı çözümsüzlük: Ankara'nın ABD ve BM ile Kıbrıs macerası. İmge Kitabevi.

Bulunç, A. Z. (2007). Kıbrıs Politikasının Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları. *Gazi Akademik Bakış*, (01), 73-115.

Cerrahoğlu, Z. Y. (1998). Birleşmiş Milletler gözetiminde Kıbrıs sorunu ilke ilgili olarak yapılan toplumlararası görüşmeler (1968-1990). *Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul*.

Coşkun, Y. (2018). Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) İlanından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Kuruluşuna Kadar Olan Süreçte Kıbrıs Sorunu (1975-1983). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S.64. s.119-143.

Demirer, M. A. (1993). Türkün Onur Sorunu: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, *Turhan Kitabevi, Ankara.*

Demiryürek, M. (2003). II. Güzelyurt tarih buluşması sempozyumu: 2-3 Nisan 2003. Lefke Avrupa Üniversitesi.

Demirel, E. (2016). Türkiye ve Yunanistan'ın tezleri ışığında Kıbrıs sorunu (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Denker, M. S. (2001). Bir Millet ve Devlet'in Yaşama Hakkı Kıbrıs Sorunu. TÜRKAR.

Elmacı, M. Emin. (2018). Kıbrıs Sorununun Kısa Tarihçesi ve Günümüz. *Atatürkçü Düşünce Derneği.*

Efegil, E. (2003). Temel Konular Işığında Annan Belgeseli Analizi. *Gündoğan yayınları.*

Efegil, E. (2003). BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişimi Kofi Annan Planı'nın Analizi. *Gündoğan yayınları.*

Efegil, E. & Olcay, A. M. (2004). Tarafların Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 113-122.

Emircan, M.S. (2000). Kıbrıs Türk Toprağıdır. Ankara: TÜRKAR

Erol, H. (2016). Rauf Denktaş Sonrası Kıbrıs Sorunu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Erçakıca, M. (2013). Devletlerin tanınması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Master's thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).

Demir, N. (2005). Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergis*i, 15(1), 347-367.

Gazioğlu, A. C. (1997). Fikirler Dizisinde Neler Var, Neler Yok?-II. Kıbrıs Mektubu Dergisi, 14-19.

Göktepe, C., & Bilgiç, T. Ü. (2014). İngiliz Güvenlik ve Dış Politikasında Kıbrıs. *Bilig*, (68), 141-168.

Göktürk, T. B. (2008). Rumlar'ın Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *7*(16), 335-363.

Günalp, Ö . (2011). Kıbrıs Sorunu Paradoksunda Görsel Kültür Ortaklığı ve İki Toplum. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 50-69.

Günöz, M. D. (2017). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşu ve Annan Planı.

Gürel, Ş. S. (1993). Tarihsel boyutları içinde Türk-Yunan ilişkileri, 1821-1993 (Vol. 7). Ümit Yayıncılık.

Hasgüler, M., & Özkaleli, F. M. (2010). Kıbrıs' ta Metamorfoz ve Paradigma Değişimi (Vol. 8). International Strategic Research Organization (USAK).

Hüdaverdi, S. (2003). Annan Planı'nın KKTC Halkı Üzerinde Yarattığı Toplumsal ve Psikolojik Etkiler. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*

İsmail, S. (1990). Self-determinasyon ve Kıbrıs Türk halkı. Sabahattin İsmail. Kastaş yayınları.

İsmail, S. (1998). Kıbrıs üzerine bildiriler. Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP).

İsmail, S. (1998). 150 soruda Kıbrıs sorunu. Kastaş Yayınevi.

İsmail, S. (1988). Kıbrıs Barış Harekatı'nın nedenleri-gelişimi-sonuçları. Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.

Kalaycı, İ. (2004). Kıbrıs ve geleceği: ekonomi-politik bir tartışma(No. 89). Nobel Yayın Dağıtım.

Kasım, K. (2007). Soğuk savaş dönemi sonrası Kıbrıs sorunu. Gazi Akademik Bakış, (01), 57-73.

Kaya, Y., & Yeter, B. (2018). Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *20*(2), 215-229.

Keser, U., & Uğurtay, D. U. (2019). Psikolojik harp bağlamında Kıbrıs' ta stratejik güç; su. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti..

Keser, U. (2012). Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *12*(25), 181-226.

Keser, U. (2006). Kıbrıs' ta göç hareketleri ve 1974 sonrasında yaşananlar. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 103-127.

Keser, U., & Uğurtay, D. U. (2019). Psikolojik harp bağlamında Kıbrıs' ta stratejik güç; su. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti..

Kesiktaş, F. G. (2005). Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması: Johnson Mektubu (1960-1965). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta.

Kızılyürek, N. (2009). " Daha önceleri neredeydiniz?": dünden bugüne Kıbrıs müzakereleri (Vol. 43). Birikim Yayınları.

Kurşunoğlu, M. (2015). KKTC Nasıl İlan Edildi?. *Devlet Dergisi*.

Manisalı, E. (2000). Dünden Bugüne Kıbrıs. Gündoğan yayınları.

Olcay, A. M. (2014). Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları-(Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış) (Vol. 2). Gündoğan Yayınları.

Oran, B. (2015). Türkiyeli gayrimüslimler üzerine yazılar. İletişim yayınları.

Orhun, F. Ç. (2019). KKTC Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'ın Annan planı sürecindeki mücadelesi. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti..

Öksüzoğlu, O. (2003). Dünüyle-Bugünüyle Kıbrıs Türkleri. Hamle Yayınları

Özakman, T. (2012). Çılgın Türkler–Kıbrıs, Bilgi Yayınevi.

Özgür, P. S. (2015). Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, *15*(57).

Savrun, E., & Tınal, M. (2017). Soğuk Savaş Döneminde İngiltere Ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies XVII/34 (2017-Bahar/Spring)*, 349-371.

Sönmezoğlu, F. (1984). Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 38(3-4).

Sönmezoğlu, F. (1991). Tarafların tutum ve tezleri açısından Kıbrıs sorunu:(1945-1986).

Şengün, S. (2016). Türk Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu: AK Parti ve CHP'nin Kıbrıs Politikaları. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*

Tamçelik, S. (2008). *Kıbrıs Meselesinin Çözüm Plânları (BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre).* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Tamçelik, S. (2008). Kıbrıs'ta Federal Çözümü Destekleyenlerle, Karşı Çıkanların Görüşleri ve Bunların Mukayesesi. *Journal of Social Sciences*, 83.

Tamçelik, S. (2012). Kıbrıs' ta Gali Plânı'na Göre Toprak Meselesi. *Gazi Akademik Bakış*, (11), 103-130.

Tamçelik, S. (2012). Kıbrıs'ta Toprak Müzakereleri ve Tarafların Çözüm Kriterleri (1974-1990). *Journal of International Social Research*, 5(23).

Tamçelik, S. (2012). *Kıbrıs' taki çatışmanın hukukî boyutu*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Tamçelik, S. (2013). Kıbrıs' ta BM Tarafından Gerçekleştirilen Toplumlararası Görüşmelerin Safhaları ve Analitik Özellikleri. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8, 5.

Tamçelik, S. (2014). BM Çözüm Planlarına Göre Kıbrıs'ta Kurulmak İstenen Federasyonun Ekonomik Yapısı ve Özellikleri. *Electronic Turkish Studies*, *9*(1).

Tamçelik, S. (2015). Kıbrıs'ta Gali Fikirler Dizisinde Müzakere Süreci ve Temel Özellikleri. Kuzey Kıbrıs, 95.

Tansel, Ö. (2010). *Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Tekin, S. (2007). Annan planı referandumu sürecinde ortaya konan eleştiriler ışığında Türkiye'nin resmi Kıbrıs politikasının yeniden değerlendirilmesi (Doctoral dissertation, İstanbul Bilgi Üniversitesi).

Tezel, A. (2008). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi*. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Türk, H. S. (2003). Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı. Ankara: TESAV Yayınları.

Tüzünkan, M., & Koldaş, U. (2013). Hükümranlıktan Annan Planına: Ana Hatlarıyla İngiltere Dış Politikasında Kıbrıs: 1878-2004.

Uçarol, R. (1995). Siyasi Tarih (1789-1994), 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ulusoy, K. (2015). Doğu Akdeniz'de güç mücadelesi ve Kıbrıs sorunu (Vol. 63). International Strategic Research Organization (USAK).

Ülger, İ. K., & Efegil, E. (Eds.). (2002). Avrupa Birliği kıskacında Kıbrıs meselesi:(bugünü ve yarını). İletişim Bilgileri.

Ünay, B. (2007). Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*.

Ürer, T. (2003). Kıbrıs'ın Tarihçesi. Ankara: ATO yayınları.

Vatansever, M. (2012). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 1487-1530.

Yellice, G. (2012). 1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *12*(24), 13-26.

Yılmaz, H. (2017). Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonuçları. *İnönü University International Journal of Social Sciences* (INIJOSS), 6(1), 87-98.

Yüksel, D. Y. (2018). Kıbrıs' ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34(98), 311-376.

İnternet kaynakları: gazeteler

Bilge, Ö. (2018). http://www.hurriyet.com.tr/dunya/kibris-muzakerelerin-50inci-yildonumu-yarim-asirlik-diplomatlar-mezarligi-sonuc-basarisizlik-40855868

Bozkurt Gazetesi, (24 Şubat 1965).

Güvenç,(6 Mayıs 2012). Türkiye'nin NATO'ya Giriş Süreci. https://www.evrensel.net/haber/28465/turkiyenin-natoya-giris-sureci

Kıbrıs Gazetesi,2017. https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/29-artinin-hikayesi-taslak-cerceve-anlasmasi-taraflara-sunuldu-h11873.html

KKTC Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı,(2019). https://mfa.gov.ct.tr/tr/

T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019. http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa

Volkan, İ. (2017). https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/29-artinin-hikayesi-denktas-kabul-etti-kiprianu-imzalamaktan-kacindi-h11786.html

http://users.metu.edu.tr/kktctntm/KKTC_tarihi/ingiliz.html

file:///C:/Users/TOSH%C4%B0BA/Downloads/24Subat1965-Bozkurt%20(2).pdf
http://www.milliyet.com.tr/kibris-baris-harekati-nedir--kibris-baris-harekati-parolasi-molatik-8746/